

FRAN EN RESA

G. LJUNGGREN.

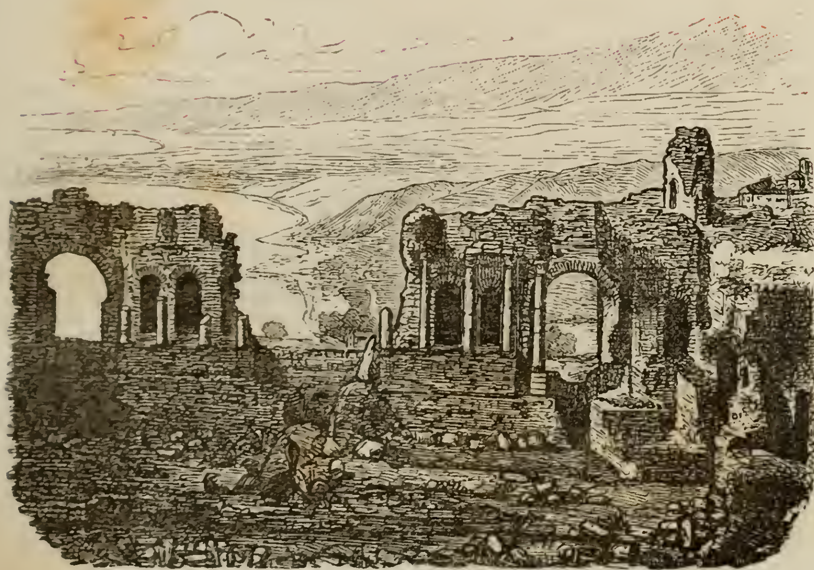

APOLLO och MARSYAS
af
WALTER RUNEBERG

FRÅN EN RESA

AF

GUSTAF LJUNGGREN.

TEATERN I TAORMINA.

Med W. Runeberg's "Apollo och Marsyas" i tontryck.

LUND,

C. W. K. Gleerup's Sortiment.

Lund, Berlingska Boktryckeriet, 1871.

Innehåll.

I. I Florenz . . . . 1.
II. Julen i Rom . . . . 10.
III. Intryck af Rom . . . . 22.
IV. En romersk Matrona . . . . 39.
V. På Roms gator . . . . 56.
VI. Propagandan. Vatikanen . . . . 76.
VII. En bal i Trastevere . . . . 96.
VIII. Två nordiska konstnärer i Rom . . . . 105.
IX. Neapel och Rom . . . . 119.
X. En tur till Pästum . . . . 127.
XI. En historia från Capri . . . . 136.
XII. På ostkusten af Sicilien . . . . 152.
XIII. Första Maj i Rom . . . . 178.
XIV. En resande . . . . 189.
XV. Dagen efter ett stöpgille . . . . 200.
XVI. Besök i Assisi . . . . 229.
XVII. Några studier . . . . 241.

I.

I FLORENZ.

(INLEDNING).

- - - - "*Florenz!* stolta, sköna Florenz! Hvad jag älskar dig, du blommornas tjusande stad vid Arnos bräddar! — Säg mig, min vän, har du någongång en aftonstund från höjderna vid San Miniato låtit blicken fara öfver den af floden genomskurna dalkittel, som omsluter Florenz. Du ser hela staden vid dina fötter. Närmast dig till venster Palazzo Pitti, bygdt af jättar, men jättar med smak, så till höger det i sin marmorskrud blänkande St. Croce, längre bort, men mer åt venster, medeltidstornet på Pal. della Signoria, och derifrån ett stycke till höger den väldiga marmordomen med sin ofantliga kupol och sitt baptisterium, och så hela massan af palatser, hus, kyrkor och kloster. Solen sjunker ned bakom Appeninerna på en bädd af guld och purpur, och ett rödaktigt sken sprider sig rundt om horizonten. Den sista solstrålen rosenfärgar ännu

1

Brunellescos kupol, under det de nyss glimmande palatsfönstren redan äro mörka. Dunklet faller tätare på. Snart urskiljer du ur husmassan endast den öfver det hela rufvande kupolen och Signorians torn, symbolerna af den andliga och verldsliga makten. Men plötsligen springer fram en här af eldgnistor i långa rader; de löpa utåt Arnos båda stränder, öfver dess fem broar, de spegla sig i vattnet, och derifrån kastas skenet upp mot himlen, och en ljusgenomträngd dimma synes lägra sig öfver floden. På alla punkter af staden löpa gnistorna, än raktfram, än i zigzag, ordna sig slutligen i regelbundna rader, och den nyss mörka massan genomskäres af dessa ljuslinier, så fort som Florenz' hundradetals gaständare hinna att löpa. Ack! jag skulle ännu en gång vilja se det skådespelet med dess skiftande scener!"

Så talade han, den unge älsklige svärmaren, der jag på ett hotel i Florenz satt vid hans sjukbädd. Han hade ett varmt sinne för det sköna, och han hade frossat i konstnjutningar, sedan han kommit till Italien. Men under sina besök i de kalla gallerierna hade han ådragit sig en förkylning; han hade vanvårdat denna och låg nu af ett bröstlidande fängslad vid sjuksängen.

Vi fortsatte vårt samtal om Florenz, som framför andra italienska städer väl förtjente äran af att blifva det nyfödda Italiens hufvudstad. Det har liksom Neapel en anstrykning af något modernt europeiskt, men på

samma gång förenar det dermed den prägel, som ett århundraden igenom kraftigt och sjelfständigt lif förlänar, en prägel, som Neapel saknar. Endast Rom kan göra och gör Florenz företrädet stridigt som Italiens hufvudstad, men det också endast på grund af det historiskt traditionella, icke på grund af större lämplighet. Vi talte vidare om stadens forntid, dess 800:åriga historia, om idogheten och rikedomen, som här alltid gingo hand i hand med kärlek till konst, om det stolta frihetssinnet, som alstrade partistrider och uppror och som det först långt omsider lyckades de sluga Mediceerna att kufva. Vi talte om dessa Mediceer och de öfriga förnäma florentinska slägterna, af hvilka många ännu räkna representanter, de der, inneslutna i sina stolta palatser, hålla på afstånd från sig den nya tid, som med stadens upphöjande till rikets provisoriska hufvudstad der höll sitt intåg. Vi talte om de stora konstskatter, som Florenz omsluter: skulptursamlingen i Uffizierna; den till nära tvåtusen femhundra nummer uppgående tafvelsamling, som finnes i de tre offentliga gallerierna, och af hvilken den *allra största* delen är af betydenhet; de furstliga salarna i Palazzo Pitti, der man behagligt utsträckt i sammetsklädda fåtöljer kan låta ögat glida från mästerverk till mästerverk; förbindningsgången emellan Uffizierna och Pitti, som, tio minuters väg, löper öfver floden och genom flera qvarter, utan att man från gatan kan upptäcka dess sträckning, och hvilken gång är

fylld med etruskiska saker, gobeliner, porträtter samt den stora och dyrbara handskriftsamlingen; och så alla dessa fresker, taflor, skulpturer i kyrkor och kloster, af hvilka sednare nästan ett hvart är ett Museum.

"Vet du," sade slutligen min sjuka vän, "vet du, hvar den italienska konstens Genius bor?"

"I Rom, förmodar jag."

"I Rom! nej, nej! den bor i Florenz. Jag menar icke den antika konstens genius, den bor för resten i Grekland, och i Rom ser du endast dess återsken; jag menar den italienska konstens. Verlden har gjort Rom stort, och derföre heter hon också verldsstaden. Till alla monumenter, du ser i Rom, hafva de af verldslig eller andlig makt trälbundna folken dragit strå. Men Florenz har gjort sig sjelf stort, och allt hvad du ser i Florenz är Florentinares verk. För sina stoltaste namn står Italien i skuld till Florenz. Hvem är den italienska skaldekonstens fader om icke Florentinaren *Dante?* Med hvem föddes den sköna italienska prosan om icke med Florentinaren *Boccacio?* Var det icke Florentinaren *Giotto*, som grundlade den moderna målarkonsten, och inleddes icke renaissancens arkitektur af Florentinaren *Brunellesco?* I Florens fick *Rafael* den konstnärliga bildning, som gjorde honom till hvad han blef, och Florentinare var *Leonardo da Vinci*, Florentinare *Michel Angelo*. Nämn mig från dessa tider namnet på en enda Romare, som kan ställas vid dessas sida!"

Jag måste medgifva, att min vän på sätt och vis hade rätt. Bland de många italienska städer, som, hvar för sig ett bildningscentrum, engång täflat i kulturens tjenst, torde palmen böra räckas åt Florenz Här hos de stolta, frihetsälskande och i tidens mening fromma Florentinarna, här som icke annorstädes samverkade kyrkan och staten till frambringande af en ren, upphöjd konst. Den var religiös, men genomträngd af en djerf och kraftig ande, som ur den borgerliga friheten sög sin näring. Florentinaren mer än andra italienare såg allting i stort. Också är Florenz den moderna monumentala konstens födelseort. I Florenz var dessutom konsten icke några få personers sak, den var en hela folkets sak, var en statssak. Enskilda täflade med stadskorporationerna, med klostren, med brödraskapen att understödja den, och så framkallades en rad af odödliga mästerverk. Detta och mycket annat hade jag yttrat, då min vän småleende afbröt mig och sade:

"Du behöfver alldeles icke göra dig besvär med att öfvertyga mig om sanningen af hvad jag sjelf sagt. För öfrigt skall du icke tro, att jag blott begagnat mig af en metafor, då jag sade, att den italienska konstens genius eller rättare gudinna bor i Florenz. Jag har sjelf sett henne."

Och här grep han mig hårdt om handlofven och såg mig i ögat. "Vill du höra mitt äfventyr?" frågade han.

Jag fruktade, att han stod under inflytande af en feberyrsel, hvarföre jag bad honom uppskjuta med sin berättelse till en annan gång, han hade redan nu talat för mycket.

"Åhnej! det betyder ingenting! Du skall höra historien! Jag lofvar att tala långsamt."

"Jag hade," så började han, "tillbragt större delen af dagen på gallerierna. Mot skymningen gick jag ut till Cascinerna[1]) för att der äta middag. Det hade varit en het dag, och jag njöt i fulla drag af den kylande svalka, som med solnedgången inträdde. Ännu länge, sedan jag druckit mitt *caffe nero*, satt jag rökande qvar i den vackra parken. Slutligen anträdde jag vägen hem; jag följde Arnos strand förbi de nya palatserna i den fashionabla nordvestra stadsdelen. Alla gaslågor voro tända, och öfver Uffizierna steg månen upp gulröd och stor som en sol. Vet du, jag har aldrig sett månen så stor som i Florenz denna afton. Dess sken blandade sig med gasskenet och frambragte en af dessa spöklika belysningar, dem målarekonsten så mycket älskar, men hvilkas hemlighet hon dock aldrig rätt kan aflocka naturen. Jag hade hunnit upp till det lilla Piazza Manin, då jag stannade och, lutad mot kajmurens bröstvärn, stirrade utåt floden. Hvad jag tänkte på? Till en början ungefär

---

[1]) *Le Cascine*, Florenz' park och straxt utom staden belägna promenadplats.

detsamma, som nyss utgjorde föremålet för vårt samtal. Sedan lyssnade jag på det låga sorlet af den framflytande floden och det föll mig in, att på samma plats hade kanske för sekler sedan någon af dessa mensklighetens store drömmande lånat örat åt samma ljud. De hade för länge sedan flutit undan liksom den vattenmassa, de lyssnat till, och efter dem slägten på slägten upptagits af samma haf, och ännu forssade floden, och nu var det vår tid, som ilade mot det moderliga skötet. Jag kände mig trött, och jag satte mig på den halfrunda stenbänk, som befinner sig på andra sidan gatan. Jag hade sutit en lång stund med slutna ögon. När jag slog dem upp, såg jag en hög, majestätisk qvinnofigur skrida emot mig.

"Du har säkert i ett af smårummen uti Palazzo Pitti — om jag icke missminner mig i *Stanza dell' Educazione di Giove* — lagt märke till porträttet af en ståtlig qvinna. Några säga, att denna bild är målad af Rafael, andra förneka det. Detsamma kan det göra; men säkert är, att det är porträttet af den qvinna, hvars drag Rafael lånat för sin Sixtinska Madonna och för Maria Magdalena i "den heliga Cecilia." Det är märkvärdigt att se, huru samma ansigte kan allt efter olika uttryck blifva ett annat. Dragen äro de samma, och dock är Sixtinan en helt annan än Maria Magdalena; den qvinna, som nu närmade sig, var med samma drag olik begge dessa och liknade mest porträttet i Pitti, men detta idealiseradt,

ehuru i annan riktning än de Rafaelska qvinnogestalterna. Det var icke fromhet, som här stämplade de sköna och själfulla anletsdragen, de voro lugna, stolta, förnäma. Hufvudet hade ingen prydnad, drägten var densamma som porträttets; fint linne betäckte den skönt formade barmen, och till detta slöt sig klädningen af glänsande damast med vida ärmar. Men öfver denna drägt bar hon nu en hvit mantel med guldstickadt bräm, fallande i mjuka klassiska veck. Hon gick rakt fram mot mig. Jag ville resa mig upp, men kunde det icke. Jag tyckte mig genast känna henne, och jag utsträckte mina armar emot henne och jag ropade: "Hulda Gudinna! hur mycken glädje har du icke beredt mig! Hur skall jag nog kunna tacka dig!" Hon såg på mig med en gåtolik blick, lade sin hand på min axel, böjde sig ned och tryckte sina läppar mot mina. Det var en lång, en isande kyss: jag ville draga mig undan, men jag förmådde icke. Jag tyckte hon sög lifvet ur mina ådror. Jag förlorade medvetandet, och när jag återvaknade till sans, var qvinnan försvunnen, och en ström af blod forssade ur min mun. Med möda kunde jag släpa mig hem till hotellet, hvilket lyckligtvis låg ganska nära. Ack! jag förstod det genast, jag förstod det allt för väl. Hon kom att hämta sin tribut af mitt hjertblod. Med döden eller en långvarig sjuklighet måste jag betala mina hafda njutningar."

Här tystnade han. Jag sökte att på naturligt sätt förklara hans syn: han hade slumrat in, drömt och den farliga aftonkylan hade drifvit en under lång tid samlad sjuklighet till utbrott. Men han afbröt mig:

"Allt det der kan jag säga mig sjelf och har äfven sagt mig det. Möjligt är att jag drömt; det är möjligt! Men jag vet, att jag var lika vaken då som nu."

Jag reste följande dag från Florenz och har sedan dess icke hört af min något fantastiska vän. Men vårt sista samtal har lifligt stått för min erinran, alltsedan jag några månader derefter träffades af samma missöde som han. Det är derföre jag af en, som jag hoppas, ursäktlig tankeförbindelse ställer detta samtal i spetsen för efterföljande teckningar, af hvilka flertalet tillkommit under ett tillfrisknande, då allt ansträngdt arbete var förbjudet; de återstående skrefvos under resan och infördes i en af våra större tidningar, men äro nu till en del omarbetade.

II.

JULEN I ROM.

Några dagar före Jul år 1869 lemnade jag det härliga Florenz, för att begifva mig till Rom. Det var icke på grund af dess natursköna omgifningar jag då kunde kalla Florens härligt; ty af dem hade jag intet sett och följaktligen intet njutit. Det mest afskyvärda väder hade under hela December månad herrskat i de delar af Italien, dem jag besökt. Regnet störtade ned i väldiga skurar, floderna öfversvämmade och anställde fruktansvärda härjningar. Med solen tog jag afsked vid öfverfarten af Alperna och hade sedan dess icke haft den äran att åserse henne; Italiens klara, högblåa himmel var för mig ännu en myth. Men detta oaktadt, var det en sann fröjd att vandra kring på Florenz' gator och betrakta — naturligtvis från en skyddande portgång — dessa stolta palatser, Strozzi, Riccardi, Pitti, m. fl., att besöka kyrkor och kloster och i konstsamlingarna se och återse

dessa evigt beundransvärda verk från romartiden och renaissancen. Härtill kommer den välvilja, som visas resande landsmän af den svenska beskickningens medlemmar i Florenz, hvilka göra allt för att bereda dem ett angenämt vistande der.

Som sagdt, jag kom till Rom ett par dagar före jul. Il-tåget, med hvilket jag for, kom, efter vanan, två timmar för sent. I bangårdens väntsal, ett provisoriskt lider, fick jag, likaledes efter vanan, vänta nära en timme för att erhålla min kappsäck, under det jag och mina olyckskamrater med förargelse sågo, huru mera gynnade resande på okända omvägar erhöllo sitt bagage.

Mitt första besök gällde den gamle dansk-svensk-norske konsuln *Bravo*; jag sätter "dansk" främst, ty af Danmark har han tvåtredjedelar af sin aflöning, under det Sverige-Norge blott kontribuerar med den ena tredjedelen, och ändock utminuterar han icke efter någon tredjedelsberäkning sin välvilja och sin hjelpsamhet. Stackars gamle Bravo! nu, när Rom blifvit Italiens hufvudstad, blir väl också han öfverflödig, och han får öfverlefva, om icke sig sjelf, så åtminstone sin tjenst.

Af honom fick jag veta, hvar man kunde träffa "landsmännen." I Rom kallas nemligen alla skandinaver landsmän. Det är det enda ställe, der skandinavismen är förverkligad, och der till på köpet Finland är upptaget i Skandinavien. Detta var också det

enda fall, hvari jag fann, att man i Rom var före sin tid. Tyskar och skandinaver, hvilka förut mycket fraterniserat, hafva nu icke ringaste beröring med hvarandra. Den fasta Romarstocken intager vanligen sin middagsmåltid, på än en än en annan Trattoria, och till denna stock sluter sig gerna nykomlingen, åtminstone innan han hunnit orientera sig. Orsaken till ombytet af trattorier är den, att, då skandinaverna länge ätit på samma ställe, tager merendels uppmärksamheten å betjeningens sida något af, hvartill kommer, att dit, der flertalet är, samlas snart alla, och det vid samma tid, hvaraf åter blir en följd, att serveringen endast med svårighet kan medhinnas, och så blir en missnöjd med "camerieren," och så en annan med maten, och så smittar missnöjet, och så blir det slutligen allmänt, och plötsligen slår svärmen ned på ett annat ställe, och det gamla lemnas tomt. För tillfället var *Trattoria Carlin* det utkorade matstället, beläget i hörnet af Via S. Felice och Via del Tritone. Redan i medlet af följande månad var dock Carlin utrymdt, och en del landsmän hade vändt sig till "Genio," en del till "Lepre."

I sällskap med andra nykomna begaf jag mig sålunda till Trattoria Carlin och fördes direkte från gatan genom en lång smal gång in uti ett stort italienskt kök, der kockar, pigor och kypare sprungo om hvarandra och ett starkt mat-os fyllde näsan. I taket hängde stora knippen af lök, och här och der voro

uppsatta fågelburar för dufvor. Ja, en och annan mera gynnad dufva flög fritt omkring och bidrog icke synnerligen till snyggheten. Vid sidan om den stora spiseln förde en hög brant trappa af onämnbar färg till en dörr; och trädde man inom denna, så fann man i ett litet och utan gensägelse tarfligt rum upprymda medlemmar af alla tre nationerna intaga sitt middagsmål under liflig diskussion om anordningarna för julafton. Efter en knapphändig presentation, fingo vi med möda plats vid bordet. En vänlig landsman bjöd oss välkomna, requirerade en flaska Orvieto och helsade oss med glaset i hand. Den för julfestens anordnande nedsatta kommitté hade i några delar brutit med traditionen, och detta väckte opposition af "de gamla romarna." I stället för att julafton firats uteslutande i skandinaviska föreningens lokal, var nu bestämdt, att först på en restauration intaga middag och derpå begifva sig till den festligt smyckade förenings-lokalen. Det var härom diskussionen vände sig. Oppositionens ansträngningar voro dock fruktlösa; kommitténs program blef till alla delar genomfördt.

Mitt nästa göromål var att blifva medlem af Skandinaviska Föreningen. Det är rigtigt en välsignelse, denna Förening, för nordboar, som besöka Rom. Här kan man i ett väl uppvärmdt och trefligt rum läsa de dagligen hemifrån anländande tidningarne, här har man ett bibliothek, hvilket i en stad som Rom

är en ovärderlig skatt, här, om man är musikalisk, har man ett piano till sin rådighet. Det är i icke ringa mån denna Förening, som gör att man i Rom känner det så hemtrefligt. Man har icke der, som i andra större städer, hvarje afton att välja emellan en massa förströelser, och derföre är behofvet af en gemensam samlingsort der känbarare än annorstädes. Det är förnämligast under vintren det är lifligt på Föreningen, man kan då hvarje afton vara säker att der träffa bekanta. Lördagen är allmän sammankomst, då vin drickes och musik och sång omvexla med glada upptåg. Vintren 1870 voro händelsevis så talrika och betydande musikaliska krafter samlade, att man kunde våga sig på att gifva en koncert, hvilken slog förträffligt ut. Föreningens lokal är i Palazzo Correo, der man hyrt en stor sal, som är enkelt, men beqvämt möblerad, vidare tvenne rum för biblioteket samt bostad för bibliotekarie och vaktmästare. Föreningen lefver dels af inträdesafgifter, dels af statsanslag, som utgår från alla de tre skandinaviska länderna, med några hundrade rdr från hvarje. Dess angelägenheter afgöras på "generalförsamlingar," der öfverläggningen ledes af en ordförande, hvilken, då konsuln undandrager sig, väljes för tillfället, men der parlamentarismens strängare former äro okända.

Redan dagen före julafton började man, litet hvar i sin stad, sina högtidsförberedelser, nemligen med uppköp af gåfvor till julträdet. Då jag på aftonen

passerade Corson, tyckte jag mig på afstånd höra några dofva trumljud; jag gick efter ljuden och träffade en glad skandinav, som köpt en barntrumma och nu gick hem helt obesvärad, trummande utåt hela Corson. En och annan vände sig om och såg på honom, men ingen sade ett ord; man tog honom för en excentrisk engelsman.

Julafton samlades 45 skandinaver, herrar och damer, i en af Bedaus restaurationssalar. Svenskarna voro fåtaligast, danskarna talrikast representerade. Sedan man intagit sina platser vid det stora, i hästskoform dukade bordet och de samlade helsats välkomna, började middagen med risgröten, till hvilken man dock, enligt danskt bruk, icke fick mjölk, utan öl. För öfrigt var middagen förträfflig, men förträffligast det från Velletri förskrifna vinet, hvilket fullkomligt försonade den närvarande oppositionen med kommittén. Naturligtvis föreslogos skålar och höllos tal; men de togo sig icke i Rom bättre ut, än annorstädes, och kunna derföre saklöst förbigås.

Från middagen begaf man sig till Föreningens lokal, der i stora salen en ståtlig gran, som sträckte sin krona ända upp till det höga taket, var behängd med all den utstyrsel, som tillkommer ett väl försedt nordiskt julträd. Kring detta träd stodo bord, på hvilka julklapparna, naturligtvis mest småsaker, voro utbredda. I andra ändan af salen var en stor tafla anbragt, föreställande julens engel, och på båda lång-

sidorna upptogos väggarna af två förträffligt utförda nordiska landskap. Sedan julklapparna genom lottning blifvit fördelade, började dansen och fortsattes till midnatt. Att icke detta julfirande kunde ersätta det oersättliga af en jul i hemmet, behöfver jag icke säga. Men skall jag vara fullt uppriktig, så måste jag tillstå, att man föreställer sig en sådan afton vida angenämare, än den i verkligheten är. Till Rom strömma vid jultiden alla skandinaver, som resa i Italien; alla vilja de der fira julen. De anlända dagarne före jul, äro för hvarandra främmande, då de julafton sammanträffa, och man kan lätt föreställa sig huru det skall gå, då dessa gemensamt skola fira en fest, som till sin karakter är en familjefest. Dock bättre något, än intet. Ehuru nog har jag mången afton i Skandinaviska Föreningen haft roligare än julafton.

Efter midnatt begåfvo sig skandinaverna ut i smärre partier, för att njuta af musiken i Roms kyrkor. Någon hade berättat, att den bästa musik vore att få höra i kyrkan *S. S. Trinità de' Monti*. Jag följde med ett större sällskap, som begaf sig dit; men emedan kyrkan är förenad med ett nunnekloster, tillätos vid denna tid på dygnet endast damer att inträda. Förgäfves använde vi all vår öfvertalningsförmåga för att slippa in; förgäfves försäkrade jag och en annan äldre respektabel "landsman," att vi icke vore för nunnor farliga personer. Den gamla hederliga nunnan, som var portvakterska, medgaf små-

leende, att vi hade rätt, men tillade ett: "é impossibile, signori!" Det återstod intet annat, än att uppsöka en kyrka, tillgänglig äfven för herrar; vi lyckades och beundrade i *S. Luigi de' Francesi* både illumination och musik.

Juldagen begåfvo sig skandinaverna, i likhet med de tusentals andra fremlingarna, till Peters-kyrkan, för att höra påfven läsa messan. De kring högaltaret närmast belägna delarna voro till trängsel öfverfyllda; men för öfrigt kunde man röra sig fritt i detta kolossala rum, det största i verlden. Högaltaret står under kupolen samt sålunda midt öfver den hel. Petri graf; endast påfven får vid detta altare läsa messan och detta sker blott på stora festdagar. Hans Helighet hade, så gammal han är, en kraftig stämma och hördes på ganska långt afstånd. Det var en ståtlig församling, som vid detta tillfälle omgaf honom. Det vatikanska concilium hade tretton dagar förut blifvit öppnadt, och enligt officiel uppgift funnos vid denna tid i Rom 48 kardinaler, 10 patriarker, 116 erkebiskopar, 489 biskopar samt 20 abboter och ordensgeneraler. Af dessa 702 kyrkliga dignitärer var allra största delen i St. Peterskyrkan, och kanske har på århundraden ingen påfve juldagen varit åtföljd af en mera lysande svit, än Pius IX hade, då han denna dag från altaret begaf sig genom Gregorianska kapellet till Vatikanen. Det syntes aldrig vilja taga någon ända på dessa led af biskopar, erkebiskopar, pa-

triarker och kardinaler; och när slutligen påfven anlände, buren på sin stol, med en baldakin öfver sig och med de kolossala solfjädrarna på ömse sidor, fick man ett lifligt intryck af den betydelse, som den katolska kyrkans öfverhufvud haft och ännu har för en stor del af kristenheten. Mycket bidrog dertill påfvens egen personlighet. Pius IX är en bland de vackraste ålderstigna män, man kan få se; han håller sitt hufvud rakt och förer sig med en värdighet och en så djup känsla af sin upphöjda ställning, att han ovilkorligen imponerar. Vi protestanter hade väl icke skäl att vara honom synnerligen välbevågna; han hade, som bekant, nyligen utfärdat en bulla, genom hvilken han förbjöd de troende att hafva något umgänge med kättare; men då han icke förbjöd dem att emottaga kättarnas penningar, så var denna bulla icke till mehn för någon af fremlingarna i Rom.

Näst efter påfven tilldrogo sig conciliimedlemmarna vår uppmärksamhet, ehuru det icke var möjligt att i denna massa länge kunna uppehålla sig vid enskilda. Väl sågos åtskilliga slöa, välgödda figurer, rätta "köttsens trälar," men så upptäckte man äfven många fina, förnäma gestalter, många intelligenta ansigten med skarpa, genomträngande ögon, några, som buro utseendet af en ädel bildning, andra, hvilkas genomsluga uttryck kom enhvar, som såg dem, att prisa sig lycklig att med dem ingenting hafva att skaffa.

En stund efter det Gregorianska kapellets portar slutit sig bakom den påfliga sviten, återvände en massa biskopar och stannade vid kyrkans utgångar, för att växla drägt med biträde af sina betjenter och sina presterliga ledsagare. Mössan och skruden lades i ett knyte och gafs åt betjenten; den, som icke hade betjent, bar knytet sjelf och gick så ut och sökte sig en hyrvagn och for sin väg. Men så uppförde sig endast *plebs*, de simpla biskoparna. Man bör nemligen veta, att vid mötet befunno sig en mängd biskopar *in partibus*, d. v. s. biskopar utan biskopsstift, hvilka under föregående år blifvit af påfven utnämnda för att nu vara till hands och betrygga kurian en stark majoritet. Också hade den Helige Fadren så väl tagit sina mått och steg, att han af mötets 702 stämmor ansågs kunna obetingadt förfoga öfver 480. Nämnda herrar biskopar hade icke annat att lefva af än nådesmulorna från påfvens bord och kunde derföre icke slå på så stort. Äfven de grekiska biskoparna ansågos fattiga och man träffade mången gång någon sådan på tarfliga restaurationer intagande sin måltid. Deremot uppträdde spanska och amerikanska prelaterna med mycken glans. — De egentliga kyrkomagnaterna kommo icke tillbaka till kyrkan, utan bestego i en af Vatikanens inre gårdar sina åkdon, och derifrån utgick sedan en nära ändlös rad af vagnar, rödlakerade, förgyllda och utsirade med sådan prakt, att mången kunglig kröningsvagn skulle för-

dunklats af flera bland dem. Bakpå dessa kyrkofurstars vagnar stodo två eller tre lakejer i rika livréer. Äfven detta skådespel, ensamt möjligt i Rom, var värdt att se.

Då alla samlingar i Rom under juldagarna äro stängda, var man uteslutande hänvisad till kyrkorna. Jag ströfvade derföre omkring i flera sådana. Hvad som mest förvånade mig, var det jag blef vittne till i kyrkan *S:ta Maria in Ara Coeli* på Capitolium. Kyrkan är en treskeppig basilika, och midtskeppets väggar uppbäras af 22 kolonner, alla röfvade från gamla romerska tempel. Af kolonnernas kapitäler äro högst få sinsemellan lika: somliga äro joniska, andra korinthiska, andra komposita-kapitäler. Uti ett kapell i venstra sidoskeppet var anordnad en framställning af Kristi födelse. Maria och Josef, vaxfigurer i naturlig storlek — den förra i praktfull drägt, med krona på hufvudet — omgåfvo barnet; en italiensk yngling och flicka, likaledes i vax, knäföllo för detsamma; i fonden syntes ett italienskt landskap, och ofvan såg man i den öppna himlen Fadren, omgifven af englar; allt i en effektrik belysning och med perspektivisk anordning. Det hela gjorde en, så att säga, *rå* illusorisk verkan. Barnet, som Maria höll, är en i hög grad undergörande bild, och på en pelare i sidoskeppet hängde en mängd små oljetaflor, framställande räddnings-scener, hvilka tillskrefvos "il santo bambino" (det heliga barnet). Att dömma af dem,

tycktes bilden hafva varit synnerligast verksam uti att rädda sådana, som varit nära att blifva öfverkörda, och tillfälle dertill saknas sannerligen icke i Rom. Midt framför vaxfigurerna var i högra sidoskeppet en ställning upprest och på den uppträdde unga gossar och flickor från 4 till och med 10 års ålder och höllo tal till "bambino," på förhand inlästa, men föredragna med lifliga åtbörder och gäll stämma. En mängd menniskor åhörde dem, pratande och skrattande, och gåfvo emellanåt sitt bifall tillkänna, hvarpå barnungen antingen bugade eller, om det var en flicka, med handen på hjertat neg som en primadonna på en teater. *Andersen* har i "Improvisatoren" skildrat denna scen. Han låter hjelten och dennes blifvande älskarinna första gången mötas vid en sådan religiöst-deklamatorisk julfest, och begge uppläsa hvar sitt inlärda tal.

Både juldagens och annandagens aftnar samlades vi på Föreningen och förtärde under skämt och glam qvarlefvorna af julaftonens vin och julkakor. Sedan roade man sig med musik och sång. Att det uteslutande var nordiska sånger, som sjöngos, behöfver jag knappt säga. Och när en afton en svensk tog upp: "Du gamla, du friska, du fjellhöga Nord," och hela sällskapet stämde in i sista versens slutstrof: "jag vill lefva, jag vill dö i Norden!" vardt mer än ett öga fuktigt.

III.

INTRYCK AF ROM.

Alme Sol — — — —
— possis nihil urbe Româ
Visere majus.
Horatius.

Är Rom en vacker stad? Nej och ja. Jemför man Rom med våra moderna europeiska hufvudstäder, deras stora och breda gator, planterade öppna platser, ståtliga, väl underhållna byggnader, så är Rom, rent ut sagdt, en ful stad. Med undantag af några gator i norra och nordvestra delarna af staden, der vanligen fremlingarna bo, äro Roms gator trånga, krokiga och smutsiga; i synnerhet är detta förhållandet i trakterna kring Pantheon och mellersta delen af staden, dit alla trängde sig under 15:e och 16:e seklerna, der de rika byggde sina palatser, och det ofta på små, trånga, oregelbundna tomter, och vid gator, der med möda två vagnar kunna mötas. Andra, och det stora,

delar af staden upptagas af Vigner, som äro omgifna af höga murar, och man kan vandra halftimvis emellan dessa murar, utan att se ett hus, och på gator, som icke under århundraden vetat af stenläggning. Man viker af från en liflig gata, och plötsligen befinner man sig på en stor öppen plats, såsom *Piazza di Termini*, hvilken ligger fullkomligt för fäfot, med ängsmattor och gropiga vägar. Ledsaga någon med förbundna ögon t. ex. till den lilla *Vicolo dei Greci*, tag bindeln bort och fråga hvar han är, och han skall säkert svara, att han befinner sig på en osnygg bakgård i ett större bondhemman. Ett stycke derifrån ligger den gåtofulla Janus-bågen, om hvars bestämmelse fornforskarna äro och väl fortfarande förblifva oeniga; men jag råder ingen att promenera omkring den utom i galoscher och med tänd cigarr. Den är i allmänhet icke kryddad af vällukter, den atmosfer, som herrskar i Roms gränder, och på få ställen torde man finna en vidsträcktare tillämpning af den gamla klassiska satsen: *Naturalia non sunt turpia.* Hvad som icke heller bidrager till snyggheten eller prydligheten är bruket att i de mindre gatorna längs husraderna uthänga tvättade linnepersedlar till torkning; ja, ibland hänga de tvärs öfver gatan, och det har en gång händt mig, att jag nödgats med min käpp bana mig väg mellan onämnbara plagg.

Äfven Roms palatser, huru stora de än äro, göra icke det vördnadsbjudande intryck som palatserna i

Florenz. Från den äldre renaissancen har Rom nemligen så godt som inga palatser, och från hög-renaissancen är det förnämligast *Bramantes* byggnader, Cancellarian och Pal. Giraud, som ådraga sig uppmärksamhet, hvartill komma några små vackra palatser af *Peruzzi* samt *Antonio San Gallos* af *Michel Angelo* lyckligtvis upphjelpta Pal. Farnese. Den ofantliga massan af öfriga palatser är från sen-renaissancen och barock-tiden. Flera bland dem äro i sin stil förträffliga, såsom Pal. Sciarra, Borghese, Doria Pamfili; somliga väcka förvåning genom sin storlek och den ofantliga rymd, de intaga, såsom de sistnämnda och Pal. Colonna; men sjelfva stilen kan ej uthärda jemförelse med den äldre palats-stilen. De flesta hus i Rom hafva en gulaktig färg, som ej illa stämmer med den mörkblå himlen; men gemenligen är deras yttre illa underhållet, stora stycken af rappningen äro affallna, och svartgrå smutslinier, visst icke alltid artistiskt ordnade, korsa fasaderna i olika riktningar. Till denna vanvård torde i någon mån bidraga det förhållande, att stundom olika våningar i samma hus kunna hafva skilda egare. Rätt eget är, att dessemellan på dessa hus af ett förfallet utseende se arkitektoniska prydnader anbragta, som påminna om bättre tider. Midt emot min bostad höjer sig ett smalt, smutsgrått trevåningshus, så ruskigt, att jag icke för betalning skulle vilja bo der; men gatudör-

ren har en omfattning af granit, och under attikan upptäcker man en ståtlig jonisk gesims.

Men om man från balkongen i skulpturgalleriet på Vatikanen eller en eftermiddag från Monte Pincio betraktar den eviga staden, skådar utöfver dessa massor af byggnader, höjande och sänkande sig som vågorna i ett oroligt haf, och ur hvilka oräkneliga torn och kupoler uppstiga, under det här och der från en kulle cypresserna skjuta sina spetsar upp mot skyn eller en ensam pinie majestätiskt utbreder sin solskärms-lika krona; ser S:t Petersdômen i hela dess ofantliga storhet och i bakgrunden Albaner-bergen, snöbetäckta och i rika färgskiftningar brytande solljuset, samt öfver det hela denna egendomliga, violetta, för målarekonsten oefterhärmliga teinte, — då är man färdig att utropa, att Rom är en bland de skönaste städer på jorden. Men skönare än den skönaste förefaller Rom, då man i sjelfva solnedgången ser det från höjden vid *S:t Pietro in Montorio.* Staden ligger utbredd för blicken som ett panorama, infattningen utgöres af Albaner- och Sabiner-bergen samt till venster det mot himlen fint sig aftecknande Soracte. På denna tafla kastar solen sina sista strålar. Fönstren gnistra i skenet, kyrkor, palatser och hus glänsa som vore de af marmor, och öfver bergstopparna lägra sig blå, guldgula och rosenröda skyar. Den härliga synen varar dock endast ett par minuter; fort sjunker solen ned — och taflan blir en an-

nan. — Men äfven om man stiger ned i staden och har öfvervunnit det första intrycket af osnygghet, häpnar man öfver skönheten af dessa perspektiver, som de sju kullarnas stad erbjuder, vare sig man skådar uppåt en längs bergsluttningen löpande gata med ett tempel, ett palats, en fontän i fonden, eller blicken följer gatan i dess sträckning nedåt, eller man, såsom i utkanterna af Rom, ser i fonden en förtjusande landskapstafla mellan ramar af tvänne höga mursträckor.

Dock, skönt eller icke skönt: detta är icke rätta synpunkten, hvarur Rom bör bedömmas. Många städer kunna vara vackrare än verldsstaden, men i interesse kan ingen med den mäta sig. *Ehrensvärd* har på sitt träffande sätt angifvit dess egendomlighet, då han säger: "Rom är ingen vacker stad; men gifver tillkänna de stora steg menniskan gjort ifrån och till Barbarismen: den förvarar aktningsvärda qvarlefvor af *den fordom uppodlade verlden.*"

Det kan ifrågasättas, om den bebodda delen af Rom eller ruinstaden är störst. Och hvilka ruiner! Den, som från Constantins triumfbåge förbi Colosseum, med lemningarna af kejsarpalatserna på ena sidan och dubbelnischen af Venus och Romatemplet på den andra, genom Titi triumfbåge, förbi de väldiga qvarlefvorna af Constantins basilika och så utåt den gamla Via Sacra stigit upp till Capitolium, den, som med vaket minne gjort denna vandring, han har ej blott

genomgått en rätt försvarlig kurs i forntidens historia, han har emottagit ett intryck för lifvet, han har på en kort stund genomlupit en skala af stämningar, som ingen annan punkt på jorden förmår att i sådan mångfald och med sådan styrka framkalla. Man benämner Rom den eviga staden, man skulle äfven kunna säga det evigas stad; ty hvar annorstädes griper oss djupare förnimmelsen af det evigas allt öfverskuggande, nedslående och dock upplyftande makt? — För öfrigt, hvart man går, stöter man på kolonner, tempelfasader, samt lemningar af tempel, termer, teatrar. Ja, man behöfver blott sätta spaden i jorden för att genast träffa på en bit af det gamla Rom. Det ligger begrafvet under den mylla, som nu till många famnars höjd under århundradens lopp lagrat sig öfver detsamma, och det gör ett högst underbart intryck att se den gamla staden sträcka sina kolonner och murar upp ur grafven, främmande för hvimlet omkring dem.

Men äfven de tidehvarf, som hvar efter annan lagt sig till hvila öfver antiken, hafva lemnat efter sig synbara kulturspår. Ja! Rom är en verldshistoria i sten; och den, som fullkomligt förstode stenarnas språk, skulle kunna upplysa om mången dunkel punkt i menniskoandens utvecklingsgång; ty intet ställe på jordklotet finnes, till hvilken denna utveckling i fortlöpande sammanhang knyter sig med så starka band. Hvilken tidrymd, som tanken nästan häpnar att genomlöpa, ligger icke emellan tuffquader-lemningarna

af den älsta muren kring Romuli Rom och den af Pius IX på Piazza di Spagna uppresta kolonn till den obefläckade aflelsens förhärligande; och som milstolpar på denna tid-sträcka sådana monumenter som Colosseum och Peters-kyrkan, det ena från kejsartiden, det andra från renaissancen, de båda tidpunkter, som beteckna höjden af det antika och det kristna Roms maktfullkomlighet!

Goethe har gjort den riktiga anmärkning, att på andra ställen måste man uppsöka det märkliga och betydelsefulla, då det i Rom tränger sig i öfverväldigande massor på den resande. Men icke nog dermed; ofta finner man på en enda punkt sammanhopadt hvad som tillhör så skilda tider, att man har svårt att för sig reda dessa från så olika håll härstammande intryck, svårt att söndra dem från hvarandra, för att gifva åt hvart och ett dess rätt och ändock icke gå miste om den förunderliga verkan af det hela. Det finnes i Rom en basilika från 1100-talet, *S:t Clemente*, hvilken, redan i och för sig högeligen sevärd, blifver det än mera genom den 1858 under densamma upptäckta tre-skeppiga basilikan, med dess märkliga fresker; men under denna numera underjordiska kyrka påträffar man ytterligare antika rum och tuffmurar, hvilka sannolikt förskrifva sig från republikens dagar. S:t Clemente är en bild af Rom. Det ena århundradet har der byggt ofvanpå det andra. Vid hvarje fotsteg trampar man på historisk jord; men den ligger i flera la-

ger, och här, som på jordytan, tränger än den ena, än den andra bildningen ställvis fram i dagen. Rom är icke ensamt det antika Rom, icke ensamt medeltidens Rom, icke ensamt renaissancens Rom, ännu mindre ensamt nutidens Rom: det är allt detta på en och samma gång. Först då man rätt besinnar denna så enkla sanning, begriper man hvad Rom är, börjar man ana orsaken till den så fullkomligt egendomliga, nästan magiska verkan det på sinnet utöfvar.

Man kan dock, för lättare öfverskådlighet, ställa antiken på ena sidan och de öfriga tidehvarfven, som dennas motsats, på den andra, och säga, att Roms egendomlighet, åtminstone till någon del, består i det märkliga sätt, hvarpå hon förmedlat dessa begge motsatser, låtit det katolska Rom *sans façon* flytta in uti det hedniska och utan vidare tvekan kristnat antiken. Så är Pantheon en Maria-kyrka, så har Michel Angelo midt i Diocletiani termer byggt kyrkan S. Maria degli Angeli; af Faustina-templets cell har man gjort kyrkan S:t Lorenzo in Miranda, och utanför den moderna tempelfasaden stå ännu 10 präktiga kolonner, hvilkas baser ligga djupt under kyrkans portal, så att en öfver det gapande svalget slagen brygga förer från gatan in till kyrkan; S:t Petrus har klättrat upp på Trajan-kolonnen, liksom S:t Paulus på Marci Aurelii kolonn, och i Colosseum, som, fastän det under århundraden tjenat som stenbrott, ännu i dag trotsar

förgängelsen, och om hvilket det heter: "så länge Colosseum står, står Rom; då Colosseum faller, faller Rom, och med Rom faller verlden," — i Colosseum är uti en af gångarna ett kapell inrättadt, rundt om arenan äro "stationer" med altaren, vid hvilka hvarje fredag en capucinermunk predikar, i hufvudingången från Forum ser man en marmortafla inmurad i väggen, och å den ett kors samt en inskription, som tillkännagifver, att den, som kysser korset, får 28 dagars indulgens, och midt på arenan reser sig ett träkors på en underbyggnad i tre afsatser.

Det var en solklar söndags eftermiddag jag första gången besökte Colosseum; sedan jag genomvandrat den ofantliga ruinen, för att bilda mig ett begrepp om dess konstruktion, ställde jag mig midt i arenan, vid sidan af korset, och drömde mig tillbaka till de tider, då alla gallerierna fylldes af det lättsinniga, njutningslystna och verldsbeherrskande romerska folket. Der var kejsarens och senatorernas plats; der var riddarnas; öfverst larmade massan af de lägre borgarna; på taket af de öfra gallerierna stod den kejserliga flottans manskap och utspände soltältet öfver den väldiga amfiteatern; och på arenan kämpade menniskor och djur, och blodet flöt i strömmar. Då närmade sig en flock unga jesuit-elever och, innan jag rätt hunnit återkomma från mina drömmerier, lågo de knäfallande i krets kring korset. Flertalet hade vackra, intelligenta ansigten, och andakten,

som lifvade dem under den korta bönen, var icke hycklad. Efter slutad bön reste sig alla, och hvar efter annan trädde de upp för trappstegen och kysste korset. Derpå aflägsnade de sig och försvunno bland ruinerna. Jag stod stirrande efter dem en lång stund; jag behöfde tid, innan jag kunde förmedla dessa så stridiga intryck. Då jag vände mig om, varseblef jag långt borta vid en af stationerna en äldre jesuit i samtal med en bland mina reskamrater. Jag gick dit och blef föreställd för jesuiten; vi växlade några ord, och han aflägsnade sig. Jag erfor sedan, att, då han fått höra, att min reskamrat var dansk, han hade visat ett varmt interesse för dennes själs frälsning. En rik dansk dame, som öfvergått till katolicismen och af religions-skäl gjort en resa till Rom med sin man, hade dagen förut haft en enskild audiens hos påfven och af honom emottagit en minnesgåfva. Detta hade väckt så mycket mera uppmärksamhet som påfven under denna tid icke gifvit enskilda audienser. Det var förmodligen på grund häraf som den fromma jesuiten ansåg min danske vän för ett lättfånget rof, och sedan han ledt samtalet in på nämnda dame och högeligen prisat henne, förestäIlde han sitt offer det orimliga i att fasthålla en tro blott derföre att det varit fädernas; i fråga om religionen borde man icke blindt följa föräldrar och lärare, utan sjelf pröfva och framför allt grundligt studera den katolska religionen. Min ankomst afbröt detta omvändelseförsök,

denna inledning till en modern andlig brottning på skådeplatsen för forna blodiga strider.

Men denna blandning af kristligt och antikt är icke något tillfälligt och oegentligt, utan hör väsendtligen med till karakteren af Rom såsom katolicismens hufvudsäte; ty det egendomliga för denna religionsform, såsom den under tidernas lopp utbildat sig och i Rom framträder, är just den besynnerliga föreningen af kristna och hedniska beståndsdelar. Huru har icke kristendomens hufvudlära, försoningen, blifvit vanställd i katolicismen? Derest den djupt kända egna otillräckligheten engång förde till behofvet af att antaga särskilda medlare emellan den syndfulla menniskan och Honom, som Gud sjelf sändt till en medlare mellan sig och menniskor, så har man nu funnit beqvämast, att endast med dessa lägre medlare hafva af skaffa, hvilka äro lättare att komma till rätta med, och som mot skälig ersättning åtaga sig besväret med syndaskuldens utplånande. Kristus fördunklas af den hofstat utaf helgon, som, med Maria i spetsen, omgifver honom. Maria har så småningom blifvit hufvudpersonen, och Kristi förnämsta hederstitel är att vara hennes son. De nya katolska dogmerna afse ju alla att förhärliga Gudamodren, för att icke säga Gudinnan. Icke till Guds ära, utan till Marias och helgonens ära, byggas kyrkor och läsas messor. Det är också ganska betecknande, att de undergörande bilderna äro icke Kristusbilderna, utan van-

ligen bilder af madonnan eller af barnet, d. ä. af den ännu i ett afhängighetsförhållande till modren stående Kristus. Hvem vill väl förneka det äfven inom dessa former ett sant kristligt sinne kan fostras; men säkert är, att utsidan, den allena, som främlingen här kan iakttaga, icke visar annat än hvad Fahlcrantz engång qvickt kallade en "öfverkorsad hedendom." Man träde in uti en af Roms oräkneliga kyrkor, der man alltid finner någon, som förrättar sin andakt. Han knäfaller på en bönpall, en stol eller på stengolfvet. Öfver många kapell-altaren sitta ypperliga taflor, sanna konstverk; men det är, helt naturligt, icke dem andakten gäller, utan nedanför dessa finner man vanligen någon liten, gement målad, grant förgylld bild af madonnan eller Kristus, och på denna fäster den beddjande sin blick. Sedan han slutat sin bön, stiger han upp, träder inom altarskranket, kysser altarskifvans kant och lägger pannan emot densamma, hvilket efter behag åtskilliga gånger upprepas; ja, är han riktigt from, utväljer han, som jag engång sett, en af de på altaret stående ljusstakar och kysser den med samma ceremoni. När man kommer in i Peterskyrkan, finner man alltid någon, som kysser den högra, snart bortkyssta, stortån på den bekanta bronzbilden af S:t Petrus; de flesta torka först tån med sin näsduk och presterna begagna för detta ändamål sina vida kåpärmar; men den klass af menniskor, som icke brukar näsduk, gör heller ingen vidare omständighet med

torkningen och rättfärdigar dermed de bättre lottades försigtighet. S:t Peter är något väl högt placerad, och det sätter onekligen allvaret på hårdt prof, att se gamla hopkrumpna qvinnor hoppa upp, för att med munnen nå den heliga tån, ett försök, som stundom måste flera gånger upprepas, innan det lyckas.

Der en undergörande bild finnes — och sådana finnas mångenstädes — är tilloppet stort. Oftast äro sådana bilder fula träbeläten, om hvilkas ursprung man ingenting känner; men stundom äro de bilder af bekanta mästare, som väl aldrig drömt om att deras verk skulle blifva utrustade med undergörande förmåga. I San Agostino finner man en grupp i marmor, af den berömde Andrea Sansovino, föreställande den heliga Anna, madonnan och barnet; detta i sitt slag förträffliga konstverk var dock allt för vackert för att blifva en kultbild. Denna ära har deremot tillfallit en der befintlig madonna med barnet, af hans lärjunge Jacopo Sansovino, mycket sämre utförd. Dyrbara armband, halsband och smycken öfvertäcka dessa figurer; blott på barnets utsträckta högra ben sitta 4 à 5 armband, gnistrande af ädla stenar; allt gåfvor af personer, som i farans stund gjort löften om skänker till denna bild, eller blifvit räddade genom böner, icke egentligen till madonnan, utan till Jacopo Sansovinos marmorbild af henne.

Denna bilddyrkan förer ofta till de besynnerligaste företeelser hos det råa folket; mannen ur ho-

pen försummar icke att vid sina förehafvanden, äfven om det gäller stöld och mord, utbedja sig madonnans eller ett helgons bistånd. Men misslyckas han i sitt företag, ve då madonnan! Han öfverhopar henne med de gröfsta oqvädinsord, som språket ställer till hans förfogande. En bekant berättade mig, att han en gång reste med en vetturin, hvars gamla, usla häst blef sjuk under vägen och icke kunde röra sig ur stället, och detta fastän hästen varit i Rom och i den helige Antonii namn blifvit stänkt med vigvatten. Mannen lät nu sin vrede gå ut öfver Antonius, som han föraktligt kallade "Antonaccio;" men då detta icke hjelpte, dref han med svordomar alla helgon in i sin hatt och tillknöt hatten mycket väl, sedan han dock, förändrande sin stämma till utttryck af den största välvilja och artighet, bedt ett af helgonen komma ut. Då han derigenom betryggat sig hjelp af detta helgon, kastade han hatten på marken och trampade på densamma af alla krafter, förbannande alla deri inneslutna helgon. Men allt förgäfves. Förmodligen var det utsluppna, gynnade helgonet icke mäktigt nog att hjelpa; ty alla helgon hafva långt ifrån samma makt. Häromdagen såg jag i en kyrka ett kapell, helgadt åt S:t Knut, hvilken jemte S:ta Lucia och S:ta Barbara äro de enda helgon, mig veterligen, till hvilkas ära fester firas hos oss; men sakristanen sade mig, att denne Knut var endast "ett *litet* helgon." I Rom har sålunda vår helige Knut mycket ringa anseende.

Sjelfva den katolska messan kan, då den med full ståt utföres, väl hafva något i viss mån imponerande, men har ingenting andaktsväckande. Den äldre kyrkomusiken hör man numera sällan; det påfliga kapellet utför mest kompositioner af kastraten *Mustafa*, den nuvarande anföraren för nämnda kapell, och dessa hafva i allmänhet mera tycke af opera-musik än af andlig musik. Under fastan, men också endast då, fick man hvarje söndag i Peterskyrkan höra *Palästrinas* kyrkomusik. Det var också — skam till sägandes — de enda gånger jag i en italiensk kyrka kände mig andaktsfullt stämd.

Under pågående concilium var man ofta i tillfälle att åhöra messor, hvilka bivistades af största delen bland kyrkans yppersta. En kardinal eller annan prelat förrättade då altartjensten, omgifven af flera biskopar samt lägre andliga. Jag vill icke uppehålla mig vid de många nigningarne och bugningarne, vid upp- och nedstigandet å altartrapporne, knäfallandet än på högra, än på venstra sidan af altaret; jag vill icke inlåta mig på en närmare beskrifning af sättet, hvarpå den tjenstförrättande prelaten uppassades af assistenterne, hvilka än togo mössan af honom, än satte den på honom, än beklädde honom med en kåpa, än lyfte denna af, så att han formligen "gjorde toilett" framför altaret. Jag vill endast med ett par ord beskrifva rökningsceremonien, som emellanåt förefallit mig något egen. Sedan prelaten, åtföljd af några förnäma

assistenter, utåt tre sidor af altaret svängt rökelsekaret, öfverlemnar han det åt en bland sina följeslagare, som begagnar det för att inröka först prelaten och sedan sina kamrater. Derpå begifver han sig till kardinalerna och stannar framför en hvar af dem särskildt, svängande sitt kar; kardinalen aftager sin röda kalott — och nickar då han tycker sig hafva fått rök nog. Patriarker och förnäma erkebiskopar åtnjuta samma ära som kardinalerna, men med de öfriga förfares mera summariskt; de rökas i klump. Vid ändan af hvarje bänkrad ställer sig den rökande och svänger rökelsekaret utåt bänken, hvarvid alla der sittande aftaga sina kalotter och buga djupt. Ändtligen kommer turen till församlingen, men hvilken blott bestås ett par svängningar, hvarefter karet öfverlemnas till en lägre andlig, som först inröker den inrökande assistenten och derpå bär karet bort. En gång hände det, att rökelsen tog slut, innan församlingen fått sin andel; hon fick då nöja sig med blotta svängningarna af rökelsekaret, men kunde för resten af de böljande rökmolnen taga åt sig så mycket hon ville.

Öfverhufvud taget, ligger i hela den romerska kulten ett starkt teatraliskt element, och de skådelystna kättarna bidraga utan tvifvel till att skärpa detta. Så är det bekant, att den kanske vackraste sång i Rom får man höra i kyrkan S:t Trinitá de' Monti, då nunnorna om söndagarna kort före solnedgången hålla sin aftongudstjenst. En mängd främlingar be-

gifver sig dit efter slutad eftermiddags-promenad på Monte Pincio; man ger ett par soldi för en stol; man sätter sig i midtelskeppet, hvilket snart är fylldt som en väl besatt konsert-sal. Nunnorna komma in i procession och taga plats i det från midtelskeppet genom ett högt jernskrank skilda högkoret. Nu börjar en entonig åkallan af helgonen, under hvilken åhörarna gäspa och visa tecken till otålighet. Emellertid har solen gått ned, det börjar skymma i det stora rummet, och de på altaret brinnande vaxljusen göra skymningen än mera synbar. Då hör man från org-läktaren milda, behagliga, nästan vemodiga toner. Nunnorna börja sin sång. Det är fromhet, ödmjukhet, försakelse i klangen af denna sång; men det är deri äfven en erinran om det försakade. Så — förekommer det — så kunna endast dessa från verldens äfven oskyldiga glädje afstängda, men af verlden mången gång kanske hårdt pröfvade, fromma qvinnor sjunga. Ännu sedan sången upphört, sitter man en stund tyst, öfverväldigad af den väckta, underbara stämningen. Nästa ögonblick bryta alla upp, konserten är slut, man skyndar ut ur kyrkan. Men i koret fortfar ännu gudstjensten och vaxljusen brinna med bleka lågor.

IV.

EN ROMERSK MATRONA.

I Rom, liksom i de flesta stora städer, finnes en mängd personer, som hemta sitt hufvudsakliga uppehälle af att uthyra rum åt resande, sjelfva inskränkande sina anspråk på beqvämlighet till minsta möjliga mått. Under tillrustningarna för det stora Vatikanska concilium växte antalet af dessa spekulanter. Främlingarnas beskattande är romarnas förnämsta näringsfång; man gladde sig nu åt ett förväntadt stort notvarp och alla ville deri taga del. Men ryktet om dessa tillrustningar och de med anledning deraf stegrade hyrorna skrämde mången från att besöka verldsstaden. Tilloppet blef ej så stort, som man hoppats, och mer än en, som drömt om att skapa sig en liten förmögenhet under concilium, måste afstå sin egendom till borgenärers förnöjande.

Då jag ankom till Rom, möttes blicken öfver allt i främlingsqvarteren af uthängda tillkännagifvanden

om lediga rum och våningar. Jemte tre reskamrater hamnade jag hos en madam, som tillhörde antalet af extra-spekulanter.

Signora *Maria Gioberti* eller *Jaubert* — hon skref sig båda delarna, allt efter som hon för dagen var mera italienskt eller mera franskt stämd — var född i Trastevere, hvilken stadsdels invånare berömma sig af att hafva det äkta romar-blodet i sina ådror och derföre med en känsla af förakt se ned på invånarna i öfriga stadsdelar. Också när signorans hederskänsla någongång smärtsamt berördes, glömde hon icke att underrätta oss om sin börd. Hennes man var fransman och hette *Jaubert,* men hade för åtskilliga år sedan rymt från sin hustru. Anledningen dertill kunde jag väl ana efter gjord bekantskap med signoran; men med bestämdhet känner jag den icke. Signoran talte väl en och annan gång med en slags ömhet om sin förrymde man; men i grunden tycktes hon om honom tänka som Birger Jarl om junker Carl: ”Gud hafve hans själ i himmelrik, men väl var att vi blefvo skilda åt.” Hon hade i sitt äktenskap haft sex barn; men, såsom hon naivt uttryckte sig, ”den gode Guden hade varit så nådig att taga fyra af dem till sig,” hvarföre endast två återstodo, båda flickor. Af mannen hade hon lärt tala fransyska, och i likhet med de flesta italienare af medelklassen, som kunna rådbråka detta språk, talte hon med främlingar hellre detta, än sitt modersmål. Sedan mannen öfvergifvit

henne, hade hon haft hjelp af en gammal onkel, som var prest och hvilken under flera år underhållit familjen. Denne, som redan lemnat de 70 åren bakom sig, var en af dessa ovanliga menniskor, som äro fullt belåtna med sin lott. Han förklarade sig vara så lycklig och nöjd, att hans enda och dagliga bön till Gud var att få lefva ännu många, många år, och han tviflade icke om bönhörelse, enär han aldrig bad om något annat.

I samråd med denna onkel hade signora Gioberti hyrt första våningen af ett nybygdt hus vid *Via del Tritone* och på onklens borgen skaffat sig möbler från ett möbelmagasin. Här satt hon nu som en spindel i sitt nät, och vi voro de flugor, som deri fastnade. Efter långvariga underhandlingar, hvarunder signoran visade mera öppet tillmötesgående, än den baksluga presten, som alltjemt kom framsmygande med nya vilkor, blefvo vi slutligen ense om priset, hvilket betydligt nedprutades. Då nemligen främlingsströmmen redan började aftaga, och dermed utsigterna att få rummen uthyrda minskades, ansåg signoran klokast att nöja sig med en skälig vinst i stället för den påräknade ofantliga.

Enär emellertid rese-handboken tillråder, att vid hyrande af våningar göra särskildt kontrakt, yrkade vi på upprättandet af ett sådant. Presten och hans nièce voro synbarligen icke dertill mycket benägna; men då vi stodo fast vid vårt yrkande, lofvade de att

till följande dag hafva färdigt ett förslag till kontrakt. När vi dagen derpå infunno oss, var presten, biträdd af en ung vacker abbate, som dock mest höll de unga damerna sällskap, sysselsatt med att uppsätta det vigtiga dokumentet. Vid genomläsning af det ringa färdigskrifna funno vi med förvåning, att detta upptogs allenast af beskrifning på ett enda rum, hvarvid presten företrädesvis uppehållit sig vid takmålningen, som sades vara "skön, väl målad," hafva en "bländande kolorit" m. m. Förgäfves föreställde vi honom det onödiga af en så detaljerad beskrifning; han förklarade, att det enligt romerskt bruk var oundgängligt samt att han ernade sedan med lika omständlighet beskrifva möblerna i hvarje rum. Då det på detta sätt skulle dragit ut en hel vecka eller mer, innan kontraktet hunnit blifva färdigt, beslöto vi att hellre från detsamma afstå. Presten vann sålunda sin afsigt, men vi hade likväl icke deraf annan olägenhet, än att, då vi dagen derpå flyttade in, vi funno flera af de bättre möblerna utbytta mot sämre. På vår deröfver uttalade förundran svarade signoran, att hon endast verkställt en liten omrangering af möblerna i rummen, men intet ombyte, och hon beledsagade dessa ord med en mine af så föraktfull förundran öfver vår brist på iakttagelseförmåga, att vi funno för godt att afstå från våra protester.

Huset genomskar ett qvarter och hade fasader åt två parallelt löpande gator. De bästa rummen vätte

utåt *Via del Tritone;* de andra, något sämre, åt *Via del Avignonesi*, och båda afdelningarna förenades af en lång korridor, upplyst af ett enda åt en kringbygd gård förande fönster. Utanför de sistnämnda rummen svängde korridoren till höger och förde till köket och tvänne små rum, hvilka tjenade signoran och hennes familj till sofkamrar; denna afdelning var värdinnans, det öfriga hade vi hyrt. Knappt hade vi inqvarterat oss, förrän ett bud infann sig från den herre, som hyrt andra våningen i samma hus och inredt denna till en pension för engelska och amerikanska familjer. Han höll nemligen en *portier* i undervåningen och bekostade för sina pensionärers räkning upplysningen i trapporna. Nu fordrade han af oss 20 frcs i månaden för att vi skulle få begagna oss af begge dessa fördelar. Efter hållen rådplägning förklarade vi, att vi ernade månadtligen gifva portiern drickspenningar; och hvad anginge belysningen, så och enär han för sina egna hyresgäster vore nödsakad att hålla trappan upplyst, och vi med honom ingenting hade att skaffa, behöfde vi icke heller gifva honom någon betalning; men af billighets-hänsyn erbjödo vi honom dock fem frcs i månaden. Vårt anbud blef med förakt förkastadt. Vi å vår sida förklarade då, att han icke af oss erhölle en enda skilling, och dermed var kriget förklaradt emellan första och andra våningarna. Det räckte under hela vårt vistande

i Rom och gaf anledning till många både löjliga och förargliga uppträden.

Men för att återgå till vår signora, så var hon en stor, välbygd qvinna, men, såsom fallet ofta är med äldre italienskor, ganska korpulent. Hennes fint krökta näsa, mörka ögon och svarta hår tillhörde säkert en skönhet i de dagar, då hon satte m:r Jauberts hjerta i brand; nu hade dragen blifvit skarpa och oqvinliga, och en smutsgul färg betäckte ett ansigte, på hvilket dock åren ännu icke bildat några i ögonen fallande skrynklor. Hon var en gladlynt qvinna, med starka passioner, och alltid fullkomligt beherrskad af den rådande sinnesrörelsen. Lätt förföll hon till vrede, och då gnistrade de mörka ögonen, och tungan rörde sig med otrolig fart. Hon var ärlig, men med måtta. Hon älskade penningen, men icke för att lägga den på kistbottnen, utan för att genast låta den gå för tillfredsställande af ögonblickets infall. Bland njutningar satte hon främst den af ett väl försedt bord, och hon påstod, att den frestelse, som qvinnan hade svårast att motstå, vore att äta godt, hvarvid hon, för bestyrkande af sin sats, hänviste till vår stam-moder Eva. Utan att vara slaf af ordning och snygghet, lefde hon för dagen och skötte icke om den kommande. Hon kunde arbeta raskt, då hon ville eller behöfde, men helst hvilade hon sig, och öfverhufvud såg hon mera till att arbetet blef gjordt, än att det blef *väl* gjordt. Men hvad som hos

signoran mest interesserade mig var hennes sublima upphöjdhet öfver oss lägre varelser från andra sidan Alperna. Och denna var fullkomligt naiv. Hon hade af naturen klart för sig, att Trastevere-boerna vore Guds förnämsta skapade varelser; dernäst kommo öfriga romare, så italienare och slutligen andra menniskor eller barbarer. Barbarernas egentliga bestämmelse här i verlden vore, enligt hennes och i allmänhet de lägre italienarnas åsigt, att resa till Italien och strö ut pengar. Jag vill lemna osagdt, om ett klokt afseende på denna vår lefnadsuppgift vållade signorans vänlighet; alltnog, hon bemötte oss med nedlåtande godhet, försäkrade oss, att hon betraktade oss alla som sina barn (det ena barnet var öfver 50 år och ett af de andra var femtitalet nära), gaf oss då och då moderliga råd, betygade med ett uppmuntrande leende eller ett slag på axeln sitt bifall, då vi sade något, som behagade henne, och behandlade oss, i synnerhet i början, såsom de der ingenting annat förstode, än att gifva ut pengar. Man kan då föreställa sig hennes rättmätiga harm, när vi någon gång syntes icke tillbörligt värdera vår lycka att hafva blifvit upptagna i hennes familj, när vi trodde oss förstå en sak bättre, än hon, när vi vågade göra en anmärkning beträffande snyggheten eller uppassningen. Hade hon med sina blickar kunnat krossa oss, så hade hon gjort det; hon utstötte några ord, af hvilka vi blott förstodo "cattivi," "ingrati," — hon

talte alltid italienska, då hon var ond — gick ut, slog dörren häftigt igen, och ännu länge hörde vi åskan mullra i korridoren.

Naturligtvis hade signoran mycket bråk med namnen på dessa sina nya barn, också lyckades det henne aldrig att lära dem. Det faller af sig sjelf, att ett namn med så många konsonanter och så få vokaler som mitt var fullkomligt outtalbart. Signoran gjorde engång under min ledning flera försök att säga det; men slutligen afbröt hon mig, lade handen på hjertat med ett uttryck, som om en åder hade sprungit, och utbrast med en suck: *Cela fait mal au coeur.* Hon kallade mig sedan *il Professore*, men tillade vanligen epitetet *povero;* den älste af oss kallade hon *il vecchio*, den yngste *il gióvane* och den återstående fjerde efter hans dopnamn *Signor Emil.* Så hade hon funnit användbara och uttrycksfulla benämningar, som förekommo allt misstag om person.

Från dessa adoptivbarn gå vi öfver till signorans köttsliga barn. Hon hade, som nämdt är, tvänne döttrar. Älsta dottren, *Elena*, 19 år, hade den i Rom ej så ovanliga ansigts-typ, hvilken är mera utarbetad på bredden, än på längden; ansigtet syntes nästan hoptryckt, näsan knubbig, kinderna stora och utstående, läpparna fylliga. Dertill hade hon mörka, uttrycksfulla, glänsande ögon, och rikt, svart hår, som var friseradt i lockar, hvilka betäckte hela hufvudet. Hon var liten till växten, men bar sitt friserade huf-

vud lika stolt som modren. Inom slägten betraktades hon som ett musikaliskt genie. Hennes plan var att utbilda sig sig till sångerska och debutera på *La Scala* i Milano. Hon tog dagligen lektion af en sånglärare från Apollo-teatern, men under månader höll hon på med ständigt samma arior ur en af *Verdis* operor. Modren berättade med mycken tillfredsställelse, att flickan hade haft flera friare, hvilka alla hon gifvit korgen, för att kunna uteslutande lefva för sin konst; och öfver hufvud taget menade hon, att kärlekens snaror icke inneburo någon fara för *Elena*. Men för den andra dottren var hon icke lika säker. Denna, som hette *Suleima*, var ännu endast fjorton år och gick i en klosterskola; hon liknade mera modren, men dragen voro förmildrade och ett barnsligt godt uttryck gaf åt dem ett visst behag. Ehuru ännu ett barn, hade hon dock redan tillbedjare. En dag infann sig signoran och med en belåten och hemlighetsfull uppsyn visade hon oss ett bref, hvilket hon bad en af oss högt uppläsa. Det innehöll en passionerad kärleksförklaring till Suleima. Brefskrifvaren förklarade sig icke kunna lefva utan hopp om genkärlek af henne, hvars dygder lika mycket som skönhet hade intagit honom. Modren upplyste, att friaren var en ung man, 18 år gammal, af god familj samt mycket förmögen; hon för sin del gillade partiet, men Suleima sjelf var icke friaren bevågen, emedan hon för tillfället tyckte mera om en sångare vid Apollo-

teatern. "Hvad svar får nu den arma gossen?" frågade jag. "Vänta," sade signoran med en uttrycksfull åtbörd, försvann och återkom efter en stund med ett papper, som hon lemnade oss och hvilket innehöll det svar, som Suleima efter familjerådets bestämmande borde afgifva och hvartill onkeln uppsatt konceptet. Det var ganska diplomatiskt affattadt: Suleima förebar sin ungdom såsom skäl, hvarföre hon nu icke kunde antaga anbudet, men lät förstå, att framtiden möjligen häri kunde göra någon ändring. "Men hvarföre icke rent ut gifva honom afslag, då hon ändock icke vill hafva honom?" frågade *il vecchio.* "Man får icke," sade signoran med slug mine, "låta ett så godt parti gå sig helt och hållet ur händerna. Dessutom är det alltid bra för en flicka att hafva någon i reserv." Följande dag, då jag passerade korridoren, satt Suleima och renskref svaret, med en "förskrift" vid sidan.

Till biträde vid göromålen hade signora Gioberti antagit sin systerdotter, *Nina,* en nittonårig flicka med ett fint ansigte, men blek, mager och vindögd.

Den, som ville lära känna familjen från dess bästa sida, finge icke besöka den på förmiddagen. Med undantag af Suleima, som tidigt gick i sin skola och derföre var någorlunda snyggt klädd hela dagen, voro de öfriga familjemedlemmarna vid denna tid förfärliga att åse. Signoran, med håret hopsnodt i en knut i nacken, klädd i krinolin och deröfver en fläckig och

trasig paramatte-underkjol, någongång, men icke alltid, en liten shawl öfver skuldrorna, tofflor på fötterna, men inga strumpor; Elena i smutsig underkjol och nattröja, med dun och fjäder i det okammade håret; Nina naturligtvis ännu ruskigare. Först mot middagen, då vi gått ut och rummen blifvit städade, gjorde familjen toilette, hvarvid våra tvättdon jemte tillhörande tvål samt större och mindre borstar blefvo begagnade. Icke tyckte vi detta vara synnerligen angenämt, då vi märkte det; men af bekanta fingo vi höra, att sådant var i Rom mycket vanligt, samt att den, som ville stå väl med sitt värdfolk, icke finge räkna för noga i dylika fall. Jag misstänker nästan, att romarna ansågo sig hedra främlingarna genom att finna deras saker användbara. För öfrigt kunde man anse sig lycklig, då endast värdfolket sjelft begagnade hyresgästens tillhörigheter och icke utsträckte nyttjanderätten deröfver äfven åt andra. En dansk baron af mina bekanta hade hyrt två trefliga rum på *Via Gregoriana;* en förmiddag dröjde han längre hemma, än vanligt, och stod just i begrepp att göra sig i ordning till en promenad, då dörren öppnades och en för honom obekant herre inträdde, men drog sig genast tillbaka med orden: "*pardon!* jag ser att ni sjelf begagnar spegeln!" Det var en fransman, som bodde i ett rum näst intill och af värden erhållit anvisning på baronens toilett.

Vid middagstiden, då besök kunde inträffa, var signoran i klädning; Elena hade då håret friseradt, hvarjemte *poudre de riz* i tjocka lager dämpade hyns allt för friska färg. Men ståtligast var familjen, när man mötte den på gatan: sidenklädningen och blommorna i hatten hade ingenting gemensamt med morgondrägtens trasor.

Familjens hvardags- och emottagningsrum utgjordes af den ofvannämnda smala korridor, som förenade våra rum, och der några stolar och bord samt ett piano voro ställda. På väggarna var familjens samling af fotografi-kort upphängd. Här mottog Elena sina musiklektioner och här lagade hon sin svarta sidenklädning; här läste Nina och Suleima slitna romaner. Sjelf syntes signoran icke så ofta i korridoren; hon satt helst i ett af de små sofrummen och spelte kort med någon grannqvinna eller prest. Var hon så lycklig att finna medspelande, så kunde hon hålla ut från morgon till qväll. Under sådana sälla ögonblick ville hon icke blifva störd; om vi af en eller annan anledning ropade henne, kom alltid en af döttrarna och förklarade, att mamma hade brådt om. Sökte vi upp henne, blef hon snäsig och tvär. Eljest var hon mycket sällskaplig, och var man hemma, då signoran var ledig, så kunde man vara förvissad om, att hon, för att få prata, gjorde sin visit och dröjde stundom qvar hela timmar. Näst kortleken och ett godt mål var ett godt snack hennes käraste.

Köket, som icke var öfverdrifvet snyggt och der de få kökskärlen alltid befunno sig i en behaglig oreda, tjenade familjen äfven till matsal; der samlades dess medlemmar om aftnarna för att spela lotteri, då vanligen någon ungherre deltog i partiet. De besökande utgjordes antingen af unga abbater, som alla sades vara slägtingar, eller af "artister" d. v. s. handtverkare. Af dylika artister hade signoran ofta behof. De möbler, hon köpt eller tagit på kredit, voro nämligen till det yttre rätt bra, men mycket billiga och följaktligen mycket bräckliga, så att ständigt och jemt gick hos oss en stol, ett bord, en soffa sönder; och det var verkligen icke utan en viss skadeglädje vi en dag bevittnade signorans eget erfarenhetsrön om beskaffenheten af hennes billiga möbler, i det hon under ett lifligt samtal tanklöst lät sin väldiga massa sjunka ned på en af stolarna i vår salon, hvaraf resultatet blef, att stolens ben lågo krossade på golfvet och signorans pekade mot taket. När någon sådan olycka inträffade, tillkallades en artist, som, sedan han fullgjort sitt arbete, vanligen inbjöds att spela lotteri med mor och döttrar samt göra sig med dem en glad afton, hvaremot vi fingo reparations-kostnaden på vår veckoräkning så rundligt tilltagen, att vi icke utan skäl kunde anse oss äfven hafva betalt utgifterna för den glada aftonen.

Jag talte om vår vecko-räkning, men får till undvikande af missförstånd nämna, att vi, som alla andra

främlingar i Rom, betalte vår hyra en månad i förskott. Men signoran hade välvilligt åtagit sig vår tvätt och vårt uppköp af stenkol, ljus, m. m., och en tid försedde hon oss äfven med kaffe om morgnarna. Det senare tog slut på grund af serveringens väl långt gångna romerska snuskighet, då vid uppsägningen en hög-patetisk scen gafs af signoran. Men de förstnämnda bestyren besörjde hon fortfarande, och hvarje vecka uppbar hon betalning. Vid sådana tillfällen qvitterade hon alltid skriftligen och var icke litet stolt öfver sin talent att skrifva; men hon hade den lilla egenheten, att i sammansatta tal alltid skrifva hundratalet med 3 siffror i stället för med 1, så att då vi t. ex. i månadtlig hyra betalte 350 francs, qvitterade hon alltid 30050 francs. Då vi erforo, att vi fingo betala våra förnödenheter något dyrare, än flera af våra bekanta, och derom underrättade vår värdinna, medgaf hon gerna möjligheten deraf, men förklarade, att hon för "den goda sämjans skull" vore tvungen att handla hos sina grannar och att *Via del Tritone* ansågs vara en dyr gata. Sannolikt fingo dock grannarna vänta på betalning, ty då signoran af oss emottagit penningar, började ett lustigt lif. Antingen gjorde familjen ett lustparti i vagn, eller besöktes teatrarna eller inbjödos artister på lotteri och en munter souper i köket, i hvilket senare fall våra dricksglas voro för aftonen försvunna.

Il gióvane insjuknade dessvärre i romersk feber. Signoran blef mycket ledsen och erbjöd välvilligt sitt biträde vid hans skötsel. Då vi voro ute, satt hon hos honom; men dels var hon ingen miss Nightingale, dels kunde hon icke beherrska sin pratlystnad, så att hon endast förvärrade den sjukes tillstånd. Vi förordnade då, att hon under vår frånvaro skulle sitta i rummet utanför det, der den sjuke låg, för att vara till hands, då han önskade något. Men vid vår hemkomst funno vi signoran inbegripen i en liflig och högljudd konversation med tvänne väninnor, som kommit till henne på besök, utan att det föll henne in, att detta kunde vara störande för den sjuke. På läkarens inrådan flyttades patienten i annan lägenhet. Då dömde signoran honom till döden och var om detta hans öde så lifligt öfvertygad, att hon öfver sig nedkallade himlens straff, om hon spådde orätt. "Blir det arma barnet åter friskt," utbröt hon, "så må Gud beröfva mig min tungas bruk!" Lyckligtvis återfick han helsan. Och lyckligtvis blef signoran icke bönhörd; åtminstone bibehöll hennes tunga samma utomordentliga rörlighet under hela den tid jag hade äran af hennes bekantskap.

Då det led mot hyrestidens utgång, aftog synbarligen vår värdinnas interesse för oss; det gällde för henne att skaffa nya hyresgäster, och under de sista fjorton dagarna blefvo derföre våra rum ordentligt städade och afdammade. Då vi betalte henne

vår sista veckoräkning, syntes hon rörd och gjorde ett försök att gråta, som dock icke lyckades. Hon försäkrade oss dock, att hon allt framgent ville betrakta oss som sina barn och att hennes moderliga famn stode oss öppen, när helst vi ville återvända. Vi tackade hjertligt; men vi skulle ännu före afskedet erhålla ett prof på signorans äkta italienska lynne och besanna en anmärkning, som den hederliga Bädecker gör i inledningen till sin rese-handbok för Italien. "Den lägre italienaren," säger han, "betraktar icke ett bedrägeri mot en främling som något orätt, utan som ett bevis på större klokhet, och man stiger icke i hans aktning, om man beskedligt låter narra sig, utan snarare om man har ögonen öppna." *Signor Emil*, en praktisk affärsman, hade benäget åtagit sig alla underhandlingarna och allt gräl med signoran; vi andra förhöllo oss passiva. Öfver den förres elakhet beklagade hon sig derföre ofta, hvaremot vi andra voro hennes snälla barn. När hon nu dagen före vår afresa för honom omtalade sin sorg vid tanken på skilsmessan, anmärkte han, att hon väl snarare borde glädja sig öfver att blifva qvitt honom, som gjort henne så mycken förargelse. "O, nej, signor," hviskade hon förtroligt, "ni är den enda af dem alla som har förstånd; de tre andra äro nöt *(bêtes)*."

Följande morgon, då vår vagn stod för dörren gingo vi att taga afsked af familjen. Vi träffade de unga damerna i natt-tröjor och outredt hår och tryckt

vänligt deras händer; men signoran stod icke till att finna. "Hon hade visst gått ut," hette det; men den vindögda Nina, som med en nattsäck följde oss ned om trappan, anförtrodde oss, att moster satt och spelte piket med en prest.

V.

PÅ ROMS GATOR.

Du gamla, trefliga, tysta, smutsiga Rom! Du går nu en ny tid, en tid af stora omhvälfningar till mötes, nu, då presturdet är slut och Italiens konung tagit dig i besittning som sitt lands hufvudstad.

Ack, säkert skall mången med mig sörja öfver de förändringar, som förestå dig! Var det än i början mycket som hos dig stötte både öga och känsla, så vande man sig dock lätt dervid, ja, man lärde sig till slut att älska allt, till och med smutsen.

Man har svårt att göra sig en föreställning om det lugna, sorglösa lif den resande förde i Rom — jag antager, att redan nu är det annorlunda. Man lefde liksom afsöndrad från hela den öfriga verlden, lefde endast med konsten och det förflutna. Nutiden var hvad man minst af allt sysselsatte sig med; och jag vet knappt hur man skulle kunna hafva gjort det, äfven om man så velat. I Rom funnos väl ett par

tidningar, men de upptogos mest af officiella underrättelser, af saker, som rörde kurian, och emellanåt af någon underrättelse från utlandet, men denna så censurerad, att man lika gerna kunde lemna den oläst. Om hvad som föregick i Rom, fans icke ett ord. Så fingo vi alla våra underrättelser om det pågående kyrkomötet ur något nummer af "Augsburger Allgemeine Zeitung" eller ur tidningarne från hemmet. I sjelfva verket voro de sednare vår enda föreningslänk med den öfriga verlden. Men äfven de underrättelser, som dessa meddelade, förlorade till slut i intresse; vi tyckte oss vara så långt borta ifrån och så främmande för hvad der omnämndes. Då ingenting omkring oss tilldrog sig, som kunde rycka oss upp till intresse, eller rättare då allt, hvad som der tilldrog sig, undandoldes för våra blickar, blefvo vi till slut afvanda vid att sysselsätta tanken med dagens historia. Man hade vida bättre att göra, man hade ju så oändligen mycket att se, att studera, att begrunda. Någon frågade en gång Thorvaldsen, hur lång tid man behöfde för att se allting i Rom. "Derom," svarade Thorvaldsen, "må ni fråga någon, som varit här längre än jag; ty jag har blott varit här trettiåtta år." Hvem kände sig väl, med denna rikedom framför sig, hågad att politisera? Hvad betydde väl för oss, om Pierre Bonaparte sköt Victor Noir, om ministerombyten egde rum i Sverige och i Danmark? Vi befunno oss på en förtrollad ö, mot hvars stränder verldshafvets

vågor ljudlöst bröto sig. Sedan vi på det angenämaste sätt tillbragt vår dag, återkallades vi från det förflutna till verkligheten af middagen och ett derpå följande samspråk med likastämda kamrater vid en *mezzo caldo* på ett kaffé eller vid en *foglietta vino bianco* på en osteria, för att ej tala om musiknöjena i Föreningen eller någon gång en teaterförlustelse. Det var ett lif för gudar, fritt från bekymmer — så vida man nemligen hade penningar och hälsa. Kanske skulle det verkat förslappande i längden, men för en tid af några månader eller ett halft år var det afundsvärdt. Jag är säker på att nu kommer politiken och förstör denna liksom alla andra idyller.

Och dock, kanske är en pånyttfödelse Rom beskärd! Kanske skall det ännu engång stolt resa sitt hufvud! Kanske gömmer det, som man hoppas, bland sina rika minnesskatter den kraft, som förmår skänka samhällighet och lyftning åt det af naturen så rikt utrustade italienska folket och dermed äfven åt menskligheten nya, rika odlingsskördar! Inför denna tanke förstummas all sjelfvisk klagan.

Men hålla vi oss nu till Rom från i går, så är det icke ensamt det om forntiden erinrande, icke ensamt "stenbrockor" och konstverk, som fängsla den resandes uppmärksamhet. Man behöfver blott gå ut om sin dörr för att finna, att äfven det *lefvande* Rom erbjuder föremål, väl värda både en blick och en

tanke. Det är några drag af detta lif jag här vill uppteckna. Snart hör nog äfven mycket af detta till det förflutna.

Man må icke föreställa sig, att romare och romarinnor af den lägre klassen gå utstyrda i den drägt, som vi lärt oss känna ur romerska genretaflor. Dessa folkdrägter finner man numera endast på "Spanska trappan," der modellerna sitta. Möter man någon gång en mörkögd qvinna med ett krusadt, helst rödt, band kring hufvudet, en stor silfverpil stucken genom de tjocka, svarta hårflätorna i nacken och ett storrosigt rödt eller hvitt halskläde, nedfäst på ryggen med en knappnål, så kan man vara förvissad om att man ser framför sig en amma, tillhörande någon engelsk eller amerikansk familj. Denna drägt är numera nästan endast en kostym, en uniform, som penning-aristokratien älskar att gifva sina barns tjenstförrättande mödrar.

I de tätast befolkade qvarteren ser man dock ännu qvinnor med den egendomliga italienska hufvudbeklädnaden, en hvit eller mångfärgadt randig duk, så anordnad, att den kan tjena som säker basis för den korg eller kruka, de bära på hufvudet. Der varseblifver man äfven det täcka könets förkärlek för det brokiga och lysande dels i klädesplaggens prålande färger, dels i hår- och halsprydnader af silfver och guldbländande metall, samt i den massa ringar, som betäcka fing-

rarna. Campagnans bebyggare har äfven bibehållit sin drägt, och man får se honom med sin toppkulliga hatt eller nedhängande röda yllemössa, sin röda väst, sina benkläder och tröja af getskinn, med raggen vänd utåt, än med en lång pik i handen ila förbi på sin ruggiga häst, än sittande på spetsen af en lastad tvåhjulig kärra, inkrupen uti en öfverst på packningen fästad, af böjda grenar formad och med skinn öfverdragen, kur och derifrån piskande den arma hästen. Kring Marcellusteatren sitta ännu de välkända skrifvarna med sina bord framför sig och, mot en ringa betalning, föreläsa ankomna bref eller skrifva sådana på beställning, hvilka senare de derefter med en oefterhärmligt vigtig min uppläsa för beställaren. Isynnerhet sön- och helgedagar, då Campagnaboarna komma in till staden, är här lifligt. Det är värdt att se dessa friska naturbarn, för hvilka läsa och skrifva är en half trollkonst, se dem, då de med hela sin själ lyssna till det upplästa brefvet och i anletets lifliga minspel återgifva, jag skulle nästan vilja säga, hvarje ord, de höra. Stora hemligheter anförtros gemenligen icke åt dessa skrifvelser, åtminstone var det vanligt, att en närstående flock tog lika mycken kännedom, som afsändaren eller emottagaren, om det med hög röst föredragna brefvet.

Charlataner, som med sin vältalighet bildade folkskockningar, voro nog icke talrika, åtminstone såg jag blott en enda: ”en, med ett lejon.” Det var en tand-

doktor, som hade smärtstillande droppar att sälja. Han stod i en vagn, der han på ett bord hade sina varor och instrumenter utbredda, och der en dödskalle intog hedersplatsen. På detta cranium visade han åhörarna tändernas läge och fäste; han skildrade de olika metoderna att utdraga tänder, förevisade en stor hoftång, som han påstod vara en tandtång från äldre barbariska tider, och i motsats till den framlade han sina egna fina instrumenter; han beskref så lefvande den njutning det medförde, att råka ut för dessa, att det nästan vattnades åhöraren i munnen. Se'n öfvergick han till en framställning af tandplågornas olidlighet. Han förvred sitt ansigte till uttryck af den häftigaste smärta, och man såg med djupaste medlidande, hur den arma menniskan våndades. Plötsligen i half förtviflan grep han till en flaska, drog ur korken, slog några droppar på litet bomull, stoppade det i munnen, — och i ett ögonblick var hela uttrycket förändradt, och ansigtet strålade af det ljufvaste välbefinnande. Det var dessa undergörande droppar han för ett verkligt röfvarepris utbjöd till salu.

Till charlataner skulle kanske äfven tiggarna kunna räknas, åtminstone flera bland dem. I allmänhet kunna de indelas i två klasser: privilegierade och oprivilegierade. De förra äro sådana, som tigga med vederbörligt tillstånd och till den ändan hafva sig vissa platser anvisade, såsom något gathörn, spanska trappan, Monte Pincio, vägen upp till St. Pietro in

Montorio. De äro nästan alla krymplingar eller se åtminstone så ut. Numera finnes icke bland dem någon sådan ryktbarhet som fordom tiggarkungen Peppo, hvilken hvarje afton red hem på åsna från sin plats på spanska trappan och, då han bortgifte sina döttrar, gaf dem rik utstyrsel. Men nog kunna krymplingstiggarna ännu i dag förtjena penningar, och de mest, som äro värst stympade. Det var på en af dessa Pius IX i Januari förlidet år fick det infallet att pröfva sin undergörande förmåga. Då påfven gör någon utfärd åt ett eller annat håll, blir dervarande massa af tiggare gemenligen genom polisens försorg aflägsnad, och endast en eller ett par mera gynnade få qvarstanna. En dag promenerade påfven med kardinal Antonelli på Monte Pincio, då hans ögon föllo på en af dessa gynnade, som krälade på marken. I stället för att skicka sin allmoseutdelare, gick han sjelf till honom, lade händerna på honom och sade: "Statt upp, jag säger dig du är frisk!" Uslingen gjorde ett fruktlöst försök att resa sig, men föll ned igen. Ännu en gång lade påfven sina händer på honom, men då resultatet blef detsamma, gick den helige fadren tyst till sin vagn och for hem. Hade han endast på förhand gifvit tillkänna sin önskan att göra ett underverk, kunde polisen lätt nog hafva så anordnat, att ett dugligt underverkssubjekt funnits att tillgå! Då hade för en del år sedan en äldre dansk konstnär vida bättre lycka. Hans gifmildhet blef anropad af

en tiggare, som var lam i benen. Konstnären svarade: "pengar har jag inga, men jag skall göra dig frisk, om du vill." — "Ja, om herren det kunde." — "Det kan jag visst." Och dermed lät han käppen dansa på den lames rygg. Denne skrek af alla krafter, men då undergöraren fortfor att slå, gjorde krymplingen en ansträngning, reste sig och sprang bort på ett par friska ben.

Oprivilegierade tiggare äro alla af de lägre klasserna — mest barn och äldre qvinnor —, hvilka, der de se en främling, genast anropa hans medlidande. Ibland får man se trasiga, men frodiga barnungar, pekande på sin öppna mun, dansa gatan framåt, ropande: *"fame, fame!"* (hunger). Kastar man till dem en slant, har man genast ett slagsmål i gång. En dag ströfvade jag med en bekant genom några af Roms mindre gator, och händelsevis föll mitt öga på en gammal utmärglad qvinna, som stapplade gatan utåt. Hennes knän svigtade, och sakta sjönk hon till marken. Jag skyndade mig genast fram för att hjelpa henne upp; men då jag icke förmådde det ensam, ropade jag på mitt sällskap, som var ett stycke förut. Han kom, och tagande henne under hvar sin arm, reste vi henne åter på benen. Men då vi tänkte släppa henne, vacklade hon ånyo, och vi började att se oss om hur vi skulle blifva henne qvitt. Lyckligtvis satt straxt bredvid en skomakare i sin öppna dörr och lagade en stöfvel; han besvarade våra bedjande blickar

med att peka på sin tröskel. Vi nedsatte henne der, och först efter en stund återvann hon så mycken kraft, att hon kunde med svag stämma som förklaring af sin vanmakt framhviska ordet: *"fame!"* Vi gåfvo henne en francs och aflägsnade oss. Det föll mig likväl in att se hvad hon skulle taga sig till med sina penningar, och jag stannade derföre vid nästa gathörn, och dold af en dörr, iakttog jag henne. Knappt voro vi, efter hennes förmenande, borta, förrän hon lätt och utan hjelp reste sig från trösklen, nickade åt skomakaren och gick att för andra främlingar utföra samma komedi.

Från tiggare till röfvare. Med den brist på offentlighet, som rådde i Rom, var det omöjligt, att veta huru mycket som var sant eller osant i berättelserna om osäkerheten på stadens gator. Visst omtalades uppskakande historier, men så hände stundom, att saker, hvilka just i de dagar skulle hafva timat, hade, enligt "gamla romares" utsago, berättats för dem redan på den tiden, då de första gången anlände till den eviga staden. Visst begingos mord, rån och stölder här, som annorstädes, men då man besinnar, hvilken förträfflig jordmån Rom erbjöd för dylikt ogräs, är det nästan besynnerligare, att sådana icke voro allmännare. Hur gynnsam för brottslingen, den högre såväl som den lägre, var icke den rådande hemlighetsfullheten och polismaktens okontrollerade godtycklighet, hvilken gjorde den till ett villigt verktyg i det högre

klerisiets hand för befordrande af dettas egennyttiga ändamål. Man betänke befolkningens gränslösa okunnighet, samt att invånarne i den närmaste omgifningen, Campagnaboarna, nästan förvildade, sjunkit ned till ett rent naturtillstånd. Härtill kan man lägga, att i början af 60:talet de banditband, som oroade Neapolitanska området, uppsattes i Rom under polisens skydd, samt att från den tiden banditcheferna fått vanan att der fritt gå ut och in, ja till och med att underhandla med auktoriteterna. Af en utländsk tidning såg jag, att en ryktbar brigandanförare tillbragte hela vintren 1870 i Rom, och det är ju sålunda möjligt, att man varit besagde herre närmare än man vetat om.

I allmänhet iakttog man vissa små försigtighetsmått: man gick icke gerna ensam utom stadens murar, icke heller ensam efter skymningen öfver spanska trappan, m. m. Kanske voro dessa försigtighetsmått öfverflödiga. Åtminstone blef ingen af de många, med hvilka jag var i beröring, hvarken plundrad eller bestulen, på ett enda undantag när, och dennes äfventyr var nästan mera löjligt, än sorgligt. En skandinavisk landsman, adjunkt till profession, skulle en dag göra en promenad från den en fjerdedels mil utom staden belägna Ponte Molle till Acqua Acetosa. Vägen löper utmed Tiberstranden, följande dess krökningar, samt är på andra sidan begränsad af en höjdsträckning. Här gick han ensam, med sin röda Bädecker under armen och en stor tu-

ristkikare i fodral, dinglande på magen. Snart upphann han ett par Campagnaboar, en äldre och en yngre, och för att vinna litet öfning i italienska språkets talande, beslöt han inleda ett samtal och frågade efter vägen till Acqua Acetosa. Utan att svara på hans fråga, togo bönderna honom i skärskådande, och den äldres uppmärksamhet fästades genast på kikaren. Han tog fast i den och frågade om det var ett vapen. Adjunkten gaf honom välvilligt en förklaring öfver kikarens natur och väsende och lät honom till och med pröfva den. Då bonden sålunda öfvertygat sig, att det besynnerliga instrumentet icke var farligt, bad han om penningar. Adjunkten, som alltjemt hoppades på en lektion i italienska, lofvade att gifva dem några soldi, men med vilkor, att de tillsammans med honom skulle fortsätta vägen framåt. Men bonden förklarade, att här just var rätta platsen för gifmildhets utöfvande och han beledsagade dessa ord med en blick, som lät adjunkten förstå, att det nu var fråga om något helt annat än en språklektion. Adjunkten blef så mycket mer orolig, som han helt nyss tillväxlat sig 300 francs i papper, hvilka alla han bar på sig. Händelsevis hade han dock i sina fickor en massa kopparslantar till ett belopp af 3 francs, och af dem gaf han bonden en hand full. Åsynen af penningarne gjorde bonden lysten efter mera, och återigen kom kopparen fram. Men då bonden ännu icke var tillfredsställd, måste adjunkten vända

ut och in på sina fickor och afleverera hela sitt kopparförråd. Bonden insåg dock klarligen, att den, som hade så mycket koppar, icke gerna kunde vara utan silfver eller pappersmynt, hvarföre han utbad sig att äfven få se prof af dessa penningsorter. Men nu trädde den yngre bonden emellan; han tyckte, att främlingen redan gifvit dem nog och att man nu kunde låta honom gå. Den tvist, som härom uppstod emellan bönderna, begagnade adjunkten till att vända dem begge ryggen och söka sin räddning genom flykten. Ingen förföljde honom, och han var glad att för så godt pris hafva räddat sina 300 frcs. Han blef dessutom från den dagen en intressant person och presenterades alltid som "den plundrade adjunkt X."

Till lugnets betryggande vandrade de påfliga gendarmerna i sina mörkblå uniformer med trekantiga hattar, två och två, fram och tillbaka på de större gatorna. Visserligen hette det om dem, att de aldrig funnos till hands, då de bäst behöfdes; visserligen sade man, att medan de franska soldaterna skyddade påfven för hans egna undersåter, skyddade gendarmerna Frans I:s röfvarhopar för de franska soldaterna. Men hvad kan man icke allt säga! Gendarmernas medaljbetäckta bröst vittnade tillräckligt om att tillfällen verkligen gifvits, då de utmärkt sig. — Till lugnets upprätthållare kunde äfven räknas medlemmarna af påfliga arméen: dragoner, zuaver, antibister m. fl., hvilka alla i rik uniform, alla liksom gendarmerna

dekorerade, ströko enstaka eller i flock genom gatorna. Det fanns säkert ingen armé i verlden med så många förtjenta män, som den påfliga. Det väckte uppmärksamhet att möta en soldat, som icke hade en medalj. De flesta hade från en till och med sju sådana; och äro äretecken ett tecken till inlagd ära, så var denna armé en armé af hjeltar. Det var också endast för att undvika blodsutgjutelse, den icke visade sin tapperhet, då italienarne intogo Rom.

I ett hänseende var dock osäkerheten på Roms gator obestridlig: man sväfvade ständigt i fara att bli öfverkörd. Jag syftar icke här på dessa ståtliga buffiar med sina präktiga i lyrform utgrenade horn, gravitetiskt och med afmätta steg släpande efter sig de grofva, klumpiga lastvagnarna. Nej, jag menar denna massa af häståkdon i alla former, som oupphörligt rullar fram öfver Roms gator och gör synnerligen å de smalare, der inga trottoirer finnas, promenaden lifsfarlig; ty kuskarna hafva en afgjord böjelse för att köra uppåt väggarna, så att ofta nog endast ett raskt språng in uti en butik eller i en portgång kan frälsa lifvet. Äfven trottoirer skydda icke alltid, ty der sådana finnas färdas kuskarna hellre på dessa än på den knaggiga gatan. Hästar och åkdon i Rom kunde förtjena ett eget kapitel, men jag vill vara kort. Sällan ser man präktigare equipager eller vackrare hästar, än dem, som ägas af de rika främlingarna eller af de förnäma romarna, och hvilka man på Corson eller

på Monte Pincio dagligen är i tillfälle att beundra; men sällan ser man också uslare och värre misshandlade kreatur än dem, hvilka Roms drosk-kuskar eller i allmänhet den lägre befolkningen äro herrar öfver. Är Rom presternas paradis, så är det hästarnas skärseld. De arma djurens helvete är Neapel och Sicilien.

Men hvad som för Roms gator är fullkomligt egendomligt, är den ofantliga massan af andliga, man der möter. Var det i Florenz, på grund af klostrens upphäfvande, en sällsynthet att se en munk, så kunde man icke här taga många steg utan att möta munkar af alla ordnar och i kåpor af alla färger; vanligen gingo de två och två, och stundom på detta sätt ordnade i stora flockar. Så kommo de unga abbaterna med svarta, hvita, bruna eller röda drägter, i långa tåg, två i hvarje led. Här mötte man svartklädda prester med storbrämiga hattar, här kom en armenisk biskop med sin höga, runda eller i kullen fyrkantiga mössa, der en spansk biskop med gröna uppvikta bräm på den svarta hatten, der en fransk med svarta hvitkantade prestkragar, alla uppvaktade af tjenande lägre prester. Här mötte man en likprocession, bestående uteslutande af sjungande eller rättare snörflande munkar och prester; endast den aflidnes närmaste slägting gick i främsta ledet bredvid en andlig som höll ett stort crucifix; de munkar, som omgåfvo liket, buro stora, brinnande vaxljus, och bakom dem sprungo pojkar, som i strutar uppsamlade det ned-

drypande vaxet. Der åter träffade man en procession af botgörare eller medlemmar at något brödraskap, höljda i kåpor, med kapuschongerna neddragna öfver ansigtet, så att man af detta endast såg de genom tvänne hål spöklikt stirrande mörka ögonen, under det att den icke alltid tillräckligt långa kåpan lät framskymta de lekmannen förrådande kulörta benkläderna.

Kyrkans högre dignitärer såg man naturligtvis aldrig till fots, åtminstone icke inom stadens murar. Under concilii-tiden voro de rödstrumpade kardinalernas och de violettstrumpade monsignorernas rödlackerade embetsvagnar i ständig rörelse; och var lyckan god, så kunde man möta påfven sjelf, åkande än i fyrspänd, än i sex-spänd vagn, omgifven af sina dragoner i hvita kappor och med blänkande stålkaskar, från hvilka svarta och röda tagelbuskar nedhängde. *Pius IX*, så har man berättat mig, är den första påfve — naturligtvis med undantag af de älsta mer eller mindre apokryfiska påfvarna — som promenerat på Roms gator. Att han gör det, dertill har jag varit åsyna vittne. Det var en vacker December-eftermiddag som jag, gående uppför gatan "Tritone," mötte en stor folkmassa. Jag tänkte icke vidare på anledningen till denna samling, utan fortsatte min väg, då jag plötsligen några steg framför mig fick se Hans Helighet, klädd i sin fotsida, hvita, yllna rock med det hvita sidenskärpet om lifvet; på axlarna hängde den röda

kappan, och på hufvudet satt den bredskyggiga, låg-kulliga röda hatten. Han återvände från en promenad i vagn på Monte Pincio och lät nu vagnen köra efter sig; några förnäma andliga utgjorde hans uppvaktning och på ömse sidor var han eskorterad af ett led dragoner och derutanför ett led gendarmer. Jag tog ögonblickligen af min hatt och skyndade mig åt sidan in bland en flock arbetare. En af dessa störtade fram, kastade sig på knä och ropade: "Evviva Pio Nono!"; men mina båda grannar stodo gapande af förvåning, med hattarna på hufvudet, hvilket föranledde en förbigående gendarm att helt gemytligt lyfta båda deras hattar af och kasta dem på gatan. Jag var glad öfver att icke min hatt behöfde göra sällskap. Snart blef dock trängseln så stor, att påfven befallde fram sin vagn. Då han steg in i den, ropades lefve för påfven och conciliet; han utdelade välsignelsen och for.

Med skäl kunde romarna ropa ett lefve för conciliet; ty stora voro de summor, som inflöto genom dessa prelater och främlingar, som då vistades der, och dertill kommo frivilliga gåfvor, hvilka ingingo från hela den katolska verlden till bestridande af kostnaderna för conciliet, och för hvilka "L'Unita Cattolica" nummer efter nummer redogjorde. Rom är af gammalt vant att lefva på den öfriga verlden. Det kunde vara eget nog att ur nationalekonomisk synpunkt anställa en jemförelse emellan de gamla ro-

merska medborgare, *frumentarii,* hvilka som sin rätt fordrade allmosor i bröd och penningar af sina herrar, och de romerska medborgare, som i våra dagar lefva af de feta smulor, som falla från påfvens och kardinalernas bord, och, för ytterligare stegrande af likheten, emellan de Crasser, Scaurer m. fl., som en gång slogo under sig Italiens jord, till förfång för åkerbruket, som ej kunde utvecklas, då all mark var samlad på några få händer, och dessa Torlonier, Borgheser m. fl., som göra detsamma i våra dagar. Men dertill saknar jag förmåga; jag vill, med läsarens tillstånd, i stället vända mig till en annan klass af dagdrifvare, den, till hvilken jag sjelf kunde räknas, främlingarna.

De höra äfven till Roms gators fysiognomi, dessa af kulturen till det yttre lika finpolerade europeer och amerikaner, dessa gravitetiska orientaler, armenier, araber, egyptier, dessa negrer och chineser, midt bland hvilka, men tydligen från dem skild, den stolta romaren rörer sig med sin breda, karakteristiska ansigtstyp, draperande sina trasor med en smak och en hållning, värdiga hans stora förfäder.

Främlingarna bidraga till romarens lefnadskostnader med kanske mera än både påfve och kardinalskollegium. Antager man antalet af dem, som öfvervintra i Rom, till 40,000 — jag har hört antalet uppgifvas till 60,000 — och beräknar man dagliga utgiften för en hvar i medeltal till 10 frcs, så gör det för

dagen den lilla nätta summan af 400,000 frcs och för månaden 12 millioner. Främlingarnas lefnadsvilkor äro naturligtvis mycket olika ända ned från den fattiga konstnären och stipendiaten upp till den af sin rikedom nedtyngda millionären; jag kom i beröring med dem, som knappt hade bröd för dagen, och med arfvingen till millioner i hundradevis.

Flertalet af de resande utgöras icke numera af engelsmän, utan af amerikanare, och det är dessa, som genom sin massa bestämma karakteren af främlingsskaran. Under sista amerikanska kriget lyckades en mängd personer utan kunskaper och uppfostran förvärfva sig stora rikedomar, och för att i hemorten kunna uppträda som gentlemän, göra de med familj en Europa-resa, öfversvämma alla kontinentens hufvudstäder och svärma i massor på alla gallerier. De äro de italienska kopisternas bästa kunder och föra vanligen hem med sig hela skeppslaster af usla kopior af berömda mästerverk. Men derjemte finnes der en mängd personer tillhörande "NewYorks bästa familjer," för hvilka det är likgiltigt om de äro här eller der, i Rom eller i NewYork. De lefva ändå på samma sätt. De tillbringa förmiddagen i sängen, göra så en tur i vagn på Monte Pincio och Corson, äta middag och tillbringa natten på supé eller bal inom kretsen af sina amerikanska vänner. Af Rom se de föga eller intet. — Naturligtvis finnas bland dem lysande undantag, och man träffar många med hög bildning och

varmt konstsinne. Men indelar man dem i två stora hufvudgrupper: dem, som ej bry sig om att se något, och dem, som vilja se allt, och från sednare gruppen undantager de förståndiga, så kan återstoden af nämnda grupp åter indelas i amerikanare med blyertspenna och amerikanare utan blyertspenna. Af det sednare slaget såg jag några prakt-exemplar i Florenz. Jag stod en dag med en bekant i Uffiziernas "Tribun," der det yppersta, som galleriet besitter inom skulptur och måleri, är samladt, en sammanställning, om hvars ändamålsenlighet, i förbigående sagdt, meningarna kunna vara delade. Då kommo instörtande en herre och två damer, styrande rak kurs på min vän; sedan de samtalat med honom ett par minuter, rusade de ut genom en annan dörr, utan att bevärdiga konstskatterna med en blick. Jag fick sedan veta, att det var en amerikansk familj, hvilken min vän 14 dagar förut träffat i Norra Italien och hvilken sedan dess besett Rom och Neapel samt nu befann sig på väg mot Tyskland. Då jag nyss varit vittne till deras sätt att expediera Tribunens konstverk, fann jag ingenting osannolikt i denna uppgift. Det var amerikanaren utan blyertspenna. Annorlunda förfar amerikanaren med blyertspenna. Han går med sin resehandbok i ena handen och sin blyertspenna i den andra; med största samvetsgrannhet uppsöker han numren på de taflor, som i handboken äro angifna, och sedan han funnit ett nummer, stryker han under det i boken

och söker så efter nästa nummer. Att se på en tafla, hvars nummer icke i boken är upptaget, anser han så mycket mera för en dårskap, som han icke ens ser på dem, hvilka äro rekommenderade: han ser blott på numret. Dock finnas äfven sådana, som se på taflan eller statyen. Till denna klass hörde den familj, som i Neapels museum med så stor glädje påträffade antika byster, å hvilka stod *"Incognito."* Det var nemligen m:r *Incognitos* arbeten, som i Florenz' och Roms gallerier på dem mest slagit an; han var, efter deras förmenande, den förnämsta af antika skulptörer, och dertill så förundransvärdt produktiv! Sanningen likmätigt, måste jag dock tillstå, att det finnes amerikanare inom alla nationer.

VI.

PROPAGANDAN. VATIKANEN.

En vacker söndagseftermiddag, kort efter min ankomst till Rom, ströfvade jag kring i norra delarna af staden och befann mig oväntadt vid Porta Pia, denna af Michel Angelo så fantastiskt och nyckfullt dekorerade port, genom hvilken, skulle man kunna säga, barockstylen hållit sitt intåg i konstens rike. Jag stod der en stund, tveksam om jag skulle utsträcka min vandring till det landskap, som i inbjudande solbelysning låg utbredt framför mig, då min uppmärksamhet fästades på ett nedifrån gatan kommande tåg af unga prestämnen, klädda i långa fotsida svarta rockar, kantade i rödt, och på hufvudena de vanliga storbrämiga presthattarna. De gingo, två och två i ledet, tysta och sedesamma. Sedan de passerat porten, togo de af åt venster och följde den väg, som löper utmed stadsmuren. Jag beslöt att begagna mig af denna eskort för att göra en promenad utom mu-

rarna. Vägen var ödslig, och på hela sträckan emellan Porta Pia och Porta del Popolo, en fjerdedels svensk mil, mötte vi icke mer än två personer. De unga abbaterna, af hvilka flertalet var emellan 18—20 år, blefvo som med ens förvandlade, när de förlorat porten ur sigte. Den stränga ordningen upplöstes, de började springa om hvarandra, knuffa hvarandra, skratta, skrika, sjunga, med ett ord, bete sig som riktigt yra pojkar. Det hade frusit starkt föregående natt, och de små pussarna i landsvägsdiket voro isbelagda; att trampa itu denna is var en af deras förnämsta förlustelser. Sedan jag kommit ur min första förvåning öfver den plötsliga förändringen, kunde jag ej annat än sympatisera med dessa ur den kyrkliga upptuktelsens stränga tvång lössluppna unga män, hvilka nu gåfvo ohejdadt lopp åt sin lefnadslusta och sin ålders glädtighet. De uppskörtade de långa rockarna för att kunna tumla om mera obehindradt: menniskan kröp fram ur prestkandidaten. Endast i ett hänseende förekommo de mig väl mycket pojkaktiga. Det fanns bland dem en, som synbarligen af gammalt var ett mål för sina kamraters gäckerier. Han var ovanligt ful och af medelmåttig storlek, hans ansigtshy var gul, håret stripigt och svart, pannan låg, ögonen djuptliggande, munnen stor och näsan platt; han tilltalades under namnet *Maria.* Denna stackare lemnades intet ögonblick i fred, oupphörligt ropades på Maria. Det var deras nöje att reta

honom, och då detta lätt nog lyckades och han förargad anlitade sin handkraft, blef han af massan öfvermannad. För den stackars Maria var promenaden visst icke angenäm.

Omkring tre veckor derefter fick jag af konsuln ett inträdeskort till Propagandans årsfest. Ett palats, som omfattar ett stort qvarter och åt Piazza di Spagna vänder en fasad med inskriften: *Collegium Urbanum de propaganda fide*, är den plats, der romerska kyrkan uppfostrar de apostlar. hvilka hon utsänder öfver hela verlden för att arbeta på utbredandet af sitt välde. Der böjas och bildas de till villiga redskap i kyrkans tjenst och efter deras olika fallenhet och lefnadsförhållanden bestämmes deras olika verkningskrets, bland hedningar eller bland kättare. Så funnos för tillfället trenne danskar vid Propagandan, hvilka äro bestämda att verka i sin hemort. Årsfesten firades den 17 Januari. Göthe har beskrifvit en sådan fest, och det tillgick denna gång precist som för 83 år sedan. I det höga och rikt dekorerade kapellet var öfra ändan upptagen af en balustrad, på hvilken alla seminaristerna sutto; nedanför sutto på bänkar åhörarna och bland dem äfven ett par kardinaler. Först hölls ett latinskt tal öfver Esaie 54: 2, 3, sedan framträdde efter hvarandra trettio unga seminarister och på hvar sitt språk deklamerade af dem författade korta verser öfver uppgifna bibelställen. Så fick man höra hebreiska, kaldeiska, syriska, armeniska, arabiska, kurdiska,

hindostanska, kanaresiska, turkiska, koptiska, voloffiska, bulgariska, albanesiska, samt i öfrigt nästan alla nu lefvande europeiska språk. De skandinaviska språken representerades af danskan; vid propagandan fanns ingen svensk eller norrman. Hvarje deklamation belönades med handklappningar. Ett särskildt nöje bereddes åhörarna derigenom, att alla, som talade något af de barbariska språken, också på samma språk sjöngo en dikt, merendels på det mest öron-sönderslitande sätt. Det föreföll mig som om ansigtena på några af seminaristerna voro mig bekanta, utan att jag likväl kunde erinra mig, hvar jag sett dem. Men slutligen framträdde en ung man, som häfde min tvekan: det var *Maria*. Af det utdelade programmet såg jag, att hans fullständiga namn var Antonio Maria samt att han var född i Subathoo i Indien. Då han visade sig och gjorde en tafatt bugning för publiken, började hans kamrater att skratta. Han hade att på sitt modersmål tala öfver: "Jag hafver ock gjort dig till hedningarnes ljus, att du skall vara min salighet in till verldens ända." (Es. 49: 6). Få voro de, som förstodo hvad han sade, och deraf förklaras, att man, glömmande att det dock var ett religiöst föredrag, han höll, fäste sig mest vid denna hedningaapostels yttre samt hans föga behagliga stämma och derför under småleende åhörde honom. Men när han upphof sin röst till sång och framstötte de mest underliga ljud, då var det nästan omöjligt att hålla sig allvarsam.

och hela församlingen brast ut i ett gapskratt, hvari äfven sjelfva kardinalerna deltogo. Maria tycktes dock knappast lägga märke dertill, han var fullt upptagen af sin sång och sjöng den till slut med oförändrad mine. Nu är det visserligen sant, att de flesta barbariska sångare belönades med skrattsalfvor, men icke alla så intensiva, som den, hvarmed den stackars Maria hedrades. Ensamt en neger från Senegambien visste att hos åhörarna väcka sympati genom några djupt vemodiga, melodiska toner, hvarföre han också belönades med en särskild framropning. Så blef, för att tala med Göthe, "auch diese Vorstellung zur Farce." Men oaktadt det farce-artade, qvarlemnade dock denna fest ett starkt intryck af makten hos den romerska kyrkan och mångfalden af de medel, öfver hvilka hon har att förfoga.

På grund af den stora språkkunskap, Propagandan nödvändigt måste inrymma, är dit förlagd censuren öfver böcker och skrifter på främmande språk. För ett par år sedan hade en dansk skrifvit en sång, som skulle tryckas och i Föreningen utdelas julafton, men före tryckningen måste den vandra till Propagandan. Der ändrades dock endast titlen, hvilken, om jag minnes rätt, var "Ved Julen." I stället sattes: "Ved Juletid." Protestanterna som kättare kunna nemligen icke hafva någon sann delaktighet af julen; det är ingen fest för dem. Deremot kan man lika litet förmena dem att

lefva och fira fester vid jultiden, som vid andra tider af året. Ändringen var sålunda ändamålsenlig.

Från denna storartade inrättning till utbredande af katolicismen och dermed äfven påfvemakten, begifva vi oss, med läsarens tillåtelse, till den punkt, från hvilken denna makt utstrålar: till *Vatikanen.* Vi passera Tibern på Ponte St. Angelo, fordom Pons Ælius. Denna bro är prydd med 10 kolossala englar, utförda efter Berninis teckningar. Det var en tid, då dessa räknades till konstens under, då i Tibern uppfördes ställningar, från hvilka främlingarna mot kontant erkänsla kunde taga dem i betraktande. Nu lägger man knappt märke till dem, då man går dem förbi. De stå der i vridna ställningar, med fladdrande drägter och alla med ett ben blottadt till så godt som hela dess längd. Hvarföre englar nödvändigt skola kokettera med ett naket ben, det hör till barockstylens mysterier.

Midt emot bryggan ligger kejsar Hadriani stympade grafvård, nu inredd till fästning: Castello St. Angelo. Men då vi icke kunna der slippa in utan särskild skriftlig tillåtelse, gå vi den förbi och efter 7 à 8 minuter stå vi på Peters-platsen, träda inom området af Berninis kolonnad, i min tanke bättre än sitt rykte, och stanna framför Madernas fasad till Peterskyrkan, hvilken åter är vida sämre än sitt rykte, hur dåligt detta rykte än är.

Det har mer än en gång fallit mig in, att det dock är underligt, att de båda byggnader, som be-

teckna början och slutet af renaissancen, hafva delat samma öde och båda blifvit förfelade. Som bekant, anses renaissancen börja med Brunellescos kupol på Florenz-domen, 1420, och den kan sägas sluta med Michel Angelos Peters-kupol, om ock denna först i början af 1600-talet blef utförd. Till en början var väl kupolens uppgift, att på värdigt sätt öfvertäcka och äfven i det yttre antyda det heligaste rummet, det, som altaret intog; den borde då stå i harmoniskt förhållande till byggnaden i dess helhet. Men då den antog så kolossala dimensioner, som Brunellescos kupol, blef uppgiften en annan. Den fick nu en så hög grad af sjelfständighet, att antingen måste allt annat fogligt underordna sig kupolen, eller ock sönderslet denna hela byggnadens organism. Klart och omisskänneligt skulle den vid första anblicken angifva det heligaste såsom den medelpunkt, på hvilken allt syftade, den, i hvilken hela byggnadens ändamål var koncentreradt. Den måste beherrska allt; en kupolbyggnad måste vara en centralbyggnad. Men Florenz-domen var en götisk kyrka med högt och ovanligt bredt långskepp, och då Brunellesco på denna satte sin väldiga kupol, uppkom ett disharmoniskt förhålhållande: kupolen gör icke den verkan, som den var ärnad att göra, långskeppet undandrager sig dess herravälde.

På samma sätt med S:t Peter i Rom. Hade man följt Michel Angelos plan och låtit kyrkan bilda ett

grekiskt kors (fyra från midtelpunkten utgående lika stora armar), så hade denna kupol, som till omfånget är lika stor som Pantheon, äfven gjort beräknad verkan; men så kom Maderna och drog ut ena armen till ett långskepp, hvarmed visserligen vans att kyrkan numera äfven till längden öfvergår hvarje annan; men proportionerna förstördes, kupolen undanskymmes af långskepp och fasad, och man får icke ett begrepp om dess ofantliga storlek, förrän man ser den på afstånd från någon hög punkt, såsom från Monte Pincio eller, ännu bättre, från yttre alléen i Villa Doria. — Det är otaliga gånger upprepadt, att denna kyrka i det inre ser mindre ut, än hon är. Ehrensvärd har med vanlig säker blick angifvit orsakerna, och hans ord hafva ofta upprepats. Emellertid må man icke derföre föreställa sig, att kyrkan ser liten ut, tvärtom, hon förefaller stor, *ofantligt* stor; men en sanning är dock, att hon är vida större. Att redan missförhållandet emellan långskepp och kupol i detta hänseende menligt inverkar, synes deraf, att kupolkyrkor, som äro verkliga centralbyggnader, oftast synas större, än de i sjelfva verket äro. Derjemte äro pelarna i hufvudskeppet så långa, att de dölja sidoskeppen, hvadan ögat icke räknar dessa med vid uppfattningen; de gå för total-intrycket förlorade. Icke heller hafva dessa pelare, liksom de enorma hufvudpelare, som uppbära kupolen och af hvilka hvardera har vid basen samma omfång, som Borrominis kyrka S:t

Carlo alle quattro fontane, fått i fred verka genom sina massor; de äro sönderstyckade genom nicher, loggier, balkonger, för att icke tala om dessa smaklösa marmor-inläggningar med påfvars och helgons relief-porträtter i ramar, uppburna af genier, samt dessa hvita dufvor på halfrund, rödaktig marmorbotten [1]). Dertill kommer, att, som Ehrensvärd säger, "våra behof taga oss sjelfva till skala, och ögat har en regel deri, att det har i sin natur menniskans behof." Ögats mätningsförmåga sviker, då något är efter vår uppfattning större än det behöfde vara, synnerligast då, som här, alla mått, hvarmed man kan mäta, saknas: allt derinne, kolonner, ornamenter, statyer m. m., är nemligen tilltaget i samma proportion som kyrkan sjelf, så att, "om man på detta sätt byggt kyrkan som hälften af Rom, hade man önskat henne stor." Man kan

---

[1]) Jag kan icke underlåta, att med anledning häraf anföra ett drag, bevisande att normal-ståndpunkten för våra högre kretsars konstbildning har länge haft och har ännu en stark lutning åt Rococon. Jag besåg en dag Peters-kyrkan i sällskap med en rik och förnäm dam och fann till min förundran, att hvad som på henne mest slog an var den vackra pelardekorationen, framför allt de söta dufvorna. Några dagar derefter påträffade jag i ett för 30 år sedan utgifvet arbete "Idées Italiennes," följande: "Une dame célèbre par ses millions, a trouvé cet hiver, que toutes les Eglises de Rome se ressemblent, et n'a voulu entrer que dans S:t Pierre, dont les colombes de marbre blanc sur fond rouge l'ont charmé."

visserligen gå ikring och summera rymd till rymd; men det är förståndet, som summerar, inbillningskraften förblir dervid overksam. Men får man tillfälligtvis ett mått, som sätter inbillningskraften i rörelse och kommer den att i ett ögonblick göra upp slutsumman af de ofantliga talen, — då känner man sig öfverväldigad af storheten.

Det var Marie kyrkogångs-fest, då påfven i S:t Peter välsignar vaxljusen och sedan, åtföljd af sin hela kyrkliga stab, diplomatiska korpsen, krigsbefälet m. fl., alla försedda med brinnande vaxljus, bäres i procession omkring i midtelskeppet. Palatinska gardet inneslöt den plats, å hvilken processionen skulle röra sig, så att åskådarna stodo, ovanligt nog, tätt packade emellan pelarna och gardets led. Jag sökte och lyckades bana mig väg genom massan; men upptagen deraf, såg jag mig hvarken till höger eller venster. Slutligen, när jag gått fram så långt, att jag kunde beräkna mig hafva hunnit till koret, såg jag åt sidan efter altaret och Berninis tabernakel; men de voro försvunna. Jag trodde att jag drömde; jag såg ännu en gång; nej, de funnos icke. Ändtligen upptäckte jag dem på långt afstånd; jag hade icke hunnit halfvägs fram. Då, på en gång, slog mig känslan af det kolossala i dessa dimensioner, och af häpnad glömde jag hvad som fört mig dit, både påfve och vaxljus.

En egenhet är, att man i Peters-kyrkan om vintern, då kölden är stark ute, alltid känner det varmt, liksom man om sommaren der njuter af en behaglig svalka, när solen bränner på Peters-platsen. Mer än en gång, då jag genomfrusen kommit från gallerierna i Vatikanen, har jag gått in i S:t Peter och värmt mig.

Det är för öfrigt endast ett steg emellan begge. Ur Peterskyrkans förhalle kommer man nemligen omedelbart in i Vatikanens korridorer. Vatikanen, det kanske största palats i verlden, är troligen det enda, som icke visar en yttre fasad, det enda, som man kan vara alldeles inpå, utan att veta derom, stå midt framför och ändå söka efter. Öfver högra armen af Petersplatsens kolonnad höja sig några till utseendet oregelbundna byggnader; det är Vatikanen eller rättare en del af det stora palatset. Man går in i nämnda kolonnad, passerar Schweitzervakten, som ståtar i sin långstripiga röda, gula och svarta harlekinsdrägt, går upp för den stora, i tre afsatser delade trappan och kommer — icke upp i tredje våningen, som man skulle väntat, utan ut på palatsets förnämsta borggård, Bramantes vackra *Cortile di Damaso.* Det är utåt denna borggård de ryktbara Loggierna vätta. Körvägen till Vatikanen går bakom Peterskyrkan och leder genom flera gårdar — palatset har 20 sådana — fram till nyssnämnda borggård. Der i flyglen till höger är Påfvens residens, ty af de 11,000 rum, salar,

kapeller m. m., som Vatikanen innehåller, är endast en mindre del anslagen åt Påfvens hofhållning; de öfriga innehålla samlingar eller äro praktsalar.

Uppgången till dessa Vatikanens ofantliga samlingar är i venstra flyglen. Der kommer man till skulpturgalleriet, det största i verlden, etruskiska museum, egyptiska museum, målerisamlingen, biblioteket med den stora handskriftsamlingen (24,000 nummer), galleria geografica, galleriet med Rafaels tapeter, Rafaels stanzer och loggier, Sixtinska kapellet med Michel Angelos takmålning och Yttersta Dom, det likaledes af Michel Angelo med fresker prydda Capella Paolina, det af Fra Angelico da Fiesole smyckade Capella Nicolina m. m. Man kan årtal finna sysselsättning blott i Vatikanens konstmuséer.

Alla dessa, liksom andra offentliga och de flesta enskilda samlingar i Rom, stå öppna för den resande — mot drickspengar. Man ger vanligen en half frcs, då man är ensam, men slår man sig samman med några bekanta, behöfver icke hela sällskapet gifva mera. Är man för njugg, blir man tillrättavist. Jag hade en dag stämt möte med en bekant i Vatikanens skulpturgalleri, hvarifrån vi båda skulle följas åt till stanzerna. Då jag icke fann, den jag sökte, aflägsnade jag mig genast; anseende detta korta besök icke vara värdt en half frcs, gaf jag vid utgåendet blott några kopparmynt. Men kustoden ropade mig tillbaka och lemnade mig penningarna åter med de or-

den: *"Date questi ai poveri, non son' povero."* (Gif dem till de fattiga, jag är icke fattig). På några ställen finner man ett till galleriet hörande rum, hvilket är afstängdt och öppnas endast för nya drickspenningar, liksom ofta i kyrkorna ett förhänge betäcker de bättre altarbilderna och lemnar sakristanen, som drager det undan, tillfälle till en liten extra förtjenst.

Det kan naturligtvis icke falla någon in att *vänta*, lika litet som det kan falla mig in att *gifva* en redogörelse för Vatikanens samlingar. Fastän British Museum i Parthenonsskulpturerna och andra grekiska arbeten besitter saker, som i konstvärde öfvergå allt i de italienska samlingarne, är och blir dock Italien, samt företrädesvis Rom, hufvudorten för den, som vill studera den antika skulpturen och dess utveckling. Ensamt de romerska samlingarna innehålla ett större antal antika skulpturverk, än alla utom-italienska gallerier tillsammantagna. Man erinre sig samlingarna i Vatikanen (ensamt 1,100 nummer), i Lateranen, på Capitolium, i Villa Ludovisi, i Villa Borghese, i Villa Albani! Så finnas i åtskilliga palatser enstaka berömda skulpturverk, såsom i Massimi, i Spada, i Chigi; i andra palatser äro gårdarna och trapporna små skulpturmuséer.

För målarkonsten har icke Rom fullt samma betydelse, ehuru här finnes det yppersta en pensel framtrollat: freskerna i Stanzerna och i Sixtinska kapellet. Men ser man på de egentliga tafvelsamlingarna och

fäster sig icke vid enstaka bilder, så kan tvifvel uppstiga, om icke i stort taget samlingarna i Florenz i värde öfvergå dem i Rom. Och dock har Rom mycket att bjuda på. De offentliga muséerna i Vatikanen, på Capitolium och i Lateranen hafva väl icke synnerligen stort antal taflor, men bland Vatikanens befinna sig Transfigurationen och Madonna di Foligno, båda af Rafael, samt Hieronymi nattvard af Dominichino. Större äro samlingarna i Pal. Borghese, Pal. Doria, Pal. Corsini, Pal. Colonna, af hvilka synnerligast de två förstnämnda innehålla utmärkta saker; så komma de något mindre, men af flera ryktbara mästerverk prydda gallerierna i Pal. Sciarra-Colonna, Pal. Barberini, Pal. Spada, Pal. Rospigliosi m. fl. Ja, öfverväger jag hvad alla dessa gallerier innehålla, tror jag nästan min tvekan försvinner och jag finner mig frestad att äfven i fråga om målning gifva Rom företrädet. Man kan nämligen tala om en täflan beträffande målning, men icke beträffande skulptur. Endast i Rom var en Winckelman möjlig.

Men vi återvända till högra flygeln, denna flygel, till hvilken hela den katolska verlden blickar upp, och från hvilken den nu åt förgängligheten hemfallna kyrkostaten helt nyss styrdes.

Jag har redan förut nämnt, att Pius IX är en ståtlig gubbe med vördnadsbjudande hållning. Det hvita håret, de rena, fina dragen skulle göra ett ännu behagligare intryck, om icke ögonen hade något sar-

kastiskt, något stickande; hvarföre också romarna beskylla honom att vara en "gettatore" d. ä. en, som har onda ögon. Carlino har i sina intressanta "Bilder från Italien" meddelat sin egen erfarenhet i denna väg; han fick med en romersk feber betala äran af en blick af Hans Helighet. För egen del har jag utan påföljd emottagit hans välsignelse, alldeles direkte åt mig utkastad ur hans vagn. Han är af naturen af ett godt och välvilligt sinnelag och lär, när han vill, kunna vara särdeles angenäm; han skämtar och är känd för sina lyckliga infall. På de stora audienserna, då han emottager främlingar i hundradetal, kan han med utsökt artighet säga damerna de förbindligaste saker. Men han skall med åren hafva blifvit mera retlig och kunna ofta hänföras till häftighet. I sina yngre år lutade grefve *Mastai-Ferretti*, som bekant, starkt åt liberalismen, hatade österrikarna och tålte icke jesuiterna. Som erkebiskop af Spoleto skall han hafva skänkt skydd åt den från Rom flyktade Louis Napoleon, en tjenst, hvilken denne längre fram som kejsare kom i tillfälle att återgälda. Men Gregorius XVI harmades svårliga öfver erkebiskopens ädelmod och visade honom sin onåd så öppet, att denne, som hade en principiel vördnad för påfvemakten, blef bragt till förtviflan. Mastais vänner kommo dock emellan och bevekte påfven att skänka den stackars erkebiskopen sin förlåtelse samt några år derefter göra honom till erkebiskop af Imola. Slutligen lyc-

kades det dem att genomdrifva hans utnämning till kardinal. Men Gregorius gjorde detta ogerna och förklarade, att han icke ville bära ansvaret, om Mastai en gång blefve påfve. Mastai blef verkligen påfve (1846), och Gregorii värsta aningar tycktes komma att besannas, då Pius började vidtaga åtskilliga frisinnade reformer. Men, som vi veta, blef man missnöjd, när han icke ville hålla jemna steg med det liberala partiet; och efter lönmordet på hans minister Rossi flydde han från Rom och sökte en tillflykt i Gaëta. Der såg man en jesuit följa honom, oaflåtligt och med tjenstvillig uppmärksamhet. Jesuiten blef hans biktfader, och när han 1850 återvände till Rom, blef han allt mera och mera insnärjd i jesuitismens nät. Han hade mistat smaken på att vara en liberal påfve, och han trädde i sina föregångares fotspår. De eftergifter, han gjort i början af sin regering, härflöto dels ur hans naturliga mildhet och menniskokärlek, dels ur den äfven hos honom lefvande känslan för Italiens enhet, ehuru han önskade denna i form af en italiensk liga eller statsförbund med "Kristi ståthållare" i spetsen. Men då hans trogna folk ville på fullt allvar hafva honom till en konstitutionell furste och påtvinga honom ett "demokratiskt ministerium," då kunde han icke bringa detta i öfverensstämmelse med sin djupa och orubbliga tro på sin af Gud förlänta maktfullkomlighet; och att af denna afstå ett jota till gunst för de liberala idéerna, det kunde han icke inför sitt samvete försvara. Erinrar man sig, att

Pius aldrig vacklat i denna tro, att han icke för hvilkensomhelst verldslig fördel velat offra något af densamma, så visar sig, att den inkonsequens, man trott sig se i hans sednare uppträdande, endast är skenbar. Af denna tro visste emellertid jesuitismen att med slughet begagna sig. Ännu från två andra sidor var han åtkomlig. Hans rena och oförvitliga vandel visste man genom smicker göra i hans egna ögon helgonlik, och hans benägenhet för svärmeri visste man att klokt underblåsa. Knappast har väl någon påfve så djupt och så lefvande som han känt sig som ett Guds redskap, trott sig stå i en så innerlig mystisk förbindelse med Kristus, hvars representant på jorden han var. Pius känner sig vara det organ, genom hvilket Gud meddelar sig med menskligheten. Men följaktligen hafva äfven hans företrädare genom sitt embete stått till Gud i detta samma förhållande, och hur syndfulla menniskor de än kunna hafva varit, har dock Gud genom dem uttalat sin vilja, och deras verk är Guds verk. Derföre kan icke Pius efterskänka en enda af den heliga stolens rättigheter, och det är här man har att söka den innersta grunden till hans orubbliga *non possumus.* Men Pius IX. står i ännu ett annat, ett mera personligt förhållande till himlen. Han har, säges det, aldrig älskat någon jordisk qvinna; sin kärlek har han uteslutande egnat den heliga Jungfrun, och hans pontifikat har hufvudsakligen gått ut på hennes förhärligande, ett bemödande, som nådde sin höjdpunkt i

dogmen om hennes obefläckade aflelse. Detta gör att han framför andra dödliga kan fröjda sig af hennes ynnest, och i förlitande derpå kan han råka i den stämning, som dref honom att försöka sig som undergörare. — Under kyrkomötet inkommo en mängd biskopar och prester med en adress till påfven, uttalande den önskan, att den helige Josef måtte få en högre rang bland helgonen och denne Marias make ställas näst efter henne. Jag har mig icke bekant, om detta ledde till någon påföljd, men om så icke skett, har dertill säkerligen ingen svartsjuka varit vållande.

En dylik uppfattning af sin ställning och den deraf alstrade sinnesstämningen kunna för en svag dödlig icke annat än innebära rätt allvarsamma faror; och Pius IX har på denna väg blifvit förd till en ståndpunkt, som träffande betecknas genom ett yttrande, fäldt af en för sina infall bekant romersk furste: "De förra påfvarna hafva nöjt sig med att vara Kristi ståthållare på jorden; men denne anser Kristus som sin ståthållare i himlen."

Huruvida sammankallandet af det ekumeniska kyrkomötet var längre eller kortare tid förberedt, om planen dertill mognat fort eller långsamt, det är temligen likgiltigt. Pius IX:s hela sinnes- och tankeriktning förde följdriktigt till det mål, som detta möte uteslutande afsåg: fastställandet af dogmen om påfvens ofelbarhet i andliga ting. Påstötningar utifrån hade icke saknats. Då påfven i Juni 1862 kano-

niserade de japanska martyrerna, höll han till de församlade kyrkofurstarna en allokution, hvari han fördömde åtskilliga nutidens dogmatiska villfarelser och slungade bannstrålen mot dem, som medverkat till Italiens enhet, och 700 biskopar svarade honom i en adress: "I din stämma höra vi Petri; då du dekreterar, lyda vi Kristus." [1]).

Hvad nu sjelfva kyrkomötet angår, så synes det visserligen för den utanför stående som en sammanhängande följd af grofva kanaljerier. Men ur påfvens och kurians synpunkt ställer sig saken annorlunda. Är påfven ofelbar, så är han det conciliet förutan, är han det icke, så kan han icke genom conciliets åtgärd blifva det. Conciliet hade sålunda i sjelfva verket endast att intyga ett bestående faktum. I grunden var derför all disskussion öfverflödig, ja, den var rent af olämplig, emedan den kunde väcka obefogade tvifvelsmål, och kunde sålunda lätt blifva fördömlig. Det var derföre i kyrkans välförstådda intresse yttranderätten hölls inom vederbörliga gränser. Det var heller icke att undra öfver, om påfven lät sitt misshag drabba dogmens vedersakare. Deras motstånd var icke blott en personlig förnärmelse mot honom — det hade han kunnat förlåta, — det var en förnärmelse mot den makt, hvilken han representerade, och som sådan svår att tillgifva. Med få ord: kyrkomötet kunde ingenting

---

[1]) *Te loquentem Petrum audimus; Te decernente, Christo obtemperamus.*

besluta — ty vid sidan om en ofelbar påfve är ju ett beslutande kyrkomöte ett oting! — det hade endast att utföra en formsak, en ceremoni.

I Juni blef påfven insatt till Gud, i September afsatt som konung: det sednare vann dessvärre mera erkännande än det förra.

Nu är tyst på Vatikanens gårdar. Prester och biskopar trängas icke mer med furstar och diplomater i dess trappor. Men ännu håller Pius sitt hufvud uppe, och från Vatikanen utslungar han protest på protest, fastän den uppmärksamhet, dessa väcka, är af föga mera smickrande art, än den, som vid Propagandans årsfest egnades den hindostanska sångaren från Subathoo. Den af sången väckta tanken på hemlandet gjorde dock den stackars Maria känslolös för åtlöjet; så är det väl ock tanken på den väntade martyrkronan, som uppehåller den helige fadrens själsstyrka.

Men af vida mera vigt än frågan om hållningen hos den nuvarande innehafvaren af S:t Petri stol, är frågan om det inflytande påfvens ändrade maktställning samt ofelbarhetsdogmen komma att utöfva på katolska kyrkan. Om denna fråga vågar jag icke uttala någon mening; men kan endast i mensklighetens intresse önska, att katolicismen måtte inom sig äga kraft nog att reformera sig. Ty man må icke tro, att katolicismens förfall medför protestantismens seger; under nuvarande förhållanden innebär det snarare ateismens eller den religiösa likgiltighetens utbredning.

VII.

EN BAL I TRASTEVERE.

Karnavalen i Rom under det heliga concilii-året var just icke synnerligen lysande. Till en början hade Pius IX tänkt att helt och hållet inställa den, såsom opassande i en stad, der så många fromma fäder voro samlade; men slutligen öfvertalades han att låta den firas, dock med uttryckligt förbud mot bärande af masker. Detta förbud retade romarna, så att de afhöllo sig ifrån allt deltagande i festen, och första karnavalsdagen firades nästan uteslutande af främlingarna, hvilka ansågo hufvudsakliga nöjet bestå uti att öfverösa hvarandra med confetti-mjöl, hvaruti synnerligast några amerikanare utmärkte sig, de der utkastade sådant tunn-tals. De följande dagarna kunde man knappast märka, att man befann sig under karnavalstiden i Rom. Deraf föranläts ändtligen Hans Helighet att medgifva bruket af masker för sista dagen; men särdeles många voro icke de, som begag-

nade sig af denna tillåtelse. Likväl var det möjligt att af lifvet på Corson denna dag bilda sig en föreställning om hvad karnavalen under gynsammare förhållanden kunde vara samt hvilket fint galanteri kan inläggas i confetti-kastningen och utbytet af buketter. Hade icke en sådan karnavalsdag med dess maskerad-upptåg, med dess bukett- och confetti-kastning, dess lek med "moccoli," dess hästlöpning, så ofta varit beskrifven, kunde jag känna mig frestad att våga försöket. Nu vill jag endast i korthet skildra en art af karnavalsförlustelse, hvars beskrifvande, mig veterligt, icke satt någon penna i rörelse.

Som bekant, spelas under karnavalstiden på alla teatrarna i Rom, och då och då anställas baler i olika delar af staden och för olika klasser. Så hade t. ex. den förnäma verlden en bal i Palazzo Barberini, der biljetten kostade 20 frcs och der man hade ledsamt för minst det dubbla. Vida både billigare och interessantare var då den bal, som jag kom i tillfälle att bivista. Min värdinna, som jag redan haft äran föreställa för läsaren, var, såsom äfven är nämndt, född i Trastevere och hade derstädes en bror, som höll näringsställe och nu med anledning af karnavalen anställde en bal. Hennes familj hade flera dagar haft brådtom att göra sina toiletter i ordning, och på morgonen af baldagen föreslog värdinnan sina hyresgäster att deltaga i detta nöje. Inträdes-afgiften var, sade hon, endast en frcs, och om några svårig-

7

heter gjordes mot vårt inträde, behöfde vi endast nämna hennes namn, och för denna trollformel skulle dörrarna springa upp; sällskapet, förklarade hon vidare, utgjordes företrädesvis af "artister" med deras familjer, och vi behöfde icke göra någon toilett, utan kunde infinna oss i våra hvardagsdrägter. Vi läto icke säga oss detta tvänne gånger. Det är nämligen sällan det lyckas en främling att få göra bekantskap med invånarna i Trastevere, hvilka berömma sig af att vara de enda äkta romare samt i allmänhet hålla sig mycket tillbakadragna, hvartill kommer, att man säges der oftare, än annorstädes, påträffa män och qvinnor af den vackraste romartypen. Vi tackade sålunda vår värdinna och lofvade att infinna oss.

Då vi efter middagen uti ett kaffé kommo att nämna vår plan för aftonen, anhöllo flera af våra skandinaviska landsmän om att få vara oss följaktiga; och i förlitande på signora Giobertis gällande inflytande biföllo vi deras anhållan. Bland de ifrigaste voro några danska kandidater, hvilka i sin nyss aflagda examen erhållit "höieste Charakteer," för öfrigt glada och ungdomsfriska själar. Det var närmast med afseende på dem, vi ansågo oss böra erinra om nödig försigtighet, emedan Trastevere-boarna äro kända för att icke hafva långt från handen till knifven.

I två vagnar, fyra i hvarje vagn, afreste vi kl. 9 e. m.; vid färden genom den labyrint af gator och gränder, som vi i mörkret hade att passera, blefvo

vagnarna åtskilda. Vår vagn stannade sent omsider på ett litet torg, och ett derinvid liggande upplyst hus förklarades af kusken vara bal-lokalen. Han fick sin betalning, hvarvid som vanligt uppstod gräl, emedan han dels begärde mer, än han skulle hafva, och dels var missnöjd med drickspengarna. Vi inträdde uti det utpekade huset, men funno genast, att det var ett simpelt kaffé, tomt på gäster, och der man till råga på förargelsen ingenting kände om balen. Vår kusk, som lurat oss, var försvunnen, och der stodo vi på torget, villrådiga och harmsna, i mörker och regn. Då trakten icke ansågs riktigt säker vid denna tid på dagen, funno vi klokast att hålla tillsamman, och vandrade så i sluten trupp, "uppför gata, utför gata," frågande här och der i en butik, "hvar balen stod."

Slutligen lyckades våra efterspaningar och vi visades in uti en stor portgång, å hvars venstra sida en hög trappa, upplyst af en lampa, förde upp till öfra våningen. Vi gingo trappan uppför och funno i en tambur tvänne herrar sittande bakom ett bord, å hvilket lågo en mängd papperslappar af ett spelkorts storlek, sammanhållna af en som papperspress tjenstgörande ljusstake. De begge herrarna sågo något förvånade på oss; men då vi åberopade signora Giobertis rekommendation, tilläts oss att betala inträdes-afgiften. Dessförinnan måste vi dock uppgifva våra namn, hvilka de naturligtvis icke kunde reda, men likväl uppskrefvo på papperslappar, som lades

till de nyssnämnda. Jag trotsar emellertid polismyndigheten, eller hvilken annan myndighet som helst, att af det der skrifna kunna utleta hvad vi verkligen hette. Ett förhänge drogs ifrån, och vi infördes i balsalen, som var ett stort och ovanligt högt rum. På de hvitkalkade väggarna hängde festoner af löf; musikläktaren, som var på samma sida som ingångsdörren, var dekorerad i de påfliga färgerna, rödt och hvitt, och på samma sätt var äfven fonden prydd. Stödd mot fondväggen befann sig i ena hörnet en brant trappa, som förde upp till ett rum i en annan våning; i taket syntes flera tåg och linor uppbundna, hvilkas tillvaro i en balsal föreföll oss något underlig och hvilkas bestämmelse vi förgäfves sökte utgrunda.

Då vi inträdde, skyndade genast vår värdinnas döttrar oss till mötes, räckande oss handen. Vid detta tecken infann sig äfven värden och bad under många bugningar om ursäkt för tillställningens tarflighet: den var ingalunda värdig gäster sådana som vi, den var egentligen att betrakta som en familjefest, och vår närvaro kunde icke annat än vara högst smickrande både för honom och öfriga gäster. Förlägna öfver denna oväntade artighet, visste vi icke rätt hvad vi skulle svara; vi endast bugade oss med ett förbindligt småleende. Han bad oss derpå stiga längre fram i salen, och under det han visade oss vägen, hviskade han till de kringstående, men så högt, att vi hörde det: *”tutta l’ambasciata di Danimarca”* —

hela den danska ambassaden. Var det för att gifva mera glans åt sin tillställning, eller ville han, till vår större trygghet, ställa oss under folkrättens hägn? Allt nog: vi fingo för aftonen uppbära rôlen af danska ambassadörer. I öfra ändan af salen voro tre stolar framsatta för ambassadörernas räkning, och der togo vi tre äldre plats. Den fjerde, en ung dansk jurist, som fick passera för någon slags ambassadsekreterare, blef stående. Vi hade vid inträdet bibehållit ytterrockarna på oss och hunno för idel artighet icke att taga dem af; men då vi väl intagit våra platser, märkte vi, att det var temligen kallt i balsalen, hvarföre vi förblefvo sittande i besagda plagg, hvilket förmodligen ursäktades dermed, att så måste bruket vara i det is- och björn-land, der vi voro hemma.

Utåt salens väggar sutto artisternas damer, alla ganska tarfligt klädda och i allmänhet icke rättfärdigande invånarnas rykte för skönhet; deremot upptäckte man bland de yngre herrarna flera vackra och välvuxna karlar. Åtskilliga af de äldre deremot buro tydligen en yrkes-prägel; Trastevere bebos nämligen nästan uteslutande af handtverkare. Den, som mest tilldrog sig uppmärksamhet, var onekligen den herre, som förestod dansen: en kraftigt byggd, ståtlig gestalt, med ett utseende och en hållning, som vore han född furste. Sådana äro dock ej så sällsynta i Rom, sätet under århundraden för dessa menniskoslägtets priviligierade, som benämnde sig *cives romani*. Den nämnda

herrn var vårdadt klädd, i fin svart frack och med välputsadt hår och skägg; han gick upp och ned åt golfvet, öfverskådande skarorna, och utdelade nummer åt dem, som anmälde sig. Dansen var nemligen så ordnad, att endast ett visst antal fick deltaga i hvarje dans, och före dansens början gaf den furst-like herrn tillkänna, hvilka dessa voro, genom att uppropa deras nummer; så fingo N:ris 1—16 deltaga i första dansen, N:ris 16—32 i andra o. s. v. Det dansades icke annat än vals, och *väl* dansade högst få.

Medan vi voro upptagna af dessa iakttagelser, kom värden med förlägen uppsyn till vår ambassad-sekreterare och meddelade, att ännu ytterligare fyra främlingar stodo utanför dörren och att äfven de åberopade signora Gioberti. Voro nu dessa de väntade och var han mystifierad af oss, eller var förhållandet ett omvändt? Ambassad-sekreteraren upplyste honom om, att de hörde till vårt sällskap, fastän de kommit senare fram. De hade, som vi sedan fingo höra, äfvenledes kört vilse och haft svårare än vi att finna målet. Värden, som fann att det icke gick an att äfven kasta dem på danska ambassaden, presenterade dem vid införandet som *"Forestieri distinti"*, hvilket uttryck torde bäst kunna återgifvas med "främlingar af distinction."

Enär *"forestieri distinti"* voro ungt folk, önskade de deltaga i dansen, och knappt hade denna önskan blifvit framställd, förrän de genast erhöllo nummer.

Men de stolta artistdöttrarna i Trastevere hade alldeles ingen lust att dansa med för dem främmande personer, utan afslogo hvarje uppbjudning, och våra unga kavaljerer skulle varit nödsakade att afstå från all tanke på dans, om ej signora Giobertis damer förbarmat sig öfver dem och de lyckats uppspana ett par gamla fula flickor, hvilka ingen annan ville dansa med. Efter hvarje dans brukade herrarna begifva sig uppför den ofvan omtalta branta trappan. De unga skandinaverna följde exemplet och, återkomna, berättade de, att deruppe mot kontant betalning tillhandahöllos förfriskningar, bestående af hvitt vin och hvetbröd. Ambassadörerna behagade då att äfvenledes stiga upp för den branta trappan och dricka ett glas vin samt äta en bit bröd. Då de ville betala, framträdde en ung Trastevere-bo, kastade ett francstycke på disken och förbjöd utskänkaren att taga emot betalning af de främmande. Ambassadörerna tackade vänligt den unga artiga mannen, och sedan de en stund med honom samtalat, återvände de till sina platser.

All höghet har sina besvärligheter; så äfven vår ambassadörs-värdighet. Det började lida utåt natten och vi önskade att återvända hem. Svårligen kunde vi gå utan att taga afsked af värden; men hur långt skulle vi, med bibehållen värdighet, utsträcka vår tacksamhet? Hade vi icke tyckt oss läsa i åtskilliga balgästers blickar, att de icke vore fullt öfvertygade om

befogenheten af vårt uppträdande som ambassadörer? Kunde det icke falla värden in att vilja göra afskedet högtidligt och t. ex. föreslå ett ”lefve för den danska ambassaden”? Och kunde vi icke, derest ingen instämde, blottställa oss för spefulla blickar; och om verkligen någon instämde, huru skulle vi då bete oss? Dessa och dylika tankar korsade hvarandra i våra hjernor och började vålla oss någon oro.

Men vi befriades lyckligt ur detta bryderi. Plötsligen lossades nämligen de mystiska linorna i taket; en tricotklädd *akrobat* framträdde, åtföljd af en lika klädd pojke, hvilka båda började att till allmän förtjusning utföra sina konster. Det tog ingen ända på handklappningar och bravorop. Ambassadörerna, lifligt interesserade, reste sig från sina platser, blandade sig i hopen, drogo sig omärkligt allt närmare dörren och försvunno under lifliga bifallsrop, som gällde akrobaten. Det är sant — jag bekänner det med blygsel — det var ett snöpligt afsked; men huru mången, som på verldsteatern haft en större rôle att uppbära, än vi i Trasteveres balsal, har icke gjort sin ”*sortie*” med lika liten bibehållen ära? Det är en tröst — ehuru visserligen en dålig.

”*Forestieri distinti*” qvarstannade, och sedan lindansen upphört och golfdansen åter börjat, deltogo de uti denna ännu en stund; men då Trastevereboarna allt oftare gingo uppför den branta trappan och allt gladare utför den, funno de rådligast att aflägsna sig.

VIII.

TVÅ NORDISKA KONSTNÄRER I ROM.

Vill ni titta in i ett konstnärshem i Rom, ett litet, litet fågelbo, men ändå så stort, att deri rymmes hvad som ofta icke får plats i de största palatser: kärlek, lycka, glädje? Följ mig till Via di Porta Pinciana; det är ett af de första husen på högra hand. Vi träda in genom en smal gatudörr och — men för all del, lägg bort alla Stockholms- eller Pariser-föreställningar och mins att vi äro i Rom! — i förstugan förer en dörr till en osteria, krog, skulle man säga hos oss. Vi gå den förbi och uppför en brant trappa, samt derifrån vidare genom en dörr ut i det fria på en balkong, från hvilken man ser ner på en liten kringbyggd och, som vanligt, visst icke renlig gård. Vid balkongens andra ända är en dörr, och genom den komma vi in uti en flygelbyggnad och stiga uppför en vindeltrappa af sten, men så trång, att man der svårligen kan komma förbi en mötande. Sedan

vi på den passerat en våning, träffa vi ånyo en dörr, men å hvilken ett kort angifver, att vi äro vid vårt mål. Vi knacka på och få finna oss uti att först uppgifva våra namn, innan dörren öppnas; och så komma vi in uti ett aflångt rum, hvars ena och större del är afstängd genom ett förhänge, och hvars andra del, i hvilken vi befinna oss, bildar ett slags tambur. Lyft icke på förhänget, eller bättre, gör det gerna; ty all romersk brist på snygghet hafva vi lemnat bakom oss, då vi träda in öfver denna tröskel. Lyft på förhänget och ni får se familjens lilla kök, så nätt och så prydligt, som någonsin ett kök i Norden. Så begifva vi oss in i salongen, ett litet rum, enkelt, men hemtrefligt möbleradt, och der icke ens ett piano saknas, ehuru det är omöjligt att fatta hur det kunnat komma dit; der står en vacker gipsgrupp, der porträttbyster, på väggarna hänga landskaper och porträtter i olja, och i fönstren stå blommande växter. Derinnanför är ytterligare ett rum, och en späd barnstämma ger tillkänna, att i det lilla fogelnästet ingenting fattas. — "Är det våningen?" — Ja, det är hela våningen. — Men öfver den ligger utbredd förnöjsamhetens och den stilla lyckans solsken, varmt återstrålande från den vänlige värden och den älskliga, hjertegoda värdinnan. Derföre, då man der inträder, känner man sig sjelf uppvärmd, blir hemmastadd, glad och belåten. Hur mången afton har jag icke sutit i detta lyckliga hem, skämtande och språkande vid ett glas vin och

några frukter! Och mer än en nordbo räknar med mig de här tillbragta timmar bland de angenämare i Rom.

Konstnären lär man dock bäst känna i hans verkstad, och så begifva vi oss till Via S. Niccolo del Tolentino, der den talangfulla bildhuggaren *Walter Runeberg* har sin "Studio." Der var han våren 1870 sysselsatt med att i marmor hugga en sofvande Amor, beställd af en hans landsmaninna. Den lille guden hade, med begagnande af de bakom ryggen sammanlagda vingarna såsom kudde, lagt sig att slumra, händerna sträckta öfver hufvudet, omfattande en pil, samt de knubbiga benen hvilande i en vårdslöst beqväm ställning. — Straxt derinvid stod hans faders byst, modellerad i lera, beställd af Orla Lehmann. Men mest fängslades uppmärksamheten af den stora, midt på golfvet stående gipsgrupp, som blifvit beställd af ett sällskap damer i Helsingfors för att skänkas åt den nya studentföreningen derstädes. Denna grupp föreställer *Apollo och Marsyas.*

Den arma satyren, som med sin hud fick umgälla djerfheten att i musik våga täfla med Apollo, framställdes icke sällan af antiken. Dels fann man behag i kontrasten emellan guden och satyren, dels erbjöd ämnet en anledning att på nytt sätt behandla satyrkroppen. Marsyas framställes nämligen vanligast med armarna hopbundna öfver hufvudet, upphängd vid en trädstam; den elastiska muskulaturen, som utmärkte

satyr-kroppen, kunde sålunda behandlas ur en annan synpunkt, än den vanliga, nämligen såsom utsträckt på längden, med alla linier löpande uppifrån nedåt. Det var icke det plågsamma, icke marterna, utan den egendomliga plastiska uppgiften, som lockade konstnären. I Uffizierna finnas *tvänne*, i Villa Albani *ett* exemplar af den upphängda Marsyas: medelmåttigt utförda, romerska kopior af ett säkerligen utmärkt grekiskt original. Man vet nämligen, att antiken ägde en grupp, bestående af Apollo, Marsyas som upphängd, samt en eller två guden behjelpliga slafvar. De nyssnämnda Marsyas-figurerna antagas vara efterbildningar af hufvud-figuren i denna grupp. Hur vanlig denna framställning varit, synes deraf, att lyran, som den Vatikanska Apollo Musagetes bär, är prydd med bilden af en dylik Marsyas. Man har äfven framkastat den mening, att den ryktbara staty, som under namn af "Sliparen" utgör en af de förnämsta prydnaderna i "Tribunen" i Florenz, skulle vara en af Apollos biträden ur nyssnämnda grupp. Det var först i slutet af 1500:talet, med konstens dåvarande benägenhet för det effektfulla, som man af Marsyas' historia gjorde ett motstycke till de otaliga martyr-framställningarna inom måleriet och sålunda lade vigten på återgifvandet af satyrens lidande. En grupp från nämnda tid finner man i en niche uti trapp-uppgången till polisbyggnaden i Rom. Der hänger Marsyas vid de sammanbundna armarna i ett träd; men då i antiken

hufvudet hölls rakt och var, så att säga, infattadt emellan de uppåtsträckta armarna. hänger det här, liksom på den lidande Kristus, framåtböjdt, med lutning åt ena sidan; och då i antiken ansigtet snarare uttrycker grämelse eller harm, ser man i detta ansigte uttrycket af häftig smärta. Bakom Marsyas står Apollo och med en verklig bödelsmine sliter med den högra handen huden af den stackars satyrens rygg, under det han med den venstra drager repet hårdare åt kring hans armar. Framställningen är i hög grad vidrig. Ännu oftare förekommer Marsyas' historia i relief på sarkofagerna. I Palazzo Doria t. ex. ser man en sarkofag, der denna historia är i vanlig öfverlastad romersk relief-stil framställd, så att sagans alla momenter äro oförmedlade och utan tidsföljd ställda bredvid hvarandra; midtel-partiet utgöres af Apollo och Marsyas, stående utmed hvarandra, den förre spelande på sin lyra, den senare med flöjten vid munnen, men med något tillbakadragen hållning betraktande Apollo. Det synes som om konstnären velat framställa det ögonblick, då Marsyas nyss upphört och Apollo nyss börjat att spela.

Det moment, Runeberg valt för sin fullkomligt sjelfständiga och originella framställning, är ögonblicket näst efter det, som man i den nyssnämnda reliefen finner fasthållet. Runeberg har för mycket studerat antiken, för att taga plågan och smärtan till ämne; men å andra sidan har han icke heller velat

lemna en blott anatomisk studie af satyr-kroppen. Han har gjort sjelfva mytens hufvudinnehåll till konstverkets kärna; han visar oss täflan emellan den olympiska sångarguden och den dilettantiska satyren, och med detsamma på ett enkelt, sant konstnärligt sätt täflingens utgång. Endast höljd af en lätt chlamys, som är sammanhållen öfver högra axeln, står sångarguden med lyran, stödd mot en trädstam; han har, efter det Marsyas slutat, redan börjat sitt spel; med plectron vidrör han lyrans strängar. Men under detta synes han helt och hållet hafva förgätit, att det här gäller en täflan. Gripen af makten i de toner, han sjelf framlockar, lefver han blott i dem; det är till sin ingifvelse han lyssnar. Han vet icke längre om denna Marsyas, denna fräcka medtäflare, han vänder hufvudet bort från honom, han skådar utåt med inspirerad blick, han har glömt sin vrede, glömt sitt förakt. Det är icke ens triumf man läser i hans blick: det är en för honom naturlig, gudomlig höghet, som höjer honom öfver ögonblicket och dess lidelser samt trycker på hela figuren en stämpel af den högsta ädelhet. Så och endast så kan en gud ingå i täflan. Marsyas åter är icke afbildad stående bredvid Apollo, utan sittande på en låg sten, så att redan i gruppens byggnad Apollos öfverlägsenhet är antydd. Men denna öfverlägsenhet träder ännu tydligare fram genom Marsyas' hela ställning och uttryck — och detta på ett i sanning mästerligt sätt. Hela figurens hållning an-

gifver på ett slående vis de stridiga känslor, mellan hvilka han slites: den af vissheten om utgången framkallade fruktan och den af Apollos spel väckta *ofrivilliga* beundran. Han sitter lyssnande, med framsträckt hufvud; högra handen omfattar trädstammen, och högra benet är framsträckt i riktning mot Apollo, liksom kunde han icke komma nog nära för att uppfånga de förtrollande ljuden, under det åter venstra handen med omisskännelig skygghet förer herdepipan bakom stenen, nästan som vore afsigten att dölja den, och venstra benet är skjutet starkt tillbaka, angifvande önskan att nästa ögonblick genom flykten undandraga sig det öde, han tydligen förutser. De känslor, som, likväl utan att skada enheten, uttryckas så att säga i kroppens båda hälfter, smälta i ypperlig förening samman i det framåtböjda hufvudet, der ma i anletsdragen läser bekymmer och beundran, känslan af den egna underlägsenheten, blandad med en oroligt nyfiken njutning af det han hör, samt viljan, men också oförmågan att undkomma. Man finner emellertid lätt, att konstnären just genom denna originella framställning har liksom adlat den stackars satyren i åskådarens ögon och för honom väckt ett medlidsamt interesse, under det Apollos ädla höghet aflägsnar hvarje tanke på det hårda straff, som myten låter honom utkräfva af sin vanmäktiga medtäflare. Det är en sådan finhet och idealitet uti denna ända in i de minsta detaljer genomtänkta och väl utförda

grupp, att den derigenom, i min tanke, intager ett aktningsvärdt rum som konstverk.

Vägg om vägg med Runebergs Studio har *Johan Börjesson* sin. Det är en ung, rikt begåfvad man, just som bäst sysselsatt med att skapa sig ett namn. Till hans ungkarls-bostad kan jag icke visa vägen, ty der har jag aldrig varit. Han vistas, för öfrigt, mest på sin studio och har inrättat sig der så beqvämt som möjligt. Man finner der till och med en länstol, samt ännu ett par andra stolar; i ett hörn står ett bord med en enkel toilett-apparat, tobaksstruten, kritpipan, en uppslagen del af Fryxells "Berättelser" och en dito af Isländska Sagorna. Och så på hyllor och bord massor af konstnärens skizzer: sjöjungfrur, Thors hammarhämtning, Loke, Freja m. fl. m. fl. Ja, sjelfva Ragnarok såg man skizzerad i form af gafvelgrupp. Men Ragnarok undgick icke sig sjelf, störtade ned, krossades, och nu ser man bara spillrorna af verldsförstöringen. Men så när hade jag glömt att presentera en till detta rum hörande skandinavisk notabilitet, fastän infödd italienare. Björn är hans namn, och han är en liten hvit, långhårig hund, väl känd af alla skandinaver i Rom och sjelf väl kännande alla. Otaliga äro de historier man har om Björns klokhet och hans trofasthet mot sina adopterade landsmän; han är också allas gunstling, och det var icke mer

än ett rättmätigt uppskattande af hans förtjenster, då han af en nordisk konstnär förevigades i marmorn.

Om en strängt klassisk anda genomgår Runebergs arbeten, så synes Börjesson, under inflytandet af en liflig och rik fantasi, mindre hålla på den stränga klassiciteten. Med romantikerns djerfhet pröfvar han på, huru långt plastikens gränser sträcka sig, utan att dock öfverskrida dem eller göra egentliga eftergifter åt det måleriska. Alla hans skizzer äro af stor effekt och tilltala genast ögat. Ännu mera gäller detta om hans utförda saker. Han hade mot slutet af 1869 fulländat sin *Kägelspelare*, ett arbete, som är utfördt med stor samvetsgrannhet. Redan sommarn samma år hade han haft en kägelspelare färdig, men slog ner den och gjorde den helt och hållet om igen, något hvarpå figuren utan tvifvel vunnit.

Det må tillåtas mig att äfven här påminna om ett antikt konstverk, emedan i jemförelse med detta kägelspelarens egendomlighet klarast framstår. Bland de gamles mest beundrade konstverk var, som bekant, *Myrons* Diskus-kastare, af hvilken man i gallerierna finner några marmorkopior, den bästa i Palazzo Massimi i Rom. Man beundrade i denna staty ej mindre den utomordentligt fina och liffulla iakttagelsen af kroppsbildningen, än uppfattningen och återgifvandet af det ögonblickliga i rörelsen samt rörelsens i hela figuren genomförda rytm. Han är framställd i det ögonblick, då den runda, tunga skifvan skall utslungas

af hans hand, för att beskrifva sin bågformiga rörelse genom luften, innan hon nedfaller. Diskuskastaren står starkt framåtlutad, med öfre kroppen vriden åt högra sidan, hvilande med hela sin kroppstyngd på det fast ställda, krökta högra benet; venstra benet är tillbakaböjdt och berör marken endast med de böjda tårna; venstra armen hvilar löst mot högra knät, under det den högra, som håller skifvan, är tillbakasträckt så långt som möjligt, för att gifva fart åt kastet. Hufvudets ställning är strängt betingad af kroppens rörelse; det är något vridet åt höger, men icke, som man sagt, för att atleten skall kunna se på diskus-skifvan; blicken är icke riktad på något visst föremål, den är riktad inåt och angifver dermed den kroppsrörelsen beledsagande starka själsspänningen. Hela ställningen är endast en sekund hållbar; nästa sekund kastas hela kroppen om, skifvan flyger ut, och kroppstyngden faller på det framkastade venstra benet.

Kägelspelaren bildar på samma gång ett motstycke och en motsats till denna figur; motsatsen beror så väl af kastnings-föremålets olika beskaffenhet som af det valda framställnings-momentet. En särskild rörelse är den, som fordras för att kasta ut skifvan, hvilken klyfver luften; en annan är rörelsen för kastandet af ett klot, som rullar utåt marken. Dessutom har Börjesson icke framställt ögonblicket näst före sjelfva utslungandet, utan det detta omedelbart före-

gående. Diskuskastaren har redan tagit så säkert sigte, att han kan se bort från målet; kägelspelaren håller ännu på att taga sigte och har blicken ofrånvändt spänd på målet, vägande klotet i handen. Men på samma gång är kägelspelaren framställd i en lika ögonblicklig situation som diskus-kastaren. Han böjer sig icke framåt, såsom den senare, utan lutar sig tillbaka med en så stark vridning åt höger, att venstra axeln skjutes högt upp; tyngden hvilar på det bakåt ställda, krökta, högra benet. Men i denna ställning är redan den nästföljande klart förberedd. Det venstra benet, skarpt framåtsträckt, har med de krökta tårna fattat ett säkert fäste, för att i sin ordning uppbära tyngden. Hela kroppen visar en den högsta kraftansträngning; alla muskler äro starkt spända, hvilket tydligast synes i den nästan hoppressade venstra sidan af gestalten, ja, till och med förmärkes i den overksamma, mot sidan liggande, venstra armen. Och detta samlande af kraften är af nöden; ty högra armen, som utsträckt bär klotet i handen, far nästa ögonblick tillbaka, kroppen böjes framåt, hela kroppsstyrkan concentreras i den svängda armen — och klotet far ut, rullande med oemotståndlig fart mot sitt mål. Hela denna kombinerade kroppsrörelse är med stor sanning och kraftig, lifsvarm naturalism återgifven. I det präktiga hufvudet, har konstnären sökt att gifva en idealisering åt en ansigts-typ, som ligger närmare den nordiska, än den antika. Väl formadt,

bibehåller det ensamt sin — om jag utan att missförstås får begagna ordet — naturliga ställning; upprätt och utan lutning åt någon sida, beherrskar det fullkomligt den af ansträngning vridna kroppen; det af ögonlocket starkt beskuggade ögat får en skärpa, som angifver huru säkert det fattar sitt mål. Visserligen återspeglar äfven ansigtet kroppsmusklernas högt stegrade spänning; men på samma gång ligger i detsamma ett lugn, en tillförsigt, som låter oss förmoda, att den, som bär det, icke endast nu skall nå sitt syfte — hvilket för öfrigt den kraftiga kroppsbyggnaden, ja ensamt den synbara lätthet, hvarmed handen bärer klotet, sätter utom allt tvifvel — utan äfven är i stånd att lyckas, då det gäller högre mål än att träffa några käglor. Vid sidan af figuren synes en trädstam, öfver hvilken kägelspelaren kastat det för rörelsens frihet hinderliga draperiet, som nedfaller öfver tvenne vid hans fötter liggande klot.

Ett verk, som kanske är ännu mera betecknande för Börjessons egendomlighet, är den grupp, med hvilken han förra året var sysselsatt. Det har i svenska tidningar mer än en gång blifvit omnämndt, att drottningen af Würtemberg gjorde ett besök i hans atelier och då begärde att få i marmor utförd en af honom skizzerad grupp. I och för sig ligger visserligen deri intet bevis för hans konstskicklighet, åtminstone för dem, som intet särskildt hafva sig bekant om finheten i den höga beställarinnans smak; men hvad som en-

ligt min åsigt ger denna beställning en viss betydelse är, att drottningen under sin utflygt till konstens stamland hade med sig som cicerone och rådgifvare en af Tysklands förnämsta konstkännare, den bekanta konsthistorikern *Lübke*, och att äfven han skänkte sitt bifall åt vår landsmans arbeten. Gruppen var väl ännu icke fullt utförd i leran, då jag såg den, men det redan färdiga torde vara tillräckligt för att kunna läggas till grund för ett omdöme om det hela. Man ser tvänne sjöjungfrur, med slätt nedhängande hår och perlkransar kring hufvudet, uppkrupna på en klippa och derifrån skådande ut öfver hafvet. Som den ena vågen smälter samman med den andra, då de skummande resa sig mot klippväggen, så ser man dem i behagfulla ställningar tätt slutna till hvarandra i en systerlig omfamning, den ena sittande, den andra liggande med hufvudet lutadt mot den äldre systerns bröst. Icke skygghet, icke fruktan för någon annalkande fara har dragit dem så nära till hvarandra; de sköna hufvudena äro vända åt skilda håll, och i båda finner man det lätt vemodiga, drömmande och längtansfulla, som redan antiken och ännu mer medeltiden inlade i sin föreställning om hafvets döttrar, en erinran om det poetiska intrycket af det element, som de tillhöra. Dessa unga, smärta qvinnofigurer, framställda i naturlig storlek och i den aningsfulla ålder, då den jungfruliga skönhetens knopp börjat vidga sig för att snart slå ut, hafva öfver sig utbredt

ett osökt, oskuldsfullt behag, ett förtrollande, romantiskt skimmer, som vid dem fängslar den beundrande blicken. Sjelfva drömmande, synas de såsom en skön, flygtig dröm. De finna sig så väl af ögonblickets sällhet, af den ömsesidiga hängifvenheten; men på samma gång stämplas hela deras väsende af en obeskriflig längtan, en längtan utan mål.

Hos Börjesson såg man ännu andra påbörjade arbeten: så en af Hr Rob. Dickson i Götheborg beställd sjöjungfru, i halft liggande ställning, samt tre porträttbyster.

IX.

NEAPEL OCH ROM.

Egentligen borde man icke jemföra Rom med någon annan stad. Men då man, tack vare jernvägen, på 8 timmar förflyttas från Rom till Neapel, är olikheten emellan dessa båda städer så slående, att man ovilkorligen tvingas icke blott att iakttaga den, utan äfven att tänka öfver den. Gemenligen hör man beklagas, att den resande icke nu, som förr, färdas med vetturin, hvarigenom motsatsen emellan båda städerna mera skulle utjemnas och man så småningom förberedas på de olikheter, man i Neapel finner; man löper nu fara, heter det, att blifva orättvis i sitt omdöme öfver Neapel. Jag tror icke, att det senare är en nödvändig följd af den plötsliga förflyttningen; tvärtom synes mig just detta hastiga ombyte af vistelseort skärpa blicken för båda städernas egendomlighet.

Redan då man närmar sig Neapel, märker man den stora skilnaden. Sålunda är det knappt möjligt

att tro, det man är i närheten af en stor stad, ännu mindre i närheten af Rom, af verldsstaden, då man färdas öfver den öde, endast ställvis odlade, Campagnan, öfversållad med ruiner, väldiga murblock från antiken och medeltiden; här och der ser man hjordar beta, vaktade af en herde, och på sin lilla, men uthålliga, springare ilar en Campagna-bo öfver fälten. Ju mera man närmar sig staden, desto mera tilltaga ruinerna i mängd, och nära till sjelfva bangården visa sig framgräfda rum, hörande till någon antik byggnad, ännu med målningar på väggarna. Så förberedes man på den gamla ruin-staden. Annorlunda vid Neapel. Ända från Capua liknar landskapet en väl vårdad trädgård; det är denna verldsbekanta, fruktbara nejd, som ger flera skördar om året; fruktträd i långa rader utåt åkerfälten uppbära vinrankor, och emellan dem skjuter sädesbrodden eller trädgårdsplantan upp ur den svarta myllan. Nejden är tätt bebyggd; husen med små fönster och flata tak angifva redan för ögat klimatets större mildhet. Kring husen, på åkerfälten, i trädgårdarna, öfverallt ser man menniskor arbetande eller språkande.

Kommer man så in i sjelfva staden, blifver olikheten ännu mera i ögonen fallande. Allt det som gaf Rom dess egendomlighet, denna underliga blandning af nutid och forntid, saknas helt och hållet här. Neapel har i jemförelse med Rom hela karakteren af en ny stad: inga ruiner, inga minnesmärken, som

väcka hågkomsten af vigtiga historiska tilldragelser och sätta fantasien i rörelse. Palatserna äro nästan alla af yngre datum; det vackraste af de få från den bättre renaissancen är palazzo *Calvinti* (fordom Alice). Möjligen att flera uti konsthistorien ej omtalta finnas i någon af Neapels 1,300 gator och gränder; åtminstone fann jag i en liten gränd — San Severo in Pendone — ett rätt vackert palats i den äldre Florentinska stilen; men om så är, undgå de uppmärksamheten och bidraga ej till bestämmande af stadens arkitektoniska karakter. Domenico Fontanas verk — Kgl. palatset och museum — hafva visserligen något imponerande, men äro ej af så synnerligen stort konstvärde. Neapels 300 kyrkor [1]) äro ingalunda jemförliga med Roms, och med undantag af åtskilliga grafmonumenter gömma de icke på stora konstskatter. Flera af dem äro götiska, men barockstilen har lagt sin hand på dem och fullkomligt omskapat dem. Ingen kan ana, att han befinner sig i en ursprungligen götisk kyrka, då han står i den praktsal, som bildar midtelskeppet af S:ta Chiara; och der, såsom i Domen och i San Domenico, ännu spets-bågarna i arkaderna äro bibehållna, är taket likväl platt, dekoreradt i barock-

---

[1]) Det kan synas mycket med 300 kyrkor, men i Italien är det icke ovanligt, det är ju endast en kyrka på hvar 1,396:e invånare. I Cassamicciola, en liten by på Ischia med 4,000 invånare, finnas 8 kyrkor, d. ä. en på hvar 500:e invånare.

stil, och bågarnas omfattningar lysa af förgyllning och brokiga färger, alldeles som i sockerbagare-gotiken.

Att dömma af hvad man ser i Neapels kyrkor, skulle man tro, att den religiösa vidskepelsen är större der, än i sjelfva Rom. På senare stället funnos visst i kyrkorna undergörande bilder och votiv-taflor; men det är dock ingenting mot Neapel, der kyrkorna äro öfverfulla med vax- och trä-beläten, klädda i siden- och sammets-kostymer och rikt försedda med dyrbara smycken; der målningar, såsom några madonnor ur Giottos skola i S:ta Chiara, äro så betäckta med silfverhjertan och annat dylikt, att af hela målningen endast barnets och madonnans ansigten synas; der väggarna kring altaren äro behängda med massor af dessa kist-målningar, föreställande frälsning ur dödsnöd, samt dertill en mängd afstöpningar i vax och gips af händer, fingrar, ben, armar, bröst, hjertan, allt kroppsdelar, som genom madonnans eller ett helgons biträde blifvit kurerade på den fromma gifvaren. Då man i Neapel-museets pompejanska afdelningar finner en mängd dylika afbildningar af kroppsdelar i terracotta, som funnits upphängda i de pompejanska templen, frestas man lätt att tro, det detta bruk fortfarande bibehållit sig från antiken. Äfven det teatraliska elementet är i Neapels kyrkor mycket i ögonen fallande. Då jag i kyrkan Monte Oliveto bad sakristanen att få se Mazzonis terracotta-grupp: ”Kristus i grafven, omgifven af sörjande,” visades jag

in i ett stort sidokapell, beklädt från tak till golf med rödt siden. I detta var anbragt en teater med målade både kulisser och fond, föreställande ett landskap. Midt på teatergolfvet låg Kristus-liket, och rundt omkring voro de, i naturlig storlek, utförda knäböjande sex figurerna anbragta. I öfrigt var kapellet upptaget af sittplatser för åskådare.

Vänder man sig från kyrkor och palatser till privat-arkitekturen, så företer äfven den en annan karakter, än Roms, förnämligast beroende af de platta taken och de| framför alla till boningsrum hörande fönster anbragta balkongerna.

Men förnämligast bidrager dock det olikartade läget till karakters-olikheten. Rom anlades i en sumpig flodtrakt, ur hvilken några små kullar höjde sig, och svårligen kan för en stad af Roms betydenhet ett sämre och osundare läge tänkas; Neapel utbreder sig i en ofantlig utsträckning utmed en af de skönaste hafsvikar i verlden, vid foten af höga, grönklädda berg, uppåt hvilkas sidor det sänder sina utlöpare, hvarföre också många af dess gator snarare kunna kallas trappor, och på flera ställen, till de trafikerandes beqvämlighet, åsne-stationer äro upprättade. De utmed Vesuvii fot liggande städerna Portici, Resina, Torre del Greco, Torre del' Annunziata synas från hafvet endast som en fortsättning af Neapel, så att man häpnar öfver denna så tätt bebyggda landsträcka, beherrskad af den rykande vulkanen. Men för att synas hvad de äro, be-

höfva båda städerna — *sol:* dock kan Rom lättare undvara solen, än Neapel, ja, i sjelfva verket torde Rom vara den enda punkt i Italien, som oberoende af solen kan göra ett mäktigt intryck, och det visar redan derigenom sin allt annat öfvergående storhet.

Annorlunda, än den romerska, är också den befolkning, som rörer sig på Neapels gator. Då jag strax efter min ankomst gick ut i Neapel, blef jag nästan hufvudyr af bullret och skriket omkring mig, och det föreföll mig, som om öfver Rom, i jemförelse med Neapel, hvilade grafvens tystnad. Dervid är dock att erinra, det Neapel är en lifiig handelsstad, med nära dubbelt så stor befolkning som Rom, samt att neapolitanarens lynne är ett helt annat, än den gravitetiska romarens. I Neapel är ett ständigt stoj och skrik: der bjuder en ut tidningar, en annan käppar, en tredje böcker, en fjerde svafvelstickor o. s. v.; passerar man förbi en rad af droschk-kuskar, så skrika de öfver hvarandra och slå klatsch med piskorna, så att det hviner om öronen på den arma främlingen och han nästan förvånas öfver att slippa helskinnad från dem; der komma pojkar hjulande och ropa på en bajocco; der äro en mängd karlar eller käringar, gestikulerande och skrikande, inbegripna i ett lifligt samtal. I Rom hade ännu i slutet af Mars icke den lägre befolkningen flyttat ut på gatorna; men i Neapel var gatulifvet i fullt flor, och uti restaurationerna i fria luften fräste det och sjöd; på ett ställe koktes

soppa af sniglar, på ett annat bereddes en smaklig kalun, kastanier stektes, maccaroni koktes, kakor bakades, allt på gatan. De bekanta lazzaronerna, personifikationerna af det italienska "dolce far niente," hafva nu, som kändt är, försvunnit, och det vill nästan synas, som om här nu herrskade mera idoghet, än i Rom, der åtminstone männen älska att ingenting göra.

I allmänhet är den simpla neapolitanaren höflig och förekommande mot främlingen: kyparen på restaurationen frågar, huru man funnit maten och om man önskar den annorledes, men slår sig icke med nedlåtande förtrolighet ned vid sidan af gästen för att konversera, såsom ofta händer i Rom; droschk-kusken kan ibland vara svår nog, fordra betalning utöfver taxan eller den ackorderade summan, kasta de erhållna penningarna på gatan, spärra vägen för främlingen för att erhålla mera. — sådant har händt både mig och andra; men gemenligen är han villig och höflig, han fordrar icke, som Romar-kusken, dricks-pengar såsom sin rätt, men han kastar begärliga blickar på den halfrökta cigarren i din mun, och tager du den derur och sticker den i hans, så tackar han hjertligt, slår en klatsch med piskan och far stolt rökande bort.

Man möter icke i Neapel, som i Rom, biskopar, prester och munkar vid hvartenda steg; af förra slaget har jag icke sett någon, af de senare högst få.

Icke heller är det främlingarna, som på de besöktare gatorna till öfvervägande antal förekomma; i Neapel försvinner främlingen i massorna och märkes knappt. Stor är den folkmängd, som böljar fram och tillbaka på Neapels gator; på Toledo-gatan, som är nära dubbelt så bred som Roms Corso, är hvarje timme på dagen lika stor trängsel som på Corson kort före solnedgången, då ekipagerna fara derigenom i dubbla rader vid återkomsten från promenaden på Monte Pincio, och dessa vagnar äro återigen ett försvinnande antal mot dem, som på en promenad genom Villa Reale ses i fyra, ofta fem, rader färdas utåt Chiajan.

Man kunde på detta sätt länge fortfara med angifvande af en mängd olikheter emellan dessa båda städer. Neapel är skön, lättsinnig, behaglig; Rom stolt och allvarsam. I Neapel är det naturen, i Rom historien, som bestämmer grundintrycket. Neapel är qvinnan, som vi svärma för vid 19 års ålder; Rom är qvinnan, som vi önska oss till hustru. I Neapel blir man ögonblickligen intagen; Rom är frånstötande i början, man måste lära känna det, innan man älskar det, men sedan fängslar det med svårslitliga band.

X.

EN TUR TILL PÄSTUM.

En dag i början af April voro vi flera skandinaver samlade i Pompeji, för att derifrån på aftonen afgå till Salerno och följande dagen tidigt fortsätta vägen till Pästum. Vi hade hela dagen vandrat omkring i den gamla staden från tempel till tempel, från hus till hus, och vi hade alla mer eller mindre starkt erfarit den känsla, som väckes af att se grafven efter årtusenden återgifva sitt rof och dermed på en gång bereda oss en blick in i flydda tider, med en åskådlighet och en styrka, som om vi sjelfva lefde midt uti dem. Uti en kyrka i Neapel, der sakristian var prydd med — om jag så får säga — en gesims af likkistor, innehållande qvarlefvor af medlemmar utaf den neapolitanskt-arragoniska furstefamiljen, äfvensom af andra märkliga personer, förde man mig upp på det galleri, som löper under denna i luften sväfvande hvilostad för de döda, och visade mig der det förtor-

kade liket af en konung Alfons I:s sekreterare, som deltagit i en sammansvärjning mot sin furste och derföre blifvit hängd. Ännu efter fyrahundra år såg man i ansigtet den hängdes stelnade dödsryckning. Synen var ohygglig. I Pompeji ser man icke dödsryckningen. Invånarna äro borta; men i dag, som för aderton hundra år sedan, ligger staden och solar sig under Italiens blå himmel. Man ser icke dödsryckningen, ty Pompeji är åter väckt till lif, eller, rättare, det har sofvit länge under det tunga asktäcket; täcket är aflyftadt och det har åter vaknat. Färgerna i de nyuppgräfda husen stå ännu lika friska, som då de engång fästades på väggarna; man vandrar upp och ned å de gator och gränder, der fordom Pompejanerna vandrade och der man ännu ser hjulspåren efter deras vagnar; man träder in i de förmögna borgarnas präktiga rum och gårdar och beundrar den på en behaglig njutning af lifvet välberäknade anordningen; man tittar in i den enkla barberstugan eller i den anspråkslösa kroglokalen, man mönstrar pastejbagarens ugnar, klädesvalkarens verkstad, tvättinrättningen; man sitter på teaterns stenbänkar och tänker sig Plauti eller Terentii komedier gå öfver scenen. Den första känsla man erfar, är den af nyfikenhet eller af vetenskapligt och konstnärligt interesse; men då detta någorlunda blifvit tillfredsställdt, blandar sig dermed en känsla af mildt vemod. Man glädes öfver hvad man ser, men man nästan känner en saknad efter dessa men-

niskor, som en gång här lefvat, och hvilkas lefnadsvanor man lärt känna. Man genomtränges af känslan utaf det menskligas förgänglighet, men genom den går en erinran om det eviga. Man ser på en gång tidens makt och tidens vanmakt.

Litteraturen öfver Pompeji är så rik, att det allraminst här lönar mödan att ingå i en detalj-beskrifning; det vore att onödigtvis afskrifva hvad andra bättre skrifvit. I de på senaste tiden framgräfda hus, hvilka litteraturen ännu icke bemäktigat sig, funnos visserligen interessanta saker, utan att de dock bringa något synnerligt nytt till det redan kända. Uti ett af rummen såg man på ena väggen en "Caritas," en qvinna, som med sitt bröst närer en gråhårsman, och på motsatta väggen en framställning af det mycket älskade och derför ofta förekommande ämnet: "Theseus öfvergifver Ariadne," i detalj-anordningen något olika de vanliga framställningarna af samma ämne. I samma rum fann man äfven vackra qvinnohufvuden i små medaljong-infattningar. I ett annat rum var en del af tunnhvalfvet bibehållet och prydt med synnerligen vackra arabesker. Så vidt jag vet, är detta det enda betäckta rum i Pompeji. Men nog härom. Endast det vill jag tillägga, att man må hafva läst om Pompeji aldrig så mycket, må hafva sett aldrig så många afbildningar derifrån, så kan man likväl icke deraf skapa sig en bild, motsvarande verkligheten.

Som redan sagdt är, skulle vi på aftonen afgå till Salerno och infunno oss till den ändan i god tid vid stationshuset; men med äkta italiensk punktlighet behagade stations-inspektoren öppna biljettluckan, först då tåget anlände. Endast två af oss hunno köpa biljetter, och dessa nådde icke ens perronen, då tåget satte sig i rörelse. Nu gick det ut öfver den försumliga inspektoren, och på så god italienska, som för tillfället kunde åstadkommas, blef han öfverhopad med förebråelser. Han sprang också ut på banan, och med båda armarna, fäktande i luften, signalerade han, att tåget skulle gå tillbaka, men detta fortsatte helt lugnt sin väg, under det vi stodo der flata och förargade. Så går det till vid jernbanorna i Italien! Med mycken högtidlighet blef det för inspektoren tillkännagifvet, att vi skulle om saken på vederbörlig ort göra anmälan, och det var också vår bestämda afsigt att sätta detta i verket, men med vanlig nordisk godmodighet hafva vi tillsvidare uppskjutit dermed. Då vi icke denna dag kunde komma till Salerno, gingo vi med ett annat tåg till Castellamare, der vi tillbragte natten.

Följande dag foro vi öfver Pompeji till Salerno; men då det var för sent att denna dag företaga Pästums-turen, beslöto vi att fara till Amalfi och hade icke skäl att ångra detta uppskof, ty vägen emellan Salerno och Amalfi är en af de vackraste i Italien. Den är uthuggen i klippan och slingrar sig i ständiga

krökningar utåt det än kala, än med terrassformiga frukt-trädgårdar och vigner, villor och småbyar betäckta berget, under det, djupt ner vid bergets fot, Medelhafvets vågor brusa. För nordbon är det en behaglig syn att se citron- och orange-träden sträcka sina frukttyngda grenar öfver trädgårdsmuren utmed vägen, att se persiko-träden med sina mörkröda, och päronträden med sina hvita blommor utbreda sin skugga öfver vinfälten. Länge hade våren låtit vänta på sig i år, eller rättare, vi hade sedan jul haft många små vårar, afbrutna af frost-perioder; men nu hade löfsprickningen börjat för vinrankan och fikonträdet, och mandelträdet hade redan satt frukt. I ett behagligt väder och med ständigt växlande utsigter njöto vi i fulla drag af resans behag, och sedan vi besett Amalfis märkvärdigheter och vackraste punkter, återvände vi till Salerno, der man inqvarterat oss i ett till hotellet hörande trädgårdshus, beläget högt uppe på berget, med utsigt öfver hafvet och den vid bergets fot liggande staden. En högrest, enslig palm vaggade sina blad utanför mitt fönster; den var herrskaren i den lilla terrasserade trädgården.

I god tid följande morgon anträdde vi färden till Pästum. Vägen dit ansågs då fullkomligt säker. Den sista, som blifvit öfverfallen, var en engelsman, hvilken med några fruntimmer föregående år färdats dit. Röfvarena släpade engelsmannen till bergen, der han måste qvarstanna tre månader, men läto fruntimren

återvända för att skaffa lösesumman. Kort före oss hade några tyskar rest till Pästum, och en af dem ansåg sig i egenskap af familjefader böra vidtaga nödiga anstalter för att trygga sitt lif, samt begärde till den ändan betäckning. På kommendaturen skrattade man åt hans begäran och försäkrade honom, att betäckning vore öfverflödig; men då han var envis i sitt yrkande, erhöll han tvänne karabinierer, hvilka af kommendanten mottogo den ordre, att icke ett ögonblick lemna honom. Den arma familjefadren var mycket besvärad af sina beskydddare, hvilka pligttroget äfven vid måltiden satte sig på hvardera sidan om honom. Naturligtvis ville icke vi blottställa oss för så beskaffad höflighet, utan afreste i två vagnar, utan karabinierer. [1]) Vägen är icke synnerligen vacker, och från Apenninernas snötäckta spetsar sändes oss kalla vindfläktar. Emellan Battipaglia, en jernvägs-station, som man passerar, och färjan öfver floden Sele ligger den för osäker ansedda delen af vägen, en öde, träskfylld hed, der buffelhjordar beta och man icke påträffar någon menniskoboning; emellertid har dock äfven denna hed, synnerligast vid ändpunkterna, börjat att odlas. Efter fyra timmars färd kommo vi fram.

Midt emot den osteria, der vagnarna bruka stanna, ligger Cerestemplet, och några hundra steg längre bort

---

[1]) Några månader derefter blef en italienare nära Pästum öfverfallen af röfvare och bortsläpad till bergen.

Neptunus-templet, samt strax der invid det tempel, som man utan all anledning kallat "Basilikan". Det är dessa tre tempel, som locka den resande till Pästum. De äro, näst templen i Athen, de förnämsta minnesmärken af dorisk byggnads-stil. Och det är just den grekiskt-doriska stilen, som man icke finner annorstädes i Italien. Dertill kommer, att dessa tempel äro jemförelsevis mycket väl bibehållna. Af det härliga Neptunus-templet saknas endast taket och cellens omgifningsmurar, och dessa kan man lätt i inbillningen rekonstruera. En värdig boning för Gudar, reser det sig på en hög underbyggnad af tre trappsteg; den guldgula tuff-sten, hvaraf det är bygdt, bryter sig präktigt mot den högblå himlen, å hvilken templet aftecknar sig, och mellan kolonnerna ser man hafvet framskymta. Här lär man känna den doriska stilen i all dess höga enkelhet; här blifver det klart, huru utomordentligt fin grekernas arkitektoniska formkänsla varit, ja, huru den i ingen byggnads-stil öfverträffats. Man förstår och man kan bestyrka sanningen af dessa ord: "Hvad ögat här ser, är icke blott stenar, utan lefvande väsenden". Hvarje byggnadens del är nämligen bildad till uttryck af en lefvande kraft. Man tröttnar icke att gå omkring och studera dess detaljer, och man blir lätt orättvis i sitt omdöme om de begge andra templen. De visa nämligen den doriska stilen i dess sjunkande; det synes redan i Ceres-templet, men än tydligare i Basilikan. Hvar annorstädes dessa

båda tempel stode, skulle de i hög grad fängsla uppmärksamheten. Här stå de endast för att gifva relief åt Neptunus-templet; de förhöja och förklara dess skönhet. Och så besöker man dem endast för att återvända till det förra, och för hvarje gång man återvänder, stegras beundran. Att här närmare redogöra för detta tempel, vore att skildra den doriska stilen, och om den kan hvarje konst-historisk handbok lemna upplysning; men hvad ingen konsthistoria gifver och hvad som undandrager sig hvarje beskrifning, det är så väl den underbara harmoni, som hvilar öfver det hela, som ock harmonien emellan byggnaden och sjelfva landskapet. Det skall ses och kan icke skildras.

Då tiden manade till afsked, intogo vi en medförd frukost i kustodens bostad, ty blåsten tillät oss icke att för detta ändamål slå oss ned bland ruinerna. Kustoderna i de offentliga samlingarna uti konungariket Italien äro mycket välvilliga och förekommande. I Rom löper det aldrig af utan drickspenningar till kustoden; har han än ingen rätt, så har han dock alltid anspråk. I Italien är det förenadt med tjenstens förlust att begära, ja, till och med att emottaga, drickspenningar af de besökande. Men italienaren är fintlig, då det gäller att förtjena penningar. Sedan kustoden artigt gått tillhanda med alla begärda upplysningar, utbjuder han vid afskedet fotografier af de konstverk, man beskådat, och det till ett pris, som

är ofta dubbelt högre än priset i konsthandeln. Man är visst icke förbunden att köpa, men mannen har varit så artig! Och så köper man några fotografier, — och kustoden har förtjent mera på den resande, än om han fått vanliga drickspenningar.

Vi köpte fotografier och anträdde återresan. Blåsten hade växt till orkan, och alldeles genomfrusna anlände vi till Salerno, der palmträdet med sina blad vinkade oss in till vederqvickelse och hvila. Dagens ansträngningar och dagens njutningar kunde vi nu lägga till summan af våra reseminnen. Dessvärre förblekna dessa ofta alltför snart; men minnet af templet i Pästum hör till dem, som man för lifstiden bevarar.

XI.

EN HISTORIA FRÅN CAPRI.

På sydliga sidan af den Neapolitanska hafsvikens breda mynning ligger det tjusande Capri, den kanske skönaste punkt i Neapels sköna omgifningar. Med sina branta klippväggar reser det sig högt ur den mörkblå böljan. Bakom dessa väggar döljer sig en växtlighet, som i yppighet påminner om Siciliens; ljumma, men dock friska fläktar fara lifvande öfver ön; inom det inskränkta området träffar man en mångfald af intagande eller storartade utsigter, och vänder man sig till menniskan från naturen, så — hvem har ej hört Capriflickans skönhet prisas?

Men på denna härliga tafla faller skuggan af ett dystert minne. Sagan låter den, som begått ett nidingsdåd, efter döden gå igen, obevekligt fastkedjad vid skådeplatsen för sin missgerning. Historien, som i klarhet omsätter sagans dunkla mening, lärer oss, att gengångaren är det aldrig döende minnet af brotts-

lingen, hvars namn hon vid brottets ort fastnaglat till ett mål för kommande tiders afsky. Så läser du hvart du vänder dig på Capri namnet: *Tiberius*. Till denna ö, som endast från två punkter är tillgänglig, drog sig den misstänksamma tyrannen undan; här byggde han tolf villor, anlade bad, vattenledningar och vägar, af hvilket allt ruinerna ännu äro synliga; här sölade sig den gamla vällustingen i laster och brott, offrande åt sin grymhet de arma ofrivilliga, men stundom äfven de frivilliga deltagarna i hans orgier; härifrån sände han till Rom sina blodsdomar; här kunde han från den på öns östligaste spets belägna präktiga villan med grym njutning lyssna till sina från klippan nedstörtade offers jemmerskri, då de blandade sig med vindens tjut i natten; men härifrån var det ock han lät höra detta ur djupet af ett sargadt samvete frampressade ångestrop, hvilket Tacitus åt oss bevarat: "Om jag vet, hvad jag skall skrifva till Eder, "Senatorer, eller huru jag skall skrifva, eller hvad jag "icke skall skrifva vid detta tillfälle, så må gudar och "gudinnor dömma mig till ännu grufligare qval, än "dem, under hvilka jag dagligen känner mig förgås."

Men det var icke härom jag ville tala, och dock kan jag icke frigöra mig från detta minne, då jag tänker på de angenäma dagar, jag på Capri tillbragte. Det mängde sig då in i min njutning, liksom nu i den bild, jag söker uppkalla till lif i min erinring. Det verkade icke egentligen störande, det var, som

nämndt är, den eljest solklara taflans skuggparti, ehuru visserligen skuggan var djupt mörk, som skuggorna äro i Södern.

Några stenkast från byn Capri träffar man ett för skandinaviska resande välkändt hotell: *"Albergo di Michele Pagano."* Redan 1835 skref *H. C. Andersen:* "I Vertshuset hos *Pagano,* hvor den høie Palme staaer ved Døren, sloge vi os til Hvile." Ännu i dag står den höga palmen vid dörren, och ännu i dag söker en och annan nordbo hvila hos Pagano och påträffar med glädje, under bläddrandet i hans digra album, månget i hemmet välkändt och aktadt namn. Väl åtnjuter icke hotell Pagano samma stora rykte som förr; den utveckling, hotellväsendet under senare åren tagit i Italien, har gjort mycket till tarfligt, som för 40 år sedan var utmärkt, och hotell Paganos rum med deras stengolf, låga dörrar och hvitkalkade väggar kunna ej uppfylla en förvand resandes anspråk på *comfort.* Men man har det der snyggt och godt, och ett eget interesse får stället derigenom, att flera af de målare, som der längre tid bott, hafva på dörrspeglar och väggar i de flesta rummen målat landskap, figurer, porträtter, nästan alla af konstvärde. Så har t. ex. den ryktbara franska målaren, *Louis Hamon,* hvars porträtt förlidet år införlifvades med den stora konstnärs-porträttsamlingen i Uffizierna, målat flera Paganska dörrspeglar i sitt lätta manér. "Galleri Pagano" hör redan nu till det sevärda på Capri. Dertill kom-

mer, att detta härberge har en viss patriarkalisk prägel; man ser på allt, att dess anseende är en familjesak, att det här icke gäller penningeförtjensten allena, utan äfven familjehedren. Uppassningen besörjes uteslutande af värdens egna söner, och vid bordet presiderar, i stället för den ålderstigna, sjuka modren, hennes unga vackra dotter, nyss gift med en schweitzisk målare.

I början af 1850:talet — för att engång komma till min historia — anlände en tjuguårig dansk till Capri. Hans hälsa hade från barndomen varit klen, och han reste till Södren för att upphjelpa den. Han slog sig ned hos Pagano, och enär öns milda klimat behagade honom, qvarstannade han der en tid. Sjukligheten och den enslighet, den ofta föranleder, hade gifvit hans sinne någon lutning åt det svärmiska. Han älskade varmt landskapets skönheter och kunde sitta timmtals, försjunken i dess betraktande. Så genomströfvade han ön i alla riktningar; der han fann en utsigt, som anslog honom, der dröjde han qvar. Men då trötthet hindrade honom från längre utflygter, hade han utsett sig en favoritplats i närheten af hotellet. Något söder om detta viker nämligen en väg af till venster, hvilken förer till de sydöstligt om ön liggande *"Faraglioni,"* måleriskt formade, ur hafvet uppskjutande, klippor. Utmed en del af denna väg sträcker sig en lång förfallen mur, lemning från någon af Tiberii byggnader, och den sluttande gräs-

vall, som bildats vid dess fot, erbjuder en rätt beqväm liggplats, från hvilken man har utsigt öfver en täck dal, deri ett karthäuserkloster är beläget. Det var till denna gräsvall den unga dansken brukade gå med en bok i fickan, och läggande sig der, tillbragte han en stor del af dagen, än läsande, än öfverlemnande sig åt sina drömmerier. Så låg han en dag, då han tyckte sig höra ett prasslande uppe på muren; han vände sig om, såg upp, men varseblef ingenting. Han fortsatte sin läsning, men förnam efter en stund ånyo samma ljud. Fruktande, att det var någon orm, som var i begrepp att kasta sig ned på honom, vände han sig hastigt om och såg nu något, som raskt drog sig undan, utan att han dock rätt kunde urskilja hvad det var. Nu lade han sig i en sådan ställning, att han kunde bevaka den misstänkta punkten, och efter en stunds väntan såg han ett svartlockigt flickhufvud med ett par tindrande ögon titta fram öfver murkanten, men då det märkte sig upptäckt, skyndsamt försvinna, utan att mera synas till den dagen. Jag behöfver knappt säga, att den unga dansken dagen derpå åter infann sig på samma ställe. Han väntade länge, utan att något förmärktes; slutligen tog han en bukett af blommor, brutna i Paganos trädgård, och kastade den öfver muren. Ögonblicket efter kom buketten tillbaka, och från andra sidan hördes ett klingande skratt. Nu började en bollkastning med buketten; den flög fram och åter öfver muren; då och

då föll en blomma ur, hvarigenom buketten blef lättare, och den vackra fienden måste, för att gifva fart åt sina kast, slutligen visa sig vid murens rand. Han nickade, hon nickade tillbaka, och så blef bekantskapen gjord. Det var en femtonårig flicka i sin fullaste fägring, med två eldiga ögon, i hvilka han dock tyckte sig läsa ett melankoliskt drag, och hvilka också derföre gjorde på honom ett så mycket djupare intryck. Nu började han att på rådbråkad italienska söka göra sig begriplig, hvilket väl icke fullkomligt lyckades, men dock föreföll henne mycket roligt. Så mycket tycktes hon dock förstå, att han önskade hon måtte återkomma följande dagen; ty säkert är, att hon infann sig. Sedan väl den första skyggheten var öfvervunnen, tycktes hon finna nöje i den bleka, blonda främlingens sällskap. Hon förtrodde honom, att hon hette *Anarella*, och att hennes far var arrendator af den innanför muren liggande vignan; hon frågade främlingen efter hans namn, men då hon icke kunde uttala det, kallade hon honom *Signor Biondo*[1]). Från denna dag inskränkte sig hans promenader till gräsvallen vid Tiberii mur, men dit kom han också dagligen, och der låg han och väntade, till dess Anarella stack sitt vackra hufvud öfver murkanten. Icke gick samtalet väl så synnerligen lifligt, åtminstone lade språket härför hinder i vägen, men det är obegripligt

---

[1]) Den blonde herren.

hvad man vid de åren behöfver litet ord för att förstå hvarandra; och timmarna flögo som minuter. Han satt eller stod på gräsvallen, och Anarella låg merendels i en beqväm ställning, stödd på de mot muren hvilande armbågarna, snabb att draga sig undan, då någon nalkades. Mer än en gång hade Signor Biondo bedt henne träda ut ur inhägnaden; men i detta fall var hon obeveklig och åberopade sin fars förbud. Hade han icke, då hon någongång satt på muren, funnit, att hon hade en smärt och smidig figur, skulle han trott, att hon varit puckelryggig eller sned; nu misstänkte han till hälften, att hon var halt, ty så envis var hon i sin vägran att låta se sig utanför den afundsjuka gamla muren.

Så förflöt dag efter dag, och oförmärkt nalkades den, då han borde lemna Capri. Hvarken han eller hon hade talat ett ord om kärlek. Han visste icke, om han älskade henne, han visste blott, att han trifdes i hennes sällskap. Hon ingick för honom som en del i Capris skönhet, dock icke del, nej hon var mera, hon var den förkroppsligade anden i den natur, af hvilken han så lifligt hänfördes. Det var derföre icke utan vemod han aftonen före sin afresa meddelade Anarella underrättelsen, att han dagen derpå skulle skiljas från henne och Capri. Det gjorde henne synbart ledsen att höra detta. Hvad hon dervid kände, vet jag icke, men ogerna tog hon afsked af den blonda främlingen från Norden och med detsamma af de tim-

mar, hon nu blifvit van att i hans sällskap tillbringa. Hon betraktade honom en lång stund, gaf honom så en vänlig nickning och försvann. Han vandrade tyst hem, men knappt hade han aflägsnat sig 40 à 50 steg, förrän ett buller bakom honom kom honom att vända sig. Han såg en liten låg dörr i muren öppnas, och med rörelser, som i smidighet och behag kunde täfla med ett ungt rådjurs, hoppade Anarella ut, sprang bort till honom, räckte honom sin hand, såg på honom med tårfylld blick och framhviskade ett: "*addio!*" Han fattade rörd den framsträckta handen, tryckte den varmt, och nästan innan han sjelf visste hvad han gjort, hade han röfvat en kyss från den sköna flickans fylliga rosen-läppar. I ett nu slet hon sig lös, den lilla dörren slogs igen, och Anarella var försvunnen.

Dagen derpå lemnade Signor Biondo ön, och någon tid derefter vände han hem med återvunnen hälsa. Han egnade sig sedan med ifver åt affärslifvet, men alldeles glömde han likväl icke Anarella, och från kursnoteringar och conton smög sig mer än en gång hans tanke tillbaka till den sköna flickan på Capri.

Tjugu år hade förflutit, då Signor Biondo gjorde en ny resa till Italien. Jag träffade honom i Sorrento, och tillsammans gjorde vi i båt öfverfarten till Capri. Vädret var godt, men sjögången stark efter

föregående dagars storm, och då båtförarna varseblefvo mina af sjösjuksymptomer bleknade kinder, sjöngo de under rodden:

"Coraggio per voi!
Maccaroni per noi!"

Med något besvär landsattes vi vid Marinan och gjorde vårt intåg i byn Capri, ridande på åsnor, och eskorterade af en käring och tre vackra flickor, af hvilka vi hyrt åsnorna, och hvilka nu sprungo på ömse sidor om dem, utbjudande till salu svarta koraller. Hos Pagano, der vi togo in, funno vi flera pensionärer. Bland dessa vill jag blott nämna en baron R. från Schlesien med sin friherrinna. De hade öfverlemnat familjegodsen åt en son och befunno sig sedan många år på resor. Till Capri återvände de gerna och hade der tillbragt flera vårar. Han var redan mycket till åren, vänlig och språksam, samt roade sig mest med landskapsmålning, i hvilken konstgren han var en icke oskicklig dilettant; hon var en själfull, behaglig qvinna, med god hållning och ett utseende, som, fastän hon stod nära femtitalet, ännu kunde kallas intagande.

Sedan vi ätit middag, gjorde vi en promenad inåt ön. Derifrån återkomna, stego vi i solnedgången upp på hotellets flata tak och sutto der makligt rökande våra Cavour-cigarrer, njutande af utsigten. Der var det min reskamrat anförtrodde mig det oskyldiga äfventyr, han för tjugo år sedan haft på Capri.

Vi dröjde flera dagar på ön och gjorde tillsammans utflygter till alla de ställen, som främlingarna bruka besöka.

En dag, då vi voro på hemvägen, stötte vi på den gamla baronen, sittande på en tältstol framför sitt staffli, med pensel och palett i handen, och sysselsatt att efter naturen måla en landskapstafla. Vi hälsade, stannade och sade honom några artigheter öfver hans arbete. Snart utspann sig deraf ett samtal om öns natur och der rådande förhållanden, om hvilka baronen under sina upprepade besök förvärfvat sig god kännedom.

— "Nå," frågade han, "hafven ni ännu sett några af Capris skönheter?"

— "Ja," svarade jag, "vi mötte häromdagen på vägen till Tiberii villa flera unga flickor, som öfverraskade oss genom sin vackra växt och sina regelbundna anletsdrag; men det behagliga intrycket stördes af deras tiggeri. I stället för en vänlig hälsning, ropade de, då de fingo oss i sigte, "un bajocc', Signori, un bajocc'!" Här öfverskrider tiggeriet alla gränser. Gubbar, barn, käringar och flickor, alla tigga; men i mina öron klingar "un bajocc'!" ohyggligast, då det utgår ur en ung flickas mun."

— "Ni kan hafva rätt; men ni bör äfven taga i betraktande den låga bildningsståndpunkt, på hvilken dessa arma varelser befinna sig. De äro vuxna barn och hafva ett barns alla fel, men ock dess älskvärdhet.

De veta, att hvarje främling har penningar, ty hade han icke penningar, vore han icke på Capri. De veta, att dessa penningar äro bestämda att utkastas på hans resa. Hvarföre skulle de då icke passa på tillfälle att möjligen få sin andel af det, som ändock skall på annat håll bortkastas? Ett försök kan ju alltid löna mödan, då dertill fordras att blott säga "un bajocc'!" Få de något, är det bra; få de ingenting, är det också bra. De skratta, då de få en slant; de skratta stundom också, då de ingen få."

— "Men medgif mig dock, att det gör ett vidrigt intryck, att se skrynkliga mödrar springa i kapp med unga flickor, sina egna barn, efter en utkastad bajócco: ett uppträde, hvartill jag nyss varit vittne."

— "Ja, men så är en sådan för dem ett litet kapital," invände den outtröttlige försvararen. "Ni har troligen mött en mängd barn och qvinnor, hvilka på hufvudet burit quadrar af en lätt, vulkanisk stenart, de starkare tre, de svagare två, och barnen en sten? Det är en tysk målare, som der borta bygger en villa. Stenarna komma färdighuggna från Neapel och transporteras så uppför berget 20 à 25 minuters väg, och för hvarje sten erhåller bärarinnan — en half bajocco (1 $\frac{4}{5}$ öre). Döm deraf, huru stor hennes dagspenning blir och hvad värde en bajocco för henne eger."

Under detta samtal hade min reskamrat varit tyst, och då jag vände mig om för att utforska orsaken dertill, sade han på danska: "Det är ganska märk-

ligt! Ju mera jag ser mig om och granskar föremålen, ju mera öfvertygad blir jag, att just här, der vi nu befinna oss, är den plats, der jag hade mina möten med Anarella. Jag undrar just, om hon lefver och, i så fall, hur hennes förhållanden äro."

— "Derom kan säkert baronen lemna oss upplysning. Fråga ni honom!"

Signor Biondo vände sig då till baronen, berättade i största korthet sitt äfventyr och frågade, om han kände något till Anarella.

"Anarella!" upprepade baronen. "Och för tjugo år sedan! Jo, det slår in. Det är den Anarella, hvilken ansågs som Capris skönaste flicka, då jag första gången besökte ön. Ser ni," och han pekade på ett af Capris elegantare hoteller, som låg ett stycke derifrån, "ser ni, der sitter nu er Anarella som enka med fyra barn. Hotellet är hennes."

— "Verkligen! Ni känner då hennes historia?"

— "Ja väl! och skall med största nöje berätta den, om jag dermed kan göra er en tjenst. Men sätten er, mina herrar! det är tröttande att stå."

Vi satte oss ned på gräsvallen, tände våra cigarrer, och baronen började:

"Ett par år efter den tid, då ni gjorde bekantskap med Anarella, kom en engelsman, Dr. C., till Capri. Under en af sina promenader fick han se den vackra flickan, som af sin fader var utskickad för att plocka en del örter till — ja, det är just icke syn-

nerligen poetiskt, men som en redlig historieberättare får jag icke afvika från sanningen — således, till mat åt svinen. Hennes sköna anlete, hennes smidiga växt intogo engelsmannen; han tilltalade henne, och naturbarnets naiva svar behagade honom. Han gjorde sig underrättad om hennes ställning, gjorde bekantskap med hennes föräldrar, och inom en vecka hade han med vanlig engelsk beslutsamhet framställt ett formligt friareanbud. Fadren, som ingenting hade emot att få till svärson en engelsman, för honom detsamma som en millionär, antog med nöje anbudet, och Anarella blef Dr. C:s trolofvade. Snart fann doktorn, att hans fästmös uppfostran var helt och hållet försummad: hon kunde hvarken läsa eller skrifva, endast räkna bajoccher. Enär han ändock var tvungen att resa till England, för att med anledning af giftermålet ordna sina affärer, satte han Anarella i ett kloster, på det att hon der, under hans frånvaro, skulle erhålla åtminstone en nödtorftig bildning. Innan han reste, lät han dock en syjungfru från Neapel taga mått af henne till klädningar, och sjelf tog han mått af ringfingret. Anarella trifdes förträffligt i klostret, hon hade aldrig mått så väl under sitt hela lif, hon kunde nu få äta maccaroni hela dagen. Läsa och skrifva roade henne icke mycket, och när nunnorna märkte detta, besvärade de henne icke vidare dermed; men äta — det gjorde hon. När derföre fästmannen kom tillbaka, fann han sin trolofvade lika okunnig

som förr, men mycket mera fet. De i Paris sydda sidenklädningar, dem han medförde, voro alla för trånga, och vigselringen passade icke engång till lillfingret. Från Neapel skaffades likväl snart nya klädningar och ny ring, och Anarella blef Mrs C.

Det nya parets smekmånad varade dessvärre icke länge. Engelsmannen märkte snart, att han tagit ett öfveriladt steg. Anarellas skönhet hade inom kort förlorat sin tjuskraft, för att icke tala om, huruledes den tilltagande fetman gjorde densamma afbräck. Det blef dessutom snart tydligt, att den älskvärda naiveteten var nära beslägtad med enfald. Att föra henne ut i verlden gick icke för sig; hvarken ville hon det, eller hoppades doktorn deraf någon förbättring: han var dömd att qvarstanna på Capri. I förbigående sagdt, är förhållandet detsamma med alla andra främlingar, som gift sig med CaprIflickor; de hafva blifvit nödsakade att stanna qvar på ön. Emellertid blef för Dr. C. lifvet allt mera odrägligt; intet hade han att göra, i sin hustru hade han icke något sällskap, och annat stod honom icke till buds. Han kände sig så ensam, så plågad af ledsnad, att han beslöt till hvad pris som helst skaffa sig sällskap. Till den ändan byggde han ett präktigt *Maison de Santé*, det nuvarande Hotel Quisisana, der han emottog resande, hvilka för sin hälsas skull sökte Capris milda klimat. Så lyckades det honom att få menskligt umgänge, åtminstone en stor del af året; men

under vintren var han merendels ensam, och deraf föranleddes han att trägnare, än nyttigt var, söka sällskap i flaskan, och — ja, kort och godt, han dog för halftannat år sedan och efterlemnade hotellet åt sin hustru."

Här tystnade baronen, och en stund förgick, innan någon af oss yttrade ett ord. Slutligen frågade min reskamrat: "Tror ni, det kan vara skäl att göra henne ett besök?"

— "Jag tror knappt det lönar mödan. Ni skall icke hos den nuvarande mrs C. finna ett spår af den forna Anarella."

Vi yttrade några ord till tack åt baronen för hans berättelse, togo afsked och aflägsnade oss.

Då vi efter slutad middagsmåltid och intaget kaffe sutto qvar i den anspråkslösa salongen, efter det baronen gått att taga sig en liten middagslur, frågade Signor Biondo den uppassande, unga herr Pagano, om Mrs C. talade engelska. "Tacka Gud, att hon kan tala italienska," svarade den unga herren med en föraktlig axelryckning och en ton, den der icke hade så liten anstrykning af *jalousie de métier.*

— "Ämnar ni sätta Mrs C:s språkkunskap på prof?" frågade friherrinnan med en min, som tydligen yppade, att hennes man för henne omtalat vårt förmiddagssamtal.

— "Endast upplifva en gammal bekantskap."

— "Att träffa gamla bekanta kan vara roligt nog, det medgifver jag gerna. Men det är icke likgiltigt, af hvad art bekantskapen varit. Erinrar ni er, hur *Victor Hugo* låter i sin "Marie Tudor" Joshua säga: "Då man får grå hår, återser man icke gerna de idéer, för hvilka man kämpat, de qvinnor, som man älskat vid tjugo års ålder."

— "Jag är af annan mening än Joshua."

— "Det är vackert af er. Men om ni nu icke kan väcka Mrs C:s slumrande minne; hvad då?"

— "Jag önskar endast se henne."

— "För att sedan önska, att ni *icke* sett henne."

— "Men det är icke möjligt, att hon kunnat undergå så stor förändring."

Friherrinnan steg upp, gick till pianot, och, sedan hon på min reskamrat kastat samma skälmaktiga blick, som jag nyss förut ertappat, satte hon sig ned och sjöng en liten tysk visa, hvars innehåll torde i fri öfversättning kunna ungefär sålunda återgifvas:

Tiden allt förmår,
Öfver allt han rår,
Intet, som består,
Kan af oberoende sig rosa.

Ung han gammal gör,
Skönhet grymt förstör,
Liknöjdt öfverför
"Lifvets poesi" i simpel prosa.

———

XII.

PÅ OSTKUSTEN AF SICILIEN.

(DAGBOKSUTDRAG).

Messina den 17 April 1870. I regn och oväder lemnade vi Neapel den 15 på aftonen kl. half 10 e. m., och under ihållande regn samt stark blåst anlände vi till Messina följande dagen kl. half 5 e. m. Att inseglingen under gynnsamma förhållanden måste erbjuda en synnerligen vacker anblick, dertill kunde vi af stadens belägenhet sluta; men *se* det, kunde vi icke under detta afskyvärda väder. Vi foro mot söder för att uppsöka våren. I Neapel fanns den icke; den tyckes icke heller finnas på Sicilien, åtminstone icke i Messina, der jag ännu, den dag i dag är, kan gå klädd i tjock vinter-ytterrock.

Ångbåten fällde ankar långt ute i hamnen, så att passagerarna måste med båtar sättas i land. Också omringades fartyget genast af en mängd sådana, och ett skrik och ett oväsen uppstod sådant jag ännu

icke upplefvat maken till, ehuru jag i Italien vunnit en ganska rik erfarenhet i den vägen och mer än en gång nödgats att med slag af min paraply bestyrka min lagliga besittningsrätt till mina ressaker. Sent omsider kom man i en båt, och en qvart derefter stod man våt på kajen, der samma oväsen förnyades. Sedan vi utsökt bärare åt oss, och dessa redan satt sig i gång, kom en tulltjensteman och sade, att våra saker skulle visiteras. Vi ropade på bärarna, men dessa skakade på hufvudet, skreko och fortsatte lunkande sin väg; vi följde skrikande efter, för att icke förlora våra saker ur ögonsigte, och lemnade bakom oss tulltjenstemännen, likaledes skrikande. Af visitationen blef naturligtvis ingenting.

Vi utgjorde ett sällskap af icke mindre än åtta skandinaver, en dame och sju herrar, en ganska brokig samling: en kammarherre, en löjtnant, en universitetslärare, en skollärare, en grossör, en musiker och en målare. Vi voro den herrskande nationen vid table d'hôte, der vi försporde vårtecken i smultron, gröna ärter och kronärtskockor. För öfrigt bestodo gästerna af flera tyskar, en rysk grefvinna, som lemnat sin man i Neapel och var på väg till Constantinopel, samt en engelsk diplomat med hustru och två döttrar, af hvilka den ena, en intagande, ung flicka med sköna "*Weltschmerz-Augen*," genast satte hjertat i brand hos en af våra unga män.

Det dåliga vädret från gårdagen fortfor äfven i dag, hvarföre vi beslöto att redan på eftermiddagen resa längre mot söder. Emellertid tillbragte vi förmiddagen med att bese Messina, och det var snart gjordt. Staden, som är nybyggd efter den förfärliga jordbäfningen 1783, hvars verkningar Goethe ännu fyra år efteråt såg och beskref, gör ett behagligt intryck, ser vänlig och renlig ut. Den vackraste delen ligger utmed den lieformade hamnen; husen äro der välbyggda, och flera stora palatser finnas bland dem. På de tvänne andra hufvudgatorna, Strada Garibaldi och Corson, förekomma nästan endast hus med två våningar samt undervåning. Fastän det i dag var påskdagen, voro de flesta salubodar öppna; en italienare upplyste, på förfrågan om orsaken dertill, att i Italien har det religiösa lifvet så genomträngt hvardagslifvet, att man icke behöfver göra skillnad på helgedagar och andra dagar.

Stadens förnämsta offentliga konstverk är brunnen på Dom-platsen. Den är af *Montorsoli*, Michel Angelos lärjunge, och visar visserligen i några af figurernas sökta och obeqväma ställningar inflytandet af mästaren; men som ett dekorations-stycke är den, efter min uppfattning, synnerligen lyckad. Det fe-lades endast — vatten.

Domen företer en besynnerlig blandning af stilar, på grund af de skador, som på olika tider brand och jordbäfning förorsakat den. Ursprungligen är den

byggd i basilike-stil. Den har ännu qvar sin half-runda apsis; men å ömse sidor om den har man upprest torn i götisk stil, fast med flata tak, omgifna af en götisk balustrad. Sidoskeppen löpa äfven ut i apsider, men dessa äro i det yttre dolda af tornen. I det inre stå 26 granitkolonner, tagna från ett Neptuns-tempel vid Faro, nästan alla olika stora, så att de små bågar, som förena dem, hafva olika längd; men öfver dem är väggen dekorerad i barock-stil. Taket är ett gammalt, öppet basilike-tak, som äfven löper ned öfver sidoskeppen, så att inga hvalf förekomma; men äfven här spåras barocken i ornamenterna. Nedra delen af ingångs-fasaden är utförd i vacker italiensk-götisk stil med tre portaler; men derofvantför är hufvudskeppet förenadt med sidoskeppen genom barocka snerklar. Utmed sidoskeppen äro tillbyggnader, hållna i en öfverlastad spetsbågs-stil. Och så är det hela ett fullkomligt misch-masch. I de tre apsiderna finnas mosaiker i byzantinsk stil, väl närmande sig förfall-perioden, men ännu imponerande. Messinas öfriga kyrkor äro i barock-stil.

Catania den 17 April. Vi anlände hit kl. half 7 e. m., efter fyra och en half timmes resa. Himlen klarnade upp mot middagstiden. Vägen var härlig. Ända till Taormina löper den utmed hafsstranden, från hvilken man har utsigt till det gent öfver liggande Calabriens bergskust; på andra sidan sträcker sig en bergsrygg, bevuxen af olivträd och jättestora

cacteer. Odlad är hvarje fläck, som dertill varit lämplig. Husen hafva icke här, som i nejden kring Neapel, flata tak, utan låga kroppås-tak. Vegetationen var mera framskriden, än vid Neapel. Alla träd, utom mulbärsträden, voro gröna. Man passerade öfver en mängd stora *"fiumarier,"* breda och grunda sandbäddar, omgifna af låga murar, ämnade att till skydd för de odlade fälten upptaga snövattnet och de under regn-perioden från bergen nedstörtande vattenmassorna och leda dem till hafvet. Från Taormina drager sig jernvägen mera inåt landet, utan att man dock förlorar hafvet ur sigte. Man kommer nu inom Ætnas område. Från bergen ned mot hafsstranden löpa stora vinfält, derå vinstockarna äro behandlade på annat sätt än i Italien; de få nämligen icke växa fritt, utan äro afskurna en aln från roten. — Ætnas topp var insvept i tjocka moln, men nedanför molntäckelset låg nyfallen snö från gårdagen. Vid Aci Reale färdades man genom stora citron- och orangeskogar, och de glödande frukterna skimrade fram emellan de mörkgröna bladen. Vägen drog sig åter ned till hafsstranden, och man nalkades den plats, som sagan gjort till skådeplatsen för *Polyfems* öden. Sju klippstycken, ej långt från stranden, sägas vara de, hvilka Polyfem en gång slungade efter den bortfarande Odysseus. Men då gjorde jättarna i våra sagor bättre kast. De svarta stränderna visa, att man far fram på vulkanisk mark, och snart kommer man in

i en stelnad lava-ström, som går ända fram till Catania. Nejden är vild och ofruktbar; endast här och der växer en cactus; de mörka massorna gå i väldiga vågor, brutna i fantastiska former, och der de nå hafvet, tyckas de brottas med böljorna, som, vältrande sig upp mot deras sidor, stänka sitt hvita skum högt mot skyn. Genom motsatsen till de milda, fruktbara nejder, man förut genomfarit, gör denna hemska lavatrakt ett underligt intryck.

Jag hade en del af vägen till sällskap några sicilianska prester, som, då de hörde att jag var svensk, ledde samtalet på önskvärdheten af en skandinavisk union, såsom motvigt mot Ryssland i Norden, och frågade, om icke den svenska prinsessans giftermål med danska kronprinsen kunde anses böra befordra detta mål. Det var icke utan förvåning, jag förnam så mycken bekantskap med våra förhållanden.

Syracusa den 18 April. Då vi fingo veta, att Malta-båten, som skulle afgå kl. 9 f. m., lade till i Syracusa, beslöto vi att gå ombord på den. Jag vill om hela sjöresan endast anmärka, att jag med lifligt deltagande tänkte på den mångpröfvade Odysseus' lidanden i dessa farvatten, och med glädje kände mig hafva fast land under foten i Syracusa, dit vi efter fyra timmars färd anlände. Sedan vi nödtorftigt vederqvickt oss, uppsökte vi den af Bædeker rekommenderade "Sotto-direttore di Museo," signor *Salvatore Politi,* ett mellanting af gentleman och vaktmästare,

och under hans ledning genomvandrade vi Syracusas trånga gator och besågo dess märkvärdigheter. Märkligast, om ej märkvärdigast, är onekligen *Domen* som i sjelfva verket är ett gammalt doriskt tempel, emellan hvars kolonner man uppfört murar, så att flertalet af kolonnerna ännu synas på långsidorna, och det både på ytterväggen och inuti kyrkan. Ofvanpå den gamla frisen, som ännu är delvis bibehållen, har man satt afrundade tinnar, hvilket ser högst eget ut. Till ena smalsidan har man satt ett kor, och på den andra har man uppklistrat en fasad, å hvilken alla barockstilens bizarrerier äro sammanträngda. De pilastrar, som åtskilja hufvud- och sidoskepp, äro lemningar af den gamla cella-muren. Det inre är dekoreradt i barock-stil. Det hela påminner om en gammal, på sin tid elegant, frack, som af en lappskräddare förändrats till rock.

Museum i Syracusa, som rymmes i ett enda rum, innehåller endast saker, som vid gräfningar eller andra tillfällen blifvit funna i och omkring Syracusa: terracotta-arbeten, bronzer, vaser, inskrifter samt en mängd marmor-torser. Den mest berömda är en Venus-torso, funnen 1804; den hör till gruppen af de framställningar, som visa Venus i mera mogen ålder och förberedande sig till badet. Med högra handen sammanhåller hon den till midjan nedsjunkna, af vinden starkt spända, duk, hvari hon varit klädd, och hvilken, då den endast med sina snibbar betäcker sjelfva skötet, lemnar be-

nen blottade. Hufvudet och venstra armen saknas; den senare har tydligen haft sådan ställning, att handen betäckt venstra bröstet. Hela figuren är temligen naturalistisk hållen, synnerligen gäller detta om ryggpartierna; marmor-arbetet är förträffligt. — En grekisk graf-relief, föreställande en naken yngling (hufvudet borta) bredvid en toga-klädd figur, af hvilken blott nedra hälften är qvar, samt en liten relief, föreställande ett par dansande qvinnofigurer, af sannolikt grekiskt arbete, torde vara det bästa af skulptur i detta museum. — *Arethusas* källa, uppkommen deraf, att Diana till en källa förvandlade den från Elis flyktande nymfen, för att skydda henne från flodguden Alphei omfamning, är en stor med papyrus bevuxen bassäng, hvilken sannolikt får sitt tillströmmande vatten från en gammal vattenledning, och icke från en källa. — Syracusas fjerde märkvärdighet är de uppgräfda lemningarna af *Diana*-templet, ett doriskt tempel, hvars kolonner stå hvarandra så nära, att endast ett par tum åtskilja de klumpiga abakerna. Endast på två kolonner ser man ännu kapitälerna; de öfriga hafva endast qvar några alnar af sin längd. Templet tyckes hafva haft en dubbel prostyl, som ännu synes i fragmenter; de omgifvande byggnaderna hafva lagt hinder i vägen för vidare utgräfningar.

Det nuvarande Syracusa med 20,000 invånare är inskränkt till ön Ortygia, en liten del af det vidsträckta område, som det gamla Syracusa en gång

intog. Det har mycket trånga gator och obetydliga byggnader, å hvilka man dock här och der upptäcker ornamenter i än götisk, än morisk stil. Stadens enda promenad-plats löper utmed hamnen och erbjuder synnerligast om aftnarna en angenäm tillflyktsort. Ännu är staden å nästan alla sidor omgifven af murar.

Den engelska diplomatfamiljen hade från Messina varit oss följaktig ända hit, och beság tillsammans med oss stadens märkvärdigheter. Vår förälskade reskamrat hade, gynnad af lyckan, funnit tillfälle att försänka sin sinnesro i de bruna svärmiska ögonens bottenlösa djup; men den lilla novellen afbröts på den intressantaste punkten, då de nämnda ögonen försvunno med den till Malta i afton gångna ångbåten. Jag hoppas dock på ett slutkapitel.

Syracusa den 19 April. Här hafva vi då funnit våren. Det gäller nu att kunna föra den med till Norden. Då jag på morgonen öppnade mitt fönster, såg jag för första gången fullt tydligt Ætna. Från toppen ända ned till det omgifvande höglandet var det betäckt med snö, och ur sin hvita krater utsände det en lätt rök. Motsatsen emellan den snöhvita, ensliga bergskäglan och den omgifvande fruktbara, grönskande nejden gjorde en oförliknelig verkan. Det var åter en af dessa syner, som man aldrig förglömmer.

Under signor Politis ledning tillbragte vi hela dagen med att bese det gamla Syracusa — Dionysii,

Timoleons, Hieros Syracusa. Tyvärr är det icke mycket qvar deraf. Vi började med en tur i båt uppför floden Anapo, som utfaller i Syracusas hamn, om hvilken hamn Cicero en gång yttrade, att man icke kunde se något skönare. Floden har höga stränder, beklädda med en rik vegetation. Vid sidan af växter, som påminte oss om vårt eget hemland, sågo vi sådana, som man hos oss endast i drifhusen lär känna. Längre upp i floden påträffade man den en gång från Egypten införda och här planterade, höga papyrus-växten; der hunno äfven säf-rören en längd af åtta till nio alnar. Rundtom oss hade växtligheten en yppighet och en rikedom, som endast söderns sol i dessa lyckliga nejder kan frambringa. — Man har här i Sicilien liksom en liten bit af Grekland; ty hvart man vänder sig, lefver en grekisk myt upp i erinringen. Så är äfven en arm af denna flod en metamorfoserad nymf. Då Pluto bortförde Proserpina, störtade Kyane, en af hennes nymfer, fram för att skydda gudinnan, men blef af underjordens beherrskare förvandlad till den källa, hvarur denna flodarm framspringer. Vi gungade på Kyanes böljor och plockade de gula svärdsliljor, som växte vid hennes stränder.

Vi besågo sedan den gamla stadens märkvärdigheter. Dit höra en i klippan uthuggen amfiteater, till hvilken man derföre endast genom trappor uppifrån kan nedstiga, samt en likaledes i klippan uthuggen teater, skönt belägen, (som nästan alltid tea-

trarna i Grekland), på en punkt, som erbjöd en härlig utsigt öfver landskapet ända ned till hafvet, men icke så väl bibehållen som teatrarna i Pompeji. En för några år sedan utgräfd s. k. romersk badanläggning erbjuder en svårlöslig gåta för antiqvarier; man finner der ruinerna och under-byggnaden af ett litet tempel, samt der bakom en liten amfiteatralisk byggnad, som man skulle tro vara en lärosal, och ej, som man benämnt den, en teater, ty plats för scenen saknas; dertill komma åtskilliga andra rum, som, i stället för att upplysa, snarare bidraga till att förvirra forskaren.

Men det egendomligaste för det gamla Syracusa äro de s. k. *Latomierna*, de stora, regelmässigt arbetade stenbrotten, hvilka lågo inom stadens murar och tjenade på samma gång till arbetslokal och förvaringsort för krigsfångarna, ja, äfven till begrafningsplatser. Man tänke sig i klippan uthuggna, djupa' dalar af vidsträckt omfång, omslutna af de väl 50 famnar höga klippväggarna, branta som murar. Här och der stå isolerade, ofta fantastiskt formade klippkäglor, på hvilkas spetsar man trott sig finna spår efter vaktstugor. På många ställen bildas i stenbrotten ofantligt höga och stora salar; på andra finner man grottor i form af små nicher, deri sarkofager äro uthuggna. I denna tröstlösa stenöken suckade en gång de 7,000 fångna athenienser, som under peloponnesiska kriget föllo i syracusanernas händer; här arbetade de, här var det

de i sin förtvitlan erinrade sig skaldens ord: "Trefaldt lyckliga de, som fallit för svärden!" Och nu! Under århundraden bildade sig en fruktbar mylla i dalarnas botten, de höga klippväggarna lemnade skydd mot vindarna, och så har en tropiskt yppig växtlighet utbredt sig i dessa fängelsedälder. Slingerplantan klättrar uppför de isolerade klippkäglorna och kläder dem helt och hållet i grönt; blommande växter betäcka marken och stenmurarna; orangen, lemonen, fikon- och mulbärsträdet växa frodigare här nere, än annorstädes. De flesta latomierna hafva blifvit använda till trädgårdar, och isynnerhet är Latomia Casale förtjusande genom de täcka anläggningarna och den rika blomsterverld, den innesluter, icke till förgätande dess ypperliga apelsiner, hvilka vi sjelfva fingo plocka från träden. Äpplena i Hesperidernas trädgårdar kunde icke smaka bättre än denna gudafrukt. Lifligt erinras man om de paradisiska lustgårdar, hvilka sagan omtalar såsom genom ett under framtrollade i öde bergstrakter. Man vandrar omkring i dessa féiskt sköna dalar, som ligga drömmande, undangömda, genom oöfverstigliga bergsmurar skilda från den öfriga verlden, och man fruktar, att de sjelfva icke äro annat än en dröm, att de nästa ögonblick kunna försvinna.

Interessanta äro äfven Syracusas *Katakomber*, synnerligast genom jemförelsen med de romerska. De senare äro temligen enformiga och bestå af smala

gångar, på hvilkas båda sidor äro öfver hvarandra anbragta de låga, aflånga grifter, deri liken instoppades, och hvilka nu, då grafstenarna med sina inskriptioner äro borta, gifva det hela likhet med dragkistor, ur hvilka lådorna blifvit borttagna. I Syracusas katakomber finnas icke blott sådana grifter från den kristna tiden, utan äfven en mängd *sarkofager*, uthuggna i klippan, ja, hela grupper af sarkofager, så att t. ex. i ett stort, lågt hvalf en högre liggande sarkofag är på alla sidor omgifven af andra. Dessa sarkofager förskrifva sig från en äldre tid, än den kristna, och äro antingen grekiska eller möjligen feniciska. Hufvudingångarna äro vida bredare, än i de romerska katakomberna, och en mängd med kupolformig betäckning uthuggna runda rum eller kapeller påträffas här. Dessa katakomber lära gå åtta italienska mil under jorden och äro anlagda i tre våningar. Det berättas, att för åtta år sedan en skolmästare och sex hans lärjungar vågat sig för långt in, icke hittat utgången och omkommit af hunger.

Äfven den S-formiga, upptill tillspetsade, 200 fot långa och 15 fot breda, i klippan uthuggna håla, som kallas "Dionysii öra," förtjenar ses och erinras, om än dess bestämmelse icke kan utgrundas.

Catania den 20 April. Återigen äro vi här, och nu för att se staden. Catania, som räknar 64,000 invånare, har ett vackert läge utmed hafsstranden, vid

foten af Ætnas långsträckta sluttning. Den har breda gator, och ett par af dem, såsom den långa Ætnagatan och Corson, skulle icke skämmas för sig i en hufvudstad. Flera präktiga byggnader äro å dem uppförda, ty Catania är den sicilianska adelns älsklingsort, och här tillbringar den gerna vintern, så mycket mera som klimatet i Catania anses som det mildaste på ön. Man ser der ädlingarne med sina damer vid middagstiden i eleganta, ofta fyrspända, ekipager med flera betjenter, göra promenad utåt hufvudgatorna och sedan färdas ned till Marinan, der musik då uppföres. I öfriga delar af staden finner man en otrolig mängd hus, som aldrig blifvit färdiga, utan stå antingen med undervåning och halfbyggd öfvervåning, eller endast undervåningen utförd, och taket hvilande på de konsoler, som blifvit insatta för att uppbära öfra våningens balkonger. Trots detta gör Catania intrycket af en stor stad.

Då Ehrensvärd säger, att Catania "har ett bedröfligt läge," har han haft för ögonen de lava-strömmar, som på båda sidor omgifva staden. Men sedan den tid han besökte Sicilien, har växtligheten utbredt sig allt mer och mer, och dermed äfven nejden erhållit en förändrad karakter. Far man uppåt Ætnagatan, vid hvars slut flera täcka villor bilda öfvergången till landet, och fortsätter man vägen uppför en af de kullar, som utgöra Ætnas fot, så kommer man till en af Catanenserna älskad promenadplats,

Villa Giuliana, en vacker, fast illa underhållen, trädgård, der Söderns rika Flora utbredt alla sina skatter. Från ett "Bellevue" i denna förtjusande lustgård har man en öfversigt öfver staden, som utan fruktan för det farliga grannskapet lugnt utbreder sig vid Medelhafvets blåa bölja, omslutande stränderna af en liten vik. Den omgifvande, långsluttande ängden ligger grönskande och fruktbar, här och der fårad af de svarta lava-ränderna, hvilka dock icke nu mera förherrska och bestämma total-intrycket, utan endast tjena att förhöja slättens grönska. Väl har döden dragit sina mörka fåror öfver landskapet; men lifvet är mäktigare och det vinner med hvar dag mer utbredning, skickar lekande ut sina gröna armar och famnar obekymradt de dystra minnesmärkena af forna förödelser. Bakom sig har man Ætna i hela dess majestätiska storhet; dess snöhvita kägla med sin rykande krater beherrskar stolt de lägre omgifvande bergstopparna; ty, som Ehrensvärd säger, "Ætna är ett berg, sammansatt af Vesuvier".

Äfven Catania har sina minnesmärken från forntiden, men de äro mycket förstörda; af amfiteatern och teatern återstår föga, hvaremot man i de romerska termerna ännu kan urskilja de olika rummens bestämmelse. Interessanta rester från teatern äro dock förvarade i Museo Biscari, der i öfrigt förnämligast några små bronzer fästade min uppmärksamhet, hvaribland en Faun, en Neptun, en Zeus med blixten i

handen, stödjande ena foten på en svan, samt en sig uppåtsvingande Mercurius, som förde tanken på Giovanni da Bolognas bekanta Mercurius i Florens. Men då sistnämnda Mercurius har till basis det fullkomligt oplastiska motivet af en vind, i form af en randad bronz-klump, svänger sig den antika upp från marken med fullt ut lika mycken lätthet, som den så beundrade moderna figuren.

Domen är ursprungligen en medeltidsbyggnad, men numera, som de flesta kyrkor på Sicilien, barockiserad. Det förvånar, att här, som i Neapel, se biktstolarna vida mer besökta än i sjelfva Rom, men likväl endast af fruntimmer. Ännu aldrig har jag sett en lekman i en biktstol. Hvarföre bikta aldrig karlarna?

Vi gjorde ett besök i det numera upphäfda Benediktiner-klostret *San Nicolo,* näst Mafra i Portugal det största klosterinstitut i Europa. Klosterbyggnaden var ett ståtligt palats, i vacker barock-stil, och omslöt tvänne stora klostergårdar samt en vacker trädgård, kostbar till sin anläggning, emedan hvarje fotsbredd jord blifvit ditförd för att betäcka lavabottnen. Inga andra antogos här till munkar, än medlemmar af Siciliens förnämsta familjer, och abboten förde titel af erkebiskop. Hvarje munk hade ett stort läsrum med alkov samt, der bakom, toilette-rum och garderob jemte rum för sin kammartjenare. I klostret hölls ett godt bord, och präktiga equipager stodo alltjemt till de fromma brödernas tjenst. Men nu är

det slut med all denna härlighet, och erkebiskopen har tagit sin tillflykt till Rom. Kustoden på stället kan icke förlåta den italienska regeringen detta dåd; och för egen del måste jag bekänna, att huru mycket mitt förstånd än gillar åtgärden af klostrens upphäfvande, reser sig dock min känsla emot ödsligheten och tomheten i de gamla klosterboningarna, och finner sig ingalunda mera tillfredsställd, då soldater trädt i munkarnas ställe, och kyrkorna användas till hö-magasin. Klosterkyrkan i San Nicolo är den största kyrka på Sicilien; dess fasad är ofulländad, och det inre utan vidare prydnader, med undantag af kapell-altaren, hvilka äro uppförda af de dyrbaraste stenarter och prydda med altartaflor, utförda af nyare neapolitanska mästare, nästan alla föreställande martyrier. Högaltaret af förgyldt silfver är af oskattbart värde; orgeln, fordom en af de konstfullaste i Europa, är dock nu förfallen.

Taormina den 23 April. Jag har nu nära tre dagar vistats i Taormina, en bland de vackraste punkter på Sicilien. Från jernvägsstationen *Giardini*, belägen utmed hafsstranden, färdas man på åsna en half timmes väg upp till den bergsplatå, der den lilla staden Taormina ligger i skydd af en bergvägg, krönt af en gammal kastell-ruin. Bergskedjan stupar ned mot hafvet i fyra bergsspetsar; högst och längst upp belägen är *Monte Venere;* så följer den bergsspets, der den lilla orten *Mola* är

belägen, likaledes krönt af en kastell-ruin; så kommer längre ned Taorminas kastellberg, samt slutligen, högre än stadens bergsplatå, men lägre än kastellklippan, den lilla bergsudde, der Taorminas gamla, ryktbara teater är uthuggen i klippan. Bergen äro gröna, dalarna trånga och fruktbara, infattade af skarpt sluttande bergsväggar, utåt hvilka de smala stigarna löpa i otaliga zigzag-svängningar. Medelhafvets djupblå yta utbreder sig vid bergsfoten, och det hela beherrskas af det väldiga, hvita Ætna. Öfver allt öppna sig växlande och intagande utsigter, men vackrast är trakten vid solens upp- och nedgång. Det är dock icke sjelfva ögonblicket af solens frambrytande eller försvinnande, som är det mest fängslande, utan snarare det utomordentligt rika färgspel, som går före eller följer efter: Goethe talar derom, och till och med Ehrensvärd i sin lakoniska beskrifning på Taormina har icke ansett sig kunna stillatigande förbigå det: "vid solens upp- och nedgång syntes målningen rik på färg."

Sjelfva Taormina är en liten obetydlig stad med nu knappt 5,000 invånare; men den har i Siciliens historia spelat en icke obetydlig roll, och dess läge på en brant klippa, jemte de murar, hvaraf den ännu i dag omgifves, gjorde, att den under medeltiden länge trotsade Saracenernas anfall. För närvarande har staden endast *en* smal hufvudgata och några ännu smalare sidogränder. Stora beqvämligheter erbjuder den icke de resande. I det förnämsta värdshuset, "Locanda

Timeo," inqvarterades vi fem i ett rum: smör var der okändt och ersattes af honung. Ännu ett annat värdshus fanns i staden, men mindre och obeqvämare. En af vårt sällskap bodde der; men då han en afton ville gå in i sitt rum, hindrades han af värden, emedan det rum, som han för att komma dit måste passera, hade blifvit upptaget af några resande damer, hvilka först måste gå till sängs, innan han kunde blifva insläppt och inlåst i sin kammare. Hotellet hette "Locanda Humboldt," och då vi, i den förmodan, att Humboldt en gång bott der, frågade, om icke med anledning deraf hotellet fått sitt namn, bekände värden, att han funnit namnet i en bok, och användt det, emedan det klingade bra. Då han på vår uppsyn läste vår förvåning, förklarade han, att hans rival, värden på Timeo, icke på bättre sätt kommit åt namnet på sin locanda. Taormina har naturligtvis flera kyrkor; der finnes äfven ett litet, förfallet palats i götisk stil. På ett af torgen ser man en vacker brunn, hvars öfra skål uppbär en kolonn, på hvilken fordom varit en sjöhäst; nu har emellertid främre hälften blifvit bortbruten, och i dess ställe till hästkroppen fogats en liten marmorbild af Kristus-barnet med verldsgloben i ena handen och en krona af bleck på hufvudet. Kristus är sålunda här framställd som *centaur*, hvartill väl näppeligen något motstycke torde kunna uppletas.

Taorminas förnämsta ryktbarhet är dock *teatern*, hvilken *Goethe* kallar "das ungeheuerste Natur- und

Kunstwerk," och hvars läge han så mästerligt skildrat. "Sätter man sig der," säger han, "hvarest fordom de "öfra åskådarna sutto, så måste man tillstå, att väl "aldrig någon publik haft på en teater sådana före-"mål framför sig. På högra sidan reser sig den klippa, "der kastellet ligger; lägre ned har man staden, och "fastän dess byggnader tillhöra en nyare tid, så stodo "säkert äfven fordom dylika på samma plats. Låter "man så blicken löpa utåt Ætnas hela långa bergs-"rygg, så har man till venster hafsstranden ända till "Catania, ja, till Syracusa, och så afslutar det oer-"hörda, ångande eldsberget den vida, breda bilden, "men icke hotande, ty den mildrande atmosferen visar "berget mera aflägset och blidare, än det är. Vänder "man sig från denna bild till de bakom åskådarna "anbragta gångarna, så har man till venster de klipp-"väggar, mellan hvilka och hafvet vägen till Messina "slingrar sig, klippgrupper och klippryggar i sjelfva "hafvet, och i aflägsnaste fjerran Calabriens berg, som "ögat endast med möda kan skilja från de sakta sig "höjande molnen." — Sjelfva teatern har dock undergått så många förändringar, att man har svårt att förklara sig den ursprungliga konstruktionen och ännu svårare att göra sig reda för betydelsen af dess nuvarande olika delar. Icke osannolikt är, att den gamla grekiska scenen under romersk tid blifvit ändrad och, så godt sig göra lät, lämpad för uppförande af amfiteatraliska spel. Emellertid är teatern i hög grad pit-

toresk, med dess af de tre portarna genombrutna fondmur, prydd af kolonner, nicher och altaren.

Vi företogo en dag en fotvandring upp till *Mola;* vägen eller rättare stigen öppnade för oss alltjemt tjusande utsigter. Vid ankomsten gingo vi in i en osteria, torftig och smutsig, som vanligt; värden var icke hemma, men hans son, en bildskön nittonårig yngling, satte fram vin och frukter, och på vår begäran tog han ned sin guitarr från den sotiga väggen och lät den ena sången aflösa den andra, under det vi behagligt njöto af det milda sicilianska vinet. Det var naturligtvis helst erotiska sånger, vår unga Ganymedes sjöng; men äfven en och annan dikt, i hvilken folksatiren gifvit sig luft, fingo vi höra. Så sjöng han en visa, i hvilken invånarna i de forna italienska länderna förlöjligades. Huru älskade piemontesarna äro i södern, synes af följande versrader:

"Se ne viene un piemontese,
Senza aver' nessuno tornese,
Aspro e fiero come un bue" m. m.

(Kommer en piemontesare, utan en skilling i fickan, sträf och stursk som en oxe).

En annan del af sällskapet gjorde, ridande på åsnor, samma tur några timmar senare, men råkade ut för äfventyr af helt annan art. Då de besökte Taorminas kastell, kom en bonde, som sade sig vara ägare till platsen, och begärde betalning för det de passerat öfver hans mark; en af de resande gaf ho-

nom några soldi. Men förmodligen trodde han sig kunna utpressa ännu mera; ty när de till fots stego utför berget och läto åsnorna ledas efter, ställde han sig på en smal bergsstig med dragen knif och förklarade, att ingen fick passera förr, än de voro ense om vilkoren. Den, som gick i spetsen, förde honom utan vidare åt sidan och gick förbi; då störtade sig bonden emot den efterföljande åsnan, som reds af en pojke, och skrämde denna, så att hon snafvade, kastade pojken af och rullade som en säck utför bergssluttningen. Nu förändrades scenen; bonden stack knifven in, och, fruktande att få betala åsnans värde, om hon förlorat lifvet, föll han på knä och anropade madonnan och en hel massa helgon. Emellertid hade förarna och några af de resande klättrat ned, för att hjelpa åsnan på benen; men deras ansträngningar voro fåfänga, och efter hvarje förnyadt, fruktlöst försök blef bonden allt ifrigare till att bedja och anropade allt flera helgon. Omsider vaknade åsnan ur sin domning, lät hjelpa sig upp och fortsatte sin väg, som om ingenting händt. Knappt blef bonden detta underverk varse, förr än han glömde både helgon och madonna, återtog sin pockande ton och svängde sin knif; men sällskapet hade redan hunnit öfver gränsen af hans område och lemnade honom ett rof för hans vanmäktiga vrede.

Den nya italienska regeringen har onekligen gjort mycket för införande af en bättre ordning. Men fol-

kets vanor och okunnighet, presterskapets motsträfvighet och det starka provinshatet lägga stora hinder i vägen för regeringens arbete både på det politiska och det sociala området. Mycket har blifvit gjordt för folkundervisningen, skolor äro öfver allt upprättade, men svårigheten är att få folket att till dem sända sina barn. På Capri berättade mig en resande, som brukar årligen besöka denna ö, att regeringen lemnat uppsigten öfver öns skolor icke åt presterna, utan åt en der bosatt engelsman, gift med en Capri-flicka, och följden var, att munkarna skrämde folket från att begagna dem; när han flera år efter skolornas upprättande frågade några fiskare, om de icke med glädje omfattade tillfället att få fri undervisning åt sina barn, svarade de, att munkarna sagt dem, att pojkarna blefve i skolan uppfostrade till professorer, och som de ville hafva sina söner till fiskare och icke till professorer, så satte de dem icke heller i skolan. Hade man rätt att bedömma dessa naturbarn efter samma måttstock som vanliga fullvuxna menniskor, skulle man som dåliga tecken på folkets sedliga ståndpunkt i södra Italien anse dels tiggeriet, hvilket här är allmännare än i norra, dels det förhållande, att det icke anses vanhedrande att taga emot stryk, hvadan också främlingen, äfven emot sin vilja, är tvungen att använda detta medel, för att befria sig från en närgången efterhängsenhet. Det låter illa, men är

dess värre sant, att under denna resa icke mindre än tre af sällskapet slogo sönder sina käppar.

Messina den 25 April, på morgonen. I går kom jag hit, och i detta klara solsken presenterar sig Messina helt annorlunda, än för en vecka sedan. Vi gjorde i går en tur ut till *Faro*, belägen på Siciliens nordöstligaste spets. Vägen gick utmed den vackra hafsstranden, och på andra sidan om det trånga sundet hade vi Calabriens bergskust, der stad vid stad, by vid by bildade ett nästan sammanhängande helt utåt den gröna bergsfoten. Midt emot Faro ligger det gamla bekanta *Scylla*, liksom mången annan gammal ryktbarhet en fallen storhet, som icke längre ingifver seglaren någon fruktan. Med *Charybdis* står det ännu sämre till; ty om dess läge vet man numera ingenting med säkerhet. *Sic transit gloria mundi.*

Hur vänlig Calabriens kust ser ut, är den dock icke ännu egnad att med full säkerhet befaras. Enstaka röfvare göra ännu trakten osäker, ehuru de stora, på aktier grundade röfvarbanden nu äro skingrade. En general, hvars namn jag förgätit, har om ordningens återställande haft mycken förtjenst. Han gick till väga, berättade man, med skoningslös stränghet och blef derföre af regeringen återkallad; men befolkningen ingick till regeringen med begäran att få honom tillbaka. Han kom — och inom fem veckor hade han låtit skjuta sexhundra röfvare. (!) Som prof på hans sätt att gå till väga anfördes följande. Större

delen af Calabrien eges af tre baroner, hvilka väl icke direkt understödde, men dock tolererade röfvarena och öppnade dem tillflyktsorter på sina områden, för att sjelfva få vara i fred. Hos en af dessa baroner var generalen middagsgäst; vid desserten vände han sig till värdinnan och beklagande, att han nödgades meddela henne en obehaglig underrättelse, sade han sig med full säkerhet veta, att på hennes mans område en ryktbar röfvareanförare uppehölle sig, liksom ock att det stode i hennes mans makt att utlemna denne. Han bad henne derför använda sitt säkert oemotståndliga inflytande hos sin gemål, så att röfvaren inom 24 timmar befunne sig i rättvisans händer. Värdinnan låtsade icke förstå honom och sökte med skämt slå bort detta föga behagliga bord-samtalsämne. Generalen upprepade sin begäran i mera allvarlig ton; men då värdinnan envisades att vilja betrakta det såsom ett i hennes tanke icke synnerligen lyckadt skämt, tog generalen upp sin klocka, och så artigt, som ämnets beskaffenhet medgaf, yttrade han: "Min nådiga, klockan är nu 7; har jag icke röfvaren i mitt våld innan kl. 7 i morgon afton, gifver jag er mitt hedersord på att er man blifver skjuten." Derpå reste han sig, tackade sitt värdfolk och drog sig tillbaka. Då man satte sig till dinérn följande dag, hade Calabrien en berömd brigand mindre.

Ombord den 25 April på aftonen. Medelhafvet är klart som en spegel. Passagerarna sitta på däck,

för att njuta af den härliga aftonen. Vi fara förbi de Lipariska öarna. På afstånd ser man rökmolnen lägrade öfver den obebodda *Vulcano*, och i vårt grannskap utsänder *Æoli* fordna residens-ö, *Stromboli* — en ur vattnet uppstigande kägla — sin väldiga rökpelare. Det sköna Siciliens kust sjunker allt mer och mer ner i hafvet. Då man en sådan afton sitter stirrande utåt hafsytan, tycker man sig än bättre förstå, hvarföre de gamle läto skönhetsgudinnan framgå ur hafvets sköte. Det skulle knappast synas öfverraskande, om en täck Nereid här eller der tittade fram, om den sköna *Galathea* komme farande öfver vågen i sin snäckvagn, omgifven af nymfer, tritoner, amoriner, alldeles så, som Rafael målat henne i Villa Farnesina. Arma Polyfem! du satt en gång på en af Ætnas kullar och såg med ditt enda öga den sköna nymfen fara öfver böljorna. Det är icke att undra på, om vid anblicken af henne ditt hjerta smälte. Men hon undandrog sig din klumpiga omfamning, och din cyklop-mässiga hämnd beröfvade dig för alltid den tjusande synen. Bättre då, att utan egennyttiga begär tacksamt njuta af den sköna, flygtiga uppenbarelsen, tacksamt njuta och tacksamt minnas. . . .

Men solen har nu redan gått ned; det rika färgspelet, som följer, är snart slut. Ännu en sista blick på Galathea-Sicilien, — och så ned i min koj, för att i morgon vakna vid inseglingen i Napolis sköna hafsbugt!

XIII.

FÖRSTA MAJ I ROM.

(1870).

Den första Maj, vårens och det ecklesiastika årets första dag i Sverige, denna dag, då stockholmaren far till Djurgården, universitets-ungdomen roar sig eller åtminstone förr brukade roa sig med karnavalsupptåg, och hela landet dricker märg i benen, — denna dag har icke för Söderns folk samma glada högtidskarakter. Jag såg ingen i Rom dricka till middagen mer än sitt vanliga qvantum vin, och jag skulle icke haft skäl att särskildt utmärka denna dag framför andra, om jag icke tillfälligtvis på den varit vittne till tvänne skådespel, som lifligt inpräglat sig i mitt minne.

Jag hade denna dag, som vanligt, tagit min kaffefrukost på *Café Carlo,* och emedan det var söndag, då alla samlingar äro stängda, dref jag ned åt Corson, öfvervägande, hvilken kyrka jag skulle besöka.

Snart blef jag dock tagen ur min tveksamhet, då jag upphanns af några skandinaviska landsmän, hvilka frågade, om jag icke hade lust att med dem bivista en *nunne-invigning*. Så mycket beredvilligare gick jag in på förslaget, som jag ännu aldrig sett någon sådan. Vi veko in på gatan *delle Convertite* och befunno oss snart vid den lilla kyrkan *San Silvestro in Capite*, der ceremonien skulle försiggå.

Efter en stunds väntan anlände den kardinal, som skulle förrätta invigningen, och inträdde i kyrkan, åtföljd af sin vanliga presterliga uppvaktning, för tillfället förstärkt af ett detachement soldater, hvilka marcherade in och uppställde sig i midtelskeppet. Kardinalen gick upp till högaltaret, och med biträde af sina prester gjorde han der toilett, afkläddes den purpurröda skrud, hvari han kommit, och ikläddes den biskopliga, i hvilken han skulle utföra förrättningen. Under denna tid, liksom för öfrigt under hela akten, uttryckte hans uppsyn den fullkomligaste likgiltighet, och han tycktes helst vilja vara ifrån alltsammans så fort som möjligt. Åter några ögonblicks uppehåll, under hvilka min uppmärksamhet fästades på altar-uppställningen, der ingen altartafla fanns, men väl å midten ett litet rödt sidenförhänge, å hvilket ett Kristus-hufvud var broderadt, och hvilket, efter min förmening, dolde någon helig madonnabild, som vanligt målad af evangelisten Lucas, — ty af sådana finnes minst ett tiotal i Rom. Det förvånade

mig, att vid ett så högtidligt tillfälle bilden icke var aftäckt.

Mina betraktelser afbrötos af en allmän rörelse bland de församlade. Allas blickar riktades mot dörren, derigenom nu den blifvande nunnan inträdde, åtföljd af sin moder. Modren var en ståtlig, junonisk gestalt, med högburet hufvud och ännu synbara drag af en fordom stor skönhet. Dottren, som kunde vara omkring 18 år, hade icke modrens längd och kunde icke heller till utseendet med henne jemföras; hennes ansigte var mera rundt än ovalt, fylligt, liksom i allmänhet hennes former; men hyn var ovanligt mjell, och de mörka ögonen lifliga. Denna unga flicka, som väl knappast ännu rätt kände hvarken verlden eller sig sjelf, skulle nu invigas till ett lif, lämpligast — som det synes — för den redan lefnadströtta, för henne, som efter strid och pröfningar söker en fristad undan stormarna, för att der i lugn bereda sig på öfvergången till ett annat, högre lif. Men minst af allt tycktes den unga flickan göra dylika betraktelser. Hon såg belåten, nästan triumferande ut, och syntes icke misstycka, att hon var föremål för allmän uppmärksamhet. Hon var dyrbart utstyrd, och klädningen, af hvitt siden med inväfda guldblommor, hade ett flera alnar långt släp, som uppbars af tvänne betjenter i familjens livré; också hette det om henne i några vid tillfället utdelade verser, att hon var: *"come Donzella, che vada a gran festa."* Hon tillhörde en

förnäm familj, *Bovio*, från Bitonto på neapolitanska området; båda föräldrarna och en bror hade hon i lifvet, och en äldre syster hade före henne tagit slöjan i detta samma kloster, i hvilket hon nu skulle ingå, och hvilket innehades af nunnor utaf S:ta Claras orden. Hvad som förmått den unga *Anna* att öfvergifva verlden, vet jag naturligtvis icke. I nyssnämnda verser åberopades dels hennes fromhet, dels systerns exempel.

Mor och dotter skredo fram till koret, hälsade kardinalen, hvilken satt sig i en fåtölj framför altaret, samt intogo sedan sina till höger om altaret dem anvisade platser. Nu framträdde en välfödd kapusiner-munk med långt, grått skägg, klädd i sin bruna kåpa med rep om lifvet, bugade sig djupt för hans eminens, tog plats till venster om honom i en stol och höll ett långt tal, i hvilket han skildrade klosterlifvets helighet och lycksalighet och prisade den unga Donzella Anna Bovios fromhet och öfriga goda egenskaper. Särskildt framhöll han ganska eftertryckligt, att nunnan vid inträdet i klostret uppgifver fullkomligt sin sjelfständighet, sin hela personlighet; hon är icke mera att betrakta som person, hon är — sak. Då munken slutat, reste sig kardinalen och började ur sitt breviarium temligen mekaniskt uppläsa förrättningsformuläret; vid gifvet tecken reste sig novisen och gick uppför altartrappan, åtföljd af sin mor och de släpbärande betjenterna, samt emottog af kar-

dinalen ett krucifix. Hon återvände till sin plats, men efter en stunds läsning trädde hon åter fram till altaret, då kardinalen satte brudkronan på hennes hufvud.

I detta ögonblick tyckte jag mig höra en djup suck vid sidan om mig; jag vände hufvudet om och såg en ung man af ett behagligt utseende, hvilken med ofrånvänd blick betraktade den nyblifna Kristi-bruden. Jag erinrade mig nu, att vid början af munkens tal hade samma man temligen oförsynt trängt sig fram bland åskådarna och dervid äfven gifvit mig en omild knuff; jag hade sedan, förmodligen genom de kastningar, som i en packad folkmassa lätt uppkomma, blifvit förd till hans granskap. Med temlig säkerhet trodde jag mig kunna antaga, att det var från honom sucken utgått, och detta gjorde naturligtvis, att jag med mera uppmärksamhet betraktade honom. Han var af medelstorlek, ansigtet af syd-italiensk typ; för öfrigt var han väl klädd, men just icke elegant.

Ceremonien fortgick; men då donna Anna tredje gången trädde upp till altaret, som vanligt följd af modren och betjenterna, drog min granne sig nedåt kyrkan och ställde sig i midtelskeppet, utmed en af de postande soldaterna. Jag beslöt att följa honom, och det visade sig snart, att han hade reda på ceremonielet. Ty efter det kardinalen läst en bön öfver den unga nunnan och gifvit henne namnet "Maria Magdalena," steg han ned från altaret, med nunnan vid sin sida. Musiken spelade upp; presterna ordnade

sig i leder; modren och kapusinern intogo platsen näst efter kardinalen, och processionen gick från altaret ned till kyrkodörren. Lika omöjligt som det var mig att i modrens ansigte varseblifva ett spår af rörelse eller af smärta vid skilsmessan från sitt barn, lika litet såg jag hos dottren uttryck af de känslor, hvilka jag föreställde mig under ett sådant ögonblick skulle bestorma en ung flickas bröst. Ingen sorg, hvarken öppen eller undertryckt, lästes i detta öga, som fritt skådade omkring sig; men icke heller sågs der någon ödmjukhet. Plötsligen slog hon dock ögat ned, och jag tyckte mig märka, att det inträffade, då hennes blickar träffade min grannes. Processionen gick ut ur kyrkan och svängde till venster in uti den närliggande klosterporten, framför hvilken soldatvakten var uppställd. Jag följde med ut på gatan; mina ögon sökte nyfiket den unge mannen, men han var försvunnen.

Jag gick emellertid åter in i kyrkan, dit snart kardinalen med sin svit återkom. Då han åter intagit sin plats vid altaret, började musik och sång, verser utdelades, och plötsligen föll den röda sidenduken med Kristus-bilden och aftäckte ofvan altaret en med galler försedd glugg, och bakom detta galler visade sig den nya nunnan, jemte sin mor och abbedissan, hvilka afklädde henne den praktfulla verldsliga skruden och iförde henne S:ta Clara-ordens nunnedrägt. Man hade sagt mig, att det ögonblick, då novisens

hår afklippes, är det, som alltid hos åskådarna väcker den lifligaste rörelsen; men denna gång neutraliserades rörelsen af nutidens moderna hårklädsel. Till Maria Magdalenas verldsliga kostym hörde nämligen en stor chignon; och då håret skulle afklippas, måste först chignonen tagas af, och dels detta, dels storleken af denna hårprydnad väckte ett allmänt löje, som bildade en väl skarp kontrast mot det högtidliga i den försiggående handlingen.

Då omklädnaden var gjord, aflägsnade sig modren och abbedissan; den unga nunnan stod ensam qvar, kastande ut genom gallret en afskedsblick åt den verld, hon nyss frivilligt öfvergifvit. Det var omöjligt att icke med vemod betrakta henne. Trodde hon verkligen, hvad kapusinern yttrat i sitt tal, att klosterlifvet medför befrielse från alla frestelser och all oro? Månne icke det der sökta, så beprisade lugnet skulle till slut befinnas vara, äfven det, endast en illusion? Äro klostermurarna verkligen så massiva, att icke ljuden från den utanför bullrande verlden kunna genomtränga dem? Och finnes icke inom murarna en bild i smått af lifvet derutanför med dess lidelser och dess stormar? Och hade hon icke tagit med sig till sin cell det oroligaste af allt — det egna hjertat?

Jag var ännu upptagen af dessa tankar, då jag på eftermiddagen gick uppåt Corson, för att öfver *Piazza del Popolo* begifva mig ut till parkanläggnin-

garna kring Villa Borghese. Men tankarna undanträngdes snart, då jag, ankommen till Piazzan, fann hela den stora platsen uppfylld af menniskor, hufvud vid hufvud, troligen till ett antal af närmare 15,000. På nordvestra sidan var en läktare uppförd, som redan var tätt besatt, och på östra sidan sutto på terrass-murarna å sluttningen af *Monte Pincio* ända upp till dess spets stora skaror af menniskor. Enhvar af alla dessa hade en liten papperslapp i handen. Till en början kunde jag icke fatta meningen härmed; men snart upplystes jag om, att det stolta, det barnsliga romerska folket roade sig med att spela *tombola.*

Dessa tombola-spel hållas vanligen på Piazza Navona; men då detta torg var under omläggning, hade man för denna gång valt Piazza del Popolo. Enhvar har säkert sett barn spela det s. k. lotteri-spelet; nåväl, tombolan var icke annat än ett sådant barnspel i stort. Hvarje deltagare hade en eller flera sedlar, med 15 nummer, fördelade i tre rader. En sådan köptes för några soldi. Vid obelisken var uppförd en tribun, der lotteriets embetsmän befunno sig och der dragningen skedde, efter förutgången trumpetstöt. Hvarje draget nummer tillkännagafs genom att uppsättas på en svart tafla, och från tre andra å torget anbragta tribuner signalerades numret ögonblickligen, så att hvar helst man befann sig på torget eller å *Monte Pincio*, blef man genast detsamma varse samt skyndade sig att med en knappnål eller en pinne sticka

ut detsamma, derest man var så lycklig att hafva det på sin sedel. Den, som först fått fyra utdragna nummer i samma rad på sedeln, hade vunnit qvatern och erhöll 250 frcs; den, som hade först fem nummer utdragna i samma rad, vann qvintern och fick 400 frcs; den, som först fick ut alla nummerna på sin sedel, hade vunnit tombolan eller 3,000 frcs; andra tombolan var 1,500 frcs, tredje 500 frcs och fjerde 350 frcs; hela summan, som skulle bortspelas, utgjorde 6,000 frcs. Hvarje gång en dragning skedde, gick en susning öfver hela torget och bergssluttningen, emedan nästan en hvar för sig upprepade det utkomna numret. Då någon ansåg sig hafva vunnit, uppkom ett buller, der han stod, och detta fortplantade sig ända fram till tribunen. Der uthängdes då en' hvit fana, till tecken af uppskof i förrättningen; den lycklige sprang upp i tribunen med sin sedel för att få den granskad; befanns den rigtig, så erhöll han genast den utsatta vinsten, och en tafla uthängdes, som upplyste om hvilken vinst som utfallit. Men underkändes hans sedel, och den hvita fanan drogs in, utan att vinsttaflan uthängdes, då uppgaf massan ett vildt tjut, hånande den arma stackarens felslagna förhoppningar.

Det var roligt nog, att gå omkring i folkhopen och se det lifliga interesse, med hvilket alla togo del i nöjet; det var icke nog, att enhvar hade att göra med sin egen sedel, han kastade äfven nyfikna blickar i sina grannars; här bytte två glada själar lottsedlar

midt under dragningen; der var en ung dam nog artig att med sin knappnål punktera numren för en närstående herre, som antingen icke hade eller låtsade sig icke hafva någon sådan. Folk af nästan alla klasser fann man här samladt; till och med de andliga deltogo i spelet, och utanför kyrkan *S. Maria del Popolo* såg man kyrkans alla prester, hvar med sin lottsedel i handen. Från Campagnan hade stora flockar landtfolk inkommit och lägrat sig på torget i pittoreska grupper. I allmänhet är lusten för hazardspel stor i Italien; det är nummerlotteriets förlofvade land, och utan öfverdrift kan sägas, att derstädes alla, från den högste till den lägste, spela på lotteri. Kanske står detta i sammanhang med sydländningens maklighet och lättja, samt är åtminstone till en del grundadt i det herrskande begäret att utan arbete vinna arbetets lön.

Sedan jag en stund ströfvat omkring bland mängden, gick jag med en bekant, som jag träffat, till egentliga målet för min vandring, Villa Borghese. Det var tomt i dess park i dag, och vi mötte ingen i dennas mer besökta delar. Men då vi efter en halftimmes promenad vredo in i en dunkel allé, utropade min vän: "Nej, se dit! hafva vi icke der åtminstone en, som egt nog sinnesstyrka att motstå tombolans frestelser?" — "Det är säkert ingen italienare." — "Vi få se." — Han satt på en bänk under en stor ek, med hufvudet nedböjdt och ögonen fästade på marken. Just

då vi kommo honom nära, hördes höga. uthållande jubelrop från Piazza del Popolo: *tombolan, högsta vinsten, hade utfallit.* Han spratt till, lyfte upp hufvudet lyssnande, ett föraktfullt småleende for öfver hans drag, han kastade sedan på oss en likgiltig blick och återtog sin förra ställning. Jag igenkände ynglingen från kyrkan S. Silvestro.

Jag vet allt för väl, att det nu hade varit min skyldighet, att genom en besynnerlig tillfällighet göra hans bekantskap, aflocka honom hans historia och sedan meddela den åt läsaren. Men sanningen likmätigt måste jag bekänna, att jag aldrig mera återsåg honom, att jag om honom icke känner mer, än hvad jag nu omnämnt, samt att jag icke skulle omnämnt honom alls, derest icke hans bild blandade sig. för mig oåtskiljbart, in uti minnet af de båda uppträden, till hvilka slumpen denna dag gjorde mig till vittne.

XIV.

EN RESANDE.

De tusentals främlingar, som årligen genomströfva Italien, äro icke så uteslutande upptagna af landets natur, folk, byggnader och konstskatter, att de icke äfven någon gång hafva ögon för hvarandra. Om jag nu ur denna massa särskildt utväljer och framhåller en, sker det icke derföre, att denne ene är den mest betydande eller ens den mest originelle, som jag sett, utan derföre, att han genom sitt exempel kan visa, huru obegripligt liten språkkunskap behöfves för att slå sig igenom på en resa, om än försöket att resa i ett land, utan att känna ett ord af landets språk, icke helt och hållet aflöper utan obehag.

Han var målare och hade genomgått några klasser af konstakademien i Köpenhamn, men hade af en eller annan anledning afbrutit sina studier och slagit sig ned i en provinsstad såsom praktiserande konstnär

med specialiteten: ”altartaflor.” Men vare sig nu i denna nejd nämnda artikel saknade efterfrågan, eller särskildt arbeten af min vän Jensen, hade svårt att finna afnämare, allt nog, efter en tids förlopp vände han konstnärsäran ryggen, satte upp en målareverkstad, gifte sig och blef snart en väl anskrifven handtverkare. Den tid och möda, han användt på sin konstnärsbildning, kom honom emellertid till godo, när en af hans fosterlands monumentala byggnader skulle restaureras, och han fick i uppdrag att der utföra dekorationsmålningen under ledning af en köpenhamnsk professor. För att göra studier till nämnda arbete hade han erhållit offentligt understöd, och det var i detta ändamål han reste till Italien. Uppdraget hade icke fallit i dåliga händer, ty han var en skicklig tecknare och mycket flitig.

Hans yttre var fördelaktigt och stämplades af den trofasta ärlighet, som utgjorde grunddraget i hans väsende. Man kunde icke träffa en mera hederlig och hjertegod menniska. Hörer naivetet till den sanna konstnärsnaturen, så hade han naivetet för en vida större konstnär, än han sjelf var. Det var icke möjligt annat än att högakta honom, men å andra sidan var det icke heller möjligt att med allvarsam uppsyn afhöra berättelsen om de missöden, för hvilka han på grund af sina bristfälliga språkkunskaper esomoftast råkade ut. Det var med honom som med Runebergs ”Lotta Svärd”:

"Något tålte hon skrattas åt,
Men mera hedras ändå."

Hans filologiska bildning inskränkte sig till modersmålet samt derutöfver litet tyska, men denna, ofta nog, af en mycket underlig beskaffenhet. Då emellertid tyska var det enda främmande språk, han ansåg sig hafva i sin makt, brukade han alltid tala tyska, då han skulle tala främmande språk. Men han gjorde det med blödande hjerta, ty fastän af ett högst fredligt, mildt och menniskovänligt lynne, var han en inbiten tyskhatare. "Ni kan icke föreställa er," sade han engång till mig, "hvad det kostade på mig att i Tyskland nödgas tala dessa fördömda tyskars språk." Och han sade det med så mycken patriotisk värma, att jag nästan förebrådde mig, att jag, förledd af det sätt, hvarpå han nyss förut talat tyska med en tillstädesvarande holländare, var endast allt för benägen att inlägga en elak dubbelmening i hans ord. Synnerligen harmade det honom, att han engång på resan, då han talade tyska, blifvit af en tysk tillfrågad, om danskarne talade tyska på detta sätt. "I Danmark tala vi vårt eget språk och ingalunda tyska," svarade Jensen. — "Nå, hur låter det, som ni nyss yttrade, på danska?" — Jensen öfversatte det på sitt modersmål; men då tysken anmärkte: "det är ju ackurat detsamma," vände Jensen honom ryggen.

Med tyska hjelpte han sig fram till Venedig; men då han kom dit, väckte de nya, förunderliga omgif-

ningarna och det främmande språket hos honom känslor af misstroende. Han hade af sparsamhetsskäl icke skaffat sig någon reshandbok, utan medförde från hemmet sin hela *marchroute* uppskrifven. Vid ankomsten till Venedig, fastnade han för en utliggare från *Hôtel Bauer*, ett af tyskar mycket besökt hotell. Han sattes i en gondol, fördes öfver en mängd större och mindre kanaler, hvilket redan föreföll honom misstänkt, och han landsattes slutligen vid ett, utmed en trång kanal liggande hus. Hotellet hade icke likhet med dem, han förut lärt känna: en ny anledning till oro. Kyparna och portvakten tilltalade honom på tyska, hvilket väl å ena sidan var en fördel, enär han då kunde göra sig förstådd, men å andra sidan var dock tyskan ett afgjordt kanalje-språk. Han var öfvertygad, att han fallit i röfvarhänder. Hvad var att göra? Han kände ingen, och ingen kände honom. Han beslöt då att rädda sig genom en list. Han vände sig till portvakten och frågade honom, om han visste hvarest bodde Markis . . — och här tillbråkade han ett namn, som skulle vara italienska. Nej, ingen visste, hvar denna Markis bodde. Jensen gick ut, småleende och nöjd; nu hade han låtit dem förstå, att han hade förnäma bekantskaper i staden, och att de sålunda icke kunde rödja honom ur vägen utan fruktan att bli upptäckta. Att han kom oskadd från Venedig, tillskref han sjelf uteslutande detta sluga påfund. Då han skulle resa, måste han, enär han var fullkomligt

obekant med italienskt mynt, lemna biljettförsäljaren vid jernvägen hela sin kassa och låta honom deraf göra sig betald. Om denne äfven gjorde sig betald för sitt eget besvär, kunde Jensen icke kontrollera.

Emellertid kom Jensen till Florenz, och här, som nästan öfverallt annorstädes, hvart han kom i Italien, träffade han landsmän, och för den deraf uppkomna större trygghet veko hans misstankar. Sina små uppköp förrättade han sjelf. Af värden i Florenz, som var infödd dansk, lärde han sig det italienska namnet på den artikel, hvilken han ville köpa. Men hans organ hade en naturlig motsträfvighet mot det italienska uttalet, ty när han anlände till ort och ställe, kunde ingen förstå honom. Jensen började då att tala tyska för att göra sig begriplig; men när detta icke hjelpte, tog han sin tillflykt till tecken- och åtbörd-språket, och det dröjde icke länge, innan han och butikegaren förstodo hvarandra, tack vare detta universalspråk. Då log Jensen så godt, och säljaren hade icke hjerta i sig att låta honom allt för dyrt betala denna tillfredsställelse. — Till allas vår förvåning förskaffade Jensen sig sjelf *Permesso* (tillståndsbref) att få afteckna takmålningen i Uffiziernas galleri. Han gick in i direktörsrummet, sade: ”*Permesso! Permesso!*”, gjorde några målareåtbörder med händerna och pekade så på taket. Den välvillige direktören förstod honom, och uppfyllde genast hans åstundan. — Innan han afreste från Florenz, tog han

af hotellets uppasserska lektion i räkneorden på italienska; han repeterade flitigt sitt "uno, due, tre, quattro, cinque" etc., men vann likväl, som vi strax få se, aldrig nödig färdighet i deras begagnande.

Anländ till Rom, uppsökte han Vatikanen, der de yppersta dekorationsmålningar i verlden befinna sig. Då han första gången trädde in i Rafaels loggier, vardt han slagen med häpnad och förblef tyst en lång stund; sedan han slutligen hämtat sig från sin förvåning, utbrast han: "Saadan noget finde De s'gu ikke paa i X.!" (hans hemort). Snart var han i arbete på Vatikanen, och när en af kustoderna frågade, om han hade tillåtelse att der arbeta, drog han fram sitt gamla permesso från Florenz. Men en dag fann en annan kustod sig befogad att närmare undersöka detta permesso, och då han upptäckte, att det förskref sig från den kätterska konungens residensstad, blef Jensen som en bedragare utvisad. Öfverhufvud taget hände det honom icke så sällan att blifva visad på dörren, der han utan tillstånd tog till sin blyertspenna och sin tecknebok. Sitt märkligaste äfventyr i den vägen upplefde han på Palatinska berget.

I de franskt kejserliga utgräfningarna på detta berg var det icke medgifvet att afteckna de nyaste upptäckterna, emedan på regeringens bekostnad ett verk deröfver förbereddes till utgifvande. Detta visste icke Jensen, utan begaf sig till *Cavaliere Rosa*, för att skaffa sig tillåtelse att afteckna några ornamenter.

Inkommen hälsade han riddaren med sitt vanliga tilltal till alla italienska galleridirektörer: *"Permesso! Permesso!"* Rosa mottog honom mycket artigt och förklarade honom på franska sina skäl, hvarföre han icke kunde medgifva den begärda tillåtelsen. Men då Rosa slutat, och hans tal, som för Jensen var alldeles obegripligt, icke åtföljdes af tillståndsbrefvets öfverlemnande, ansåg Jensen, att Rosa icke förstått honom, hvarföre han upprepade sitt: *"Permesso! Permesso!"* Rosa utvecklade ännu engång skälen till sin vägran, och Jensen, som icke kunde förmoda, att en så artig man kunde afslå hans begäran, trodde sig nu förstå hans mening så, att ingen *skriftlig* permesso behöfdes. Han tackade derföre, bugade sig och gick att genast börja sitt arbete. Efter en stund kom en kustod och frågade, med hvad rätt han tecknade. *"Permesso! Permesso!"* svarade Jensen och såg så trygg ut, att han imponerade på kustoden. Likväl ansåg sig denne böra fråga cavalieren, om verkligen den främmande målaren hade det tillstånd, han föregaf. Rosa, harmsen öfver att målaren så oförsynt trotsade hans uttryckliga förbud, befallte kustoderna att visa ut honom; och inom kort hade Jensen en kustod vid hvardera armen, hvilka helt vänligt förde honom ut, under det att han förgäfves stretade emot, och ömsom ropade *"Permesso!"*, ömsom talade tyska.

Naturligtvis kunde Jensen icke undgå att få äfven kontant betala sin bristande språkkunskap. Jag

vill anföra ett enda exempel af de många. Han hade gjort en resa till Neapel och Pompeji, och, derifrån återkommen till Rom, medförde han en neapolitansk sedel på 20 frcs. Då han gick att hos en växlare utbyta denna mot romerskt mynt och betalt provision, gaf honom växlaren en påflig sedel på samma summa; men Jensen, som ville hafva tvenne tiofrancs-sedlar, förde sedeln tillbaka och sade: *"due cinque, due cinque!"*, hvilket efter hans mening skulle betyda: "två tior." Växlaren såg förvånad på honom, men då han fortfor att upprepa sitt: *"due cinque"*, gaf han honom, rigtigt nog, hvad han begärde, eller två sedlar på *fem* frcs hvardera. Jensen stoppade dem belåten i fickan och gick. Först en timme derefter, då han öfverräknade sin kassa och fann, att den på förunderligt sätt smält ihop, gick ett ljus upp för honom: *cinque* betydde fem, och icke tio! Man hade narrat honom på 10 francs. Han stod likväl icke till att öfvertala att gå tillbaka till växlaren. Skälet dertill låg dock icke i någon falsk blygsel, utan hade möjligen ett ädlare motiv, till hvilket man af efterföljande lilla tilldragelse torde äga rätt att sluta.

På kaféerna i Rom gifves det vissa frimurarhemligheter, som man har godt af att känna, om man vill undvika att betala mer än tillbörligt. Så har man t. ex. på *Café Roma* att vid begärande af sin eftermiddagskopp tillägga ordet *"semplice"*, derest man icke för denna vill betala 10 centimer mer; skillna-

den i serveringen består deri, att man för det billiga priset erhåller stött socker, och för det högre priset hugget socker. På andra kaféer skall man göra något dylikt tillägg vid reqvirerande af toddy; i motsatt fall får man betala icke blott den cognac, man förbrukat, utan äfven den, som finnes qvar i karafinen. På sådant sätt hade Jensen en afton fått ganska dyrt betala sin toddy, då en hans landsman kom in, beställde likaledes en toddy, men betalte för den betydligt mindre. Jensen berättade då, hvad hans förfriskning kostat, och uppassaren blef förekallad och grundligen upplexad för sin oförskämdhet att hafva begagnat sig af J:s oerfarenhet för att pungslå honom. Uppassaren erbjöd sig genast att gifva penningarna tillbaka, men derom ville Jensen icke höra talas. Följande dag träffade Jensen utanför samma kafé en bekant, som föreslog honom att der gå in och frukostera; men Jensen vägrade. På tillfrågan om skälet, berättade han historien från gårdagen, tilläggande: ”Mig hindrar ingenting att gå dit; men jag kan lätt tänka mig, hur obehagligt det skall vara för den stackars uppassaren att se mig igen; jag vill derföre vänta' några dagar, innan jag återvänder.” Att denna finkänslighet var en bortkastad perla, behöfver jag icke säga, men en perla, och dertill en äkta, var den.

Jensens sista äfventyr i Rom må jag icke förbigå. Han hade fört med sig från hemmet ett synnerligen nyckfullt ur, som än skyndade på, än sackade af, på

ett för hvarje annan menniska oberäkneligt sätt; men Jensen hade så studerat sig in i lagarna för dessa *"retarder"* och *"avancer"*, att han med behörigt användande af addition och subtraktion kunde åtminstone på ett ungefär leta sig till, hvad tiden led. Hans vänner rådde honom att lemna uret till en urmakare; men i denna punkt var han envis. Han fruktade att blifva bedragen och kände dessutom hemma en urmakare, till hvilken han hade fullt förtroende. Uret behöfde icke lagas förr, än han kom hem. Och så fortfor han med sina invecklade tidberäkningar, och så kom den morgon, då han skulle lemna Rom. Möjligen hade uret under natten gått öfver från *avance* till *retard*; möjligen hade Jensen under inpackningens brådska icke med vederbörlig noggrannhet gjort sin beräkning; säkert är, att han kom en half timme för sent till bangården. Han måste nu taga rum på ett värdshus till följande dagen, betala dryg hyra, nya drickspenningar, ny bärarlön, ny droschka m. m., allt sammanlagdt mer än uret skulle kostat i lagning.

Ännu engång skulle jag erhålla en påminnelse om min vän Jensen. Under en af mina utflygter till Pompeji åt jag middag hos Raffaelo, i hvars osteria konstnärer ofta hyra sig in. Under det jag bläddrade i ställets album, påträffade jag Jensens namn. Han hade bott här någon tid och befunnit sig synnerligen väl, hvarföre han nu också till sina landsmän anbefallte "den brave Raffaelo og hans Hôtel, hvor man

har det saa hyggeligt og faaer god Mad — *for förste Gang i Italien som i det kjære Hjem* — udmærked Viin — "Ponte Vesuvo" — og gode Apelsiner."

Här i detta tarfliga värdshus, hos dessa enkla, hjertliga menniskor hade han första gången känt sig hemmastadd. Här vid Vesuvii fot frambryter, nästan ofrivilligt, uti dessa rörande rader den undertryckta hemlängtan. Man läser i dem, huru främmande han känt sig, huru fasta de band voro, hvilka bundo honom vid hem och fosterland. Man tycker sig i dem se hans hjerta blottadt, se hans kärlek, hans saknad, hans längtan. Under sådana omständigheter betyder det föga, om han skrifver ett *P* för ett *M*; han har inga anspråk som filolog, och det kan vara honom likgiltigt, om berg heter på italienska "Monte" eller "Ponte".

Nu sitter han, hoppas jag, i det "kjære Hjem" och, omgifven af de sina, förtäljer sina märkvärdiga reseäfventyr och glömmer då icke att utmåla, huru okristligt italienaren "snyder" den resande. Länge må han lefva i besittning af den lycka, han så väl förtjenar. Någon utvidgad språkkunskap önskar jag honom näppeligen: snarare vore att önska, det hvarken han eller någon hans landsman blefve i eget hem, emot sin egen vilja, tvungen att tala Jensens enda främmande språk.

XV.

DAGEN EFTER ETT STÖPGILLE.

"Dagen efter ett gille" förer möjligen läsarens tankar på några af dessa å samvetets dörrar bultande minnen af det förflutna; men hvad jag här nedan har att förtälja, står icke i något som helst sammanhang med dylikt.

Ett stöpgille är ett ganska anständigt gille, och det hålles, då bildhuggaren efter ofta årslånga mödor fått sin staty eller sin grupp färdig i leran och sedan med benäget biträde låtit stöpa den i gips. Det är ingenting att säga om, att han vid ett sådant tillfälle slår sig lös, och allraminst hafva hans vänner något att deremot invända. Till ett ordentligt stöpgille i Rom hörer först godt vin, hvilket gemenligen erhålles från någon osteria, som besökes af de lägre folkklasserna, ty den finsmakande romerska arbetaren nöjer sig icke med sådant vin, som sättes för de resande på de vanliga matställena; vidare tarfvas en eller ett

par bockar. och läggas dertill kokta potatis, smör, bröd och några frukter, så är gillet fullt oklanderligt. En af mina bekanta gjorde ett stöpgille under mitt vistande i Rom och införde då den nyheten att äfven inbjuda damer, så att större delen af den skandinaviska kretsen var församlad i den atelier, som en kamrat upplåtit för hans gille. Också fann han sig nödsakad att öka de vanliga beståndsdelarnas antal med skinka och ost. Man åt, drack, höll tal, sjöng och hade roligare, än man kunde minnas sig förut hafva haft på ett stöpgille i Rom.

Då jag tog afsked, bad mig värden att följande dag vid samma tid återvända, för att jemte ett par andra vänner affärda öfverlefvorna af gillet. Jag infann mig med frisk aptit och träffade, utom min värd, tre andra bekanta, en skulptör och två målare. Den improviserade ljuskronan var tänd liksom föregående dag, och midt under den stod bordet. och på detta den stora vinkaratinen. omgifven af två stora träfat, der man såg de uppstaplade lemningarna af bockarna, hvilka senare, som vi funno, icke voro at Thorsbockarnas slägte. Osten, skinkan och potatisen voro dagen förut uppätna, och frukterna representerades af några apelsiner. Vi satte oss ned; enhvar fattade en knif i ena handen och ett halfalns långt bockben i den andra, och så började ett skrapande och ett filande, men också ett skämtande och ett skrattande. Det ena infallet aflöste det andra. den ena anekdoten födde af sig den andra.

Liksom kämparna vid kung Rolfs hof kastade vi de atätna benen i ett hörn, och liksom de nedsköljde vi maten med väldiga klunkar, fast icke af mjöd, utan af *vino bianco.*

Men då vi blifvit mätta, då vi skalat och uppätit den sista apelsinen, då nya stenkol blifvit inlagda i ugnen, då vi tändt våra cigarrer, började en mera kontemplativ, en mera lugnt njutande stämning att inträda. Den, som hade ordet, fick nu mera ostörd behålla det, och enär ett par af sällskapet voro goda historieberättare, visste de att begagna sig af denna lyckliga omständighet.

Slutligen föll talet på osäkerheten i Rom, och, som vanligt, voro om den meningarna delade.

"Hvad som dock är öfver allt tvifvel," yttrade vår värd efter en stunds samtal, "är hvad en tysk målare i går berättade mig. Han kom häromdagen gående i en af Roms mindre gator, och skulle just vrida af åt en större, då plötsligen en ung qvinna störtade förbi honom i sådan fart, att han hvarken hann lägga märke till hennes drägt eller hennes utseende. Knappt hade han hunnit hämta sig från sin öfverraskning, då omedelbart derpå tvänne zuaver kommo springande emot honom, förföljande den förra. Då han sedan vikit om hörnet, fann han en mängd folk samlad omkring en på gatan liggande zuav, ur hvars bröst blodet strömmade. En gendarm berättade honom, att de tre zuaverna hade kommit arm i arm gående utför

gatan, då plötsligt en ung flicka rusat emot dem och med sin dolk nedstött den ene. På förfrågan om man visste, hvem flickan var, och om man hoppades kunna få henne fast, svarade gendarmen: "Åh, det vore synd om den stackaren, ty det synes tydligt, att hon mördat honom af svartsjuka." Detta tilldrog sig vid middagstiden i en lifligt trafikerad del af staden."

Sedan vi med vederbörliga reflexioner beledsagat denna berättelse, yttrade landskapsmålaren X., som en längre tid vistats i Italien: "Hvad du nu förtäljt, väcker hos mig minnet af en tilldragelse, som jag har från trovärdigt håll, och hvilken timat för icke länge sedan. Hjelten i historien kände jag personligen ganska väl. Det är föröfrigt ett af dessa äfventyr, som bland främlingarna i Italien äro talrikare, än man vanligen föreställer sig."

Han berättade derpå följande historia, hvilken jag vill söka att efter förmåga ur minnet återgifva.

Signor Federigo.

För icke länge sedan vistades i Rom en ung tysk målare, af god familj och med betydlig förmögenhet. Han hade af naturen rika konstnärs-anlag, men kanske var det hans oberoende ekonomiska ställning, kanske var det också hans lynne, som gjorde, att dessa anlag aldrig fingo den utbildning, de förtjente. Han älskade sin konst, men han älskade äfven att njuta af lifvet. Att jaga från nöje till nöje, att uppsöka

äfventyr, äfven om de voro farliga, syntes honom ena stunden lika eftersträfvansvärdt, som konstnärsäran den andra. Han hade en reslig växt, ett ovanligt fördelaktigt utseende, samt i hela sitt väsende något, som mera påminte om verldsmannen än om artisten. Lägg härtill ett frankt och öppet sinne, mycken naturlig vänlighet, samt gåfvan att göra sig omtyckt af alla, som lärde känna honom. Vintrarna tillbragte han i Rom, våren och sommaren på studiiresor i olika delar af Italien. Italienarna, som icke kunde uttala hans barbariska slägtnamn, kallade honom efter hans dopnamn signör *Federigo.*

Det är nu ett år sedan han i April gjorde en resa till Sicilien. Han hade tillbragt några dagar i Catania och ärnade med ångbåten gå till Syracusa. Vädret var vackert, och man lofvade sig en angenäm öfverfart. Då Federigo och en hans vän gingo ombord, voro de flesta passagerarna redan anlända och hade intagit sina platser gruppvis på akterdäckets soffor. Sedan de båda vännerna ombesörjt sin packning och köpt biljett, slogo de sig ned på en soffa och togo sällskapet i skärskådande. Federigos uppmärksamhet fästades genast vid tvänne midtemot honom sittande personer. Den ene var en man af några och femtio års ålder, af ett stolt utseende och med en min och en hållning, som visade, att han var van att röra sig i de bästa sällskaper. En stark rodnad färgade hans ansigte, och sjelfva hvitögat tycktes litet blodsprängdt.

Han satt tyst och högdragen, utan att bekymra sig om de öfriga passagerarna; men fäste sig någon gång hans blick vid en eller annan, var det ofta med ett uttryck, som lät ana, att han icke var att leka med. Bredvid honom satt en ung dam, något öfver tjugu år; hennes ansigte var fylligt, hyn mjellhvit, håret mörkt, men ögonen blå och utomordentligt lifliga. Hon var klädd i en brokig sidenklädning, öfver axlarna hade hon kastat en svart schawl med kulörta broderier, hvilken, då den icke var hopfästad, lät se en tjock guldkedja, gungande på den svällande barmen. Hennes skönhet och hela företeelse voro mera af jordisk, än af eterisk art.

Med tillhjelp af ett franc-stycke, fick Federigo af en uppassare veta, att främlingen var en fransk grefve, och att hans följeslagerska antingen var hans dotter eller hans nièce. Han sökte och fann snart en anledning att närma sig dem.

På ömse sidor om Catanias hamn kasta sig stelnade lavafloder i sjön och göra inloppet så farligt, att hamnen vid vissa vindar är otillgänglig. Hafvet bryter sig häftigt mot de uppskjutande, fantastiska lavaklipporna, och bränningarnas skum yr i luften. Särskildt i dag bröt sig vågen med våldsamhet mot den taggiga stranden, och vattnet slog högt öfver kajmuren, ja, öfver taket på ett ytterst å hamnarmen liggande vakthus. Solstrålarnas glittrande lek i dessa stigande och fallande vattenpelare gjorde skådespelet

ännu mera intagande. Federigo och hans vän gingo öfver till den sida af fartyget, der grefven satt, för att bättre kunna njuta af denna syn; de uttalade högt sin förtjusning, och Federigo gjorde öfver dess skönhet en allmän, vädjande anmärkning, hvilken grefven, om han så velat, kunnat upptaga, men hvilken han i stället besvarade med en blick af förvåning öfver främlingens närgångenhet. Federigo var dock nöjd, emedan han i dottrens blickar tyckt sig läsa mera sympati.

Emellertid satte sig ångbåten i rörelse. Det högt yrande skummet hade icke skrämt någon af passagerarna. Hafvet tycktes icke oroligt, så långt ögat kunde nå; väl gick det i vågor, men på dessas spetsar syntes inga hvita kammar. Men knappt hade man hunnit till hamnmynningen, förr än en väldig våg tog båten fatt, lyftade den upp och kastade den på sidan; sakta reste den sig, men endast för att nästa ögonblick famnas af en ny våg, som behandlade den på samma obesvärade manér. Dessa våldsamma rörelser kommo för de flesta af passagerarna alldeles oförmodadt; också framställde akterdäcket inom en handvändning en scen af gränslös förvirring. Flera af de stående föllo omkull, och af de sittande gledo många ned på däck, der de förblefvo, klamrande sig fast vid soffornas ben och säten. Från flera håll hördes rop på hjelp och vatten. Bland de mest plågade var grefven; han måste ned och söka sig upp en koj. Dottren, som han önskade skulle vara honom följaktig,

bad dock att få stanna uppe, emedan hon icke kunde tåla den qvafva luften under däck. Fartyget rullade fortfarande förfärligt; vågorna syntes mera breda än höga, men den lätthet, hvarmed de slungade den stora ångbåten, — ett bland det berömda ångbåtsbolaget Florios största fartyg — väckte hos de förskräckta passagerarna föreställningen om en så ofantlig kraft, att båten för deras ögon krympte ihop till ett bräckligt nötskal.

Den unga fransyskan hade länge sökt spjerna emot sjösjukans angrepp, men slutligen reste hon sig för att gå ned i damernas salong. Knappt hade hon dock tagit några steg, förr än en ny öfverhalning af fartyget kom henne att snafva, och nästa ögonblick låg hon kullfallen på däck. Signor Federigo störtade genast fram, lyfte henne upp och bar henne till en soffa. Hon tackade med mycken artighet sin hjelpare och emottog hans arm för att komma ned under däck.

Så var bekantskapen gjord, och den unga tysken såg deri med nöje en uppslagsända till ett nytt äfventyr. Efter tre timmars färd började dyningarna att aftaga, och det var nästan lugnt, då man närmade sig Syracusa. Kort efter inseglingen i dess vidsträckta hamn kom fransyskan upp på däck; hon gick, utan all tillgjord blygsamhet, rakt fram till signor Federigo, räckte honom sin hand och tackade för hans välvilja. Denne förklarade då, huru lycklig han kände sig öfver att kunna hafva varit henne till tjenst, och under det

samtal, som uppstod, fick han veta, att grefven ärnade sig till Malta, der han skulle qvarstanna någon tid, samt tänkte derpå återvända till Italien. Federigo uttalade sin förhoppning, att der snart få återse henne, då hennes kinder öfverdrogos af en plötslig rodnad, och hennes ögon stodo fästade på en punkt bakom honom med ett så eget uttryck, att han genast vände sig om och varseblef grefven, som, stående ett stycke från dem, betraktade gruppen. Hon fann sig dock snart, gaf målaren en vink att följa sig, gick med honom till grefven och förklarade, att hon var denne främmande herre mycken tack skyldig för den tjenst, han visat henne under den starka sjögången. Grefven bugade sig kallt, utan att yttra ett ord, bjöd damen armen och aflägsnade sig med henne till en annan del af fartyget. Detta beteende på en gång förvånade och retade Federigo, och han beslöt, att trots grefvens synbara ovilja, icke uppgifva bekantskapen med hans vackra dotter.

Slumpen gynnade honom i denna hans afsigt; ty då han tre veckor derefter från Messina for till Neapel, fann han till sin öfverraskning, att med samma fartyg återvände grefven till Italien. Ångaren lemnade Messina på eftermiddagen, så att middag intogs, straxt efter det de resande kommit ombord, och under det färden gick genom det vackra sundet, som skiljer Sicilien från fastlandet. Den tyska målaren och hans sällskap hade vid bordet fått sin plats nästan midt

emot den fransyska grefven, och denne tycktes allt annat än belåten med de blickar, som öfver bordet sändes till hans granne. Det var en varm dag och qvaft i matsalongen. Grefven, på hvilken vinet och förargelsen drefvo blodet åt hufvudet, bad en uppassare öppna flera fönster i taket. Så skedde, men deraf uppkom ett drag, som besvärade de flesta bordsgästerna, hvarföre Federigo, som ej märkt, att befallningen till fönstrens öppnande utgått från grefven, högt tillsade, att stänga de nyss öppnade fönstren och hellre öppna flera på en och samma sida, så att icke drag uppstode. Det var för mycket för grefven, som tog det som en personlig förolämpning, och, vändande sig till uppassaren, utbröt han:

— "Jag har en gång gifvit befallning om fönstrens öppnande, emedan man knappt kan undgå att qväfvas i denna varma luft, och jag anhåller, att de få förblifva öppna, derest jag icke skall tvingas att aflägsna mig."

— "Om förlåtelse," inföll målaren, "jag visste icke att denna befallning utgått från er, och min mening var endast — —"

— "Jag har aldrig tilltalat er, min herre," afbröt grefven.

— "Tillåt mig åtminstone att få förklara — —"

— "Jag begär icke af er någon förklaring."

— "Jag förklarar då för öfriga bordsgäster, att om tvärdrag är oundvikligt, sätter jag på mig min

hatt, och anhåller om benägen ursäkt för denna ohöflighet."

Derpå steg han upp, hemtade sin hatt från kojen och satte sig till bordet med betäckt hufvud. Exemplet följdes af flera. Denna opinionsyttring kom grefven att resa sig och aflägsna sig med sin ledsagerska, som på målaren vid bortgåendet kastade en bedjande blick.

Längre fram mot aftonen, medan grefven höll sig undan, kom den unga damen upp på däck. Federigo skyndade henne genast till mötes, och påbörjade en ursäktande förklaring öfver sitt förhållande, hvilken af henne afbröts med orden: "Ack, min herre, ni har icke skäl att bedja om ursäkt!"

— "Jo, visst! min nådiga, men er far — —"

— "Min far! Ah! ni menar grefven — —"

— "Han är då icke er far! Gudilof! — Ack, jag förstår! er onkel . . ."

— "Ja väl! min onkel! Min onkel är af naturen mycket häftig och har lätt att förgå sig. Och särskildt mot er tyckes han hafva fattat ett oblidkeligt agg."

— "Det gör mig ledsen; men otröstlig skulle jag blifva först då, när jag finge anledning att tro, det hans älskvärda nièce delade hans känslor."

— "Jag hvarken har, eller förmodar mig komma att få något skäl att hysa ovilja mot er."

Så fortgick samtalet och tog en allt ömmare karakter. Endast då talet föll på onkeln, syntes hon

förlägen; det var som om då en rysning genomfor henne, och hon tycktes tänka på honom med en känsla af knappast undertryckt fasa. När målaren märkte detta, undvek han ett icke heller för honom behagligt ämne. Denna gång blefvo de icke öfverraskade af grefven; ty Federigos vän hade oombedd ställt sig vid salongsdörren och gaf ett varningstecken, när grefven nalkades.

I Neapel fann Federigo tillfälle att en och annan gång träffa den sköna fransyskan, oaktadt hon med en nästan svartsjuk misstänksamhet bevakades af sin onkel. Oftare brefväxlade de, och hvarom brefven handlade, behöfver jag icke säga. Federigo bad henne upptäcka deras kärlek för onkeln, eller, om hon sjelf icke vågade, ville han göra det. Men hon afböjde alltid detta förslag, under förebärande af dess gagnlöshet. Deremot hoppades hon allt af tid och tålamod och talade hemlighetsfullt om de ändringar, dem en snar framtid kunde göra i hennes öde. Med lika hemlighetsfullhet talade hon äfven om sina slägtförhållanden; hennes tunga var, sade hon, bunden af hennes onkel, och endast han kunde lösa den.

Plötsligt försvunno en dag både hon och grefven från Neapel, utan att det lyckades Federigo att utspana, hvart de ställt sin kosa. Han förmodade, att grefven kommit underfund med deras kärlekshandel och derföre begifvit sig af, utan att lemna efter sig något spår. Han genomsökte hela nejden af Neapel,

for till Capri, Ischia, Sorrento; men allt fåfängt. Slutligen begaf han sig till Rom, för att der ordna sina affärer, innan han för sommarens hetta flyktade ut till bergen.

Man hade då nyss i de franskt-kejserliga utgräfningarna på Palatinerberget upptäckt och upprödjat ett privat-hus, som ansågs hafva tillhört *Tiberii* fader, och fordom varit bebodt af denne och den ryktbara *Livia*, sedan Augusti gemål. Endast en dag i veckan voro utgräfningarna tillgängliga för besökande, och Federigo begaf sig en sådan dag dit för att taga i ögonsigte de nya upptäckterna. Det ifrågavarande huset har en högst ovanlig inredning, enär ena delen af detsamma ligger betydligt lägre än den andra. Man kommer genom en med trappor försedd Vestibul ned uti *Atrium* (gården), i hvilket *Tablinum* [1]), jemte två på ömse sidor derom liggande rum utmynna; till höger om *Atrium* ligger *Triclinium* (matsalen), men skild från den förra genom en mur. I denna mur är anbragt en trappa, så smal, att den omöjligen af två personer i bredd kan bestigas; denna trappa förer upp till den öfriga delen af byggnaden, der man finner gästrum, badrum, förrådsrum samt *Peristilium* (en inre gård), omgifven af sofkamrar. Utför den nyssnämnda trappan nedsteg Federigo och befann sig just

---

[1]) Ett öppet rum, i hvilket förvarades böcker och akter, samt hvilket vanligen var prydt med målningar och konstverk.

i dörröppningen, då han bland den på gården och i de angränsande rummen sorlande hopen af besökande upptäckte grefven och hans nièce, sökande att bana sig väg in i *Tablinum*, der de yppersta väggmålningarna finnas. Han skyndade försigtigt ned, vidrörde lätt flickans arm, gjorde ett tecken till tystnad och pekade på matrummet. Hon förstod honom, och medan grefven, troende henne bakom sig, trängde in uti det med målningar rikt försedda praktrummet, stod hon i Livias forna matsal vid sin älskares sida. Tiden var knapp, och hon hann endast säga, att grefven var hårdare mot henne än vanligt, att hon icke kunde längre uthärda, och lät förstå, att hon icke vore ovillig att rymma och låta viga sig vid Federigo.' Hon bad honom uppgöra någon plan och nämnde deras adress. Derpå skyndade hon ut och mötte genast grefven, som nyss saknat henne. Hon ursäktade sig med, att hon i trängseln blifvit skild från honom, samt att hon derföre under tiden besett ett annat rum; men han hörde icke hennes förklaring till slut, utan gick bort till *Triclinium*, tittade in genom dörren, och då han varseblef den tyska målaren, som nu stod och med mycken uppmärksamhet studerade de simmande änderna på en af väggmålningarna, hade han fått veta hvad han ville, och aflägsnade sig ögonblickligen.

Signor Federigo var emellertid högst tveksam om hvad han skulle företaga sig. Det äfventyr, i hvilket han så obetänksamt kastat sig, började blifva allvar-

samt. Efter en stunds öfverläggning stannade han dock i det beslut att ingenting afgörande företaga, förr än han ännu en gång träffat niècen och förmått henne att afslöja den hemlighetsfullhet, hvaruti hon inhöljt sig. Till den ändan begaf han sig till *Via dei Greci,* der grefven valt sin bostad. Oaktadt denna gata förbinder två så lifliga stråkvägar som Corson och Babuino, är den dock föga besökt. Målaren gick ett par gånger förbi det hus, der grefven bodde, i tanka att ådraga sig hans nièces uppmärksamhet; men då han tredje gången närmade sig detsamma, kom hon sjelf störtande ut ur porten, utan hatt och schawl, sprang honom till mötes, kastade sig i hans famn och ropade: "Fräls mig! fräls mig! jag tror, han vill mörda mig!" — Grefven följde henne och rusade med blossande ansigte och gnistrande ögon mot Federigo. Denne, som icke hade något vapen, lät med ena handen sin käpp göra några afvärjande svängningar, under det han med den andra tryckte den arma flickan till sitt bröst.

— "Min herre," yttrade han, "detta beteende mot er slägtinge, er nièce — —"

— "Min nièce! ha! ha! ha! Ja, jag tror, att de katolska presterna adopterat denna benämning. Min nièce! Nej herre, hon är min allra som trognaste älskarinna."

Federigo släppte ögonblickligen qvinnan, och denna, betäckande sitt ansigte med begge händerna, sjönk

till marken, framsnyftande orden: "Förbarmande! förbarmande!"

Grefven rusade emot henne, men Federigo trädde emellan och sade: "Herr grefve! denna qvinna betyder nu för mig mindre än intet, men det är min pligt att icke tillåta en svagare misshandlas, och jag viker icke platsen, förr än ni vid er heder lofvat mig, att icke något ondt skall vederfaras henne."

— "Hon har djupt kränkt och bedragit mig, men likväl, — — fast, hvad berättigar väl er, att affordra *mig* några löften? Ur vägen!"

"O! hjelp mig, hjelp mig," ropade den knäfallande qvinnan, "jag afskyr honom, jag har afskytt honom, allt sedan jag lärde känna er."

Grefven, än mera uppretad, trängde in på målaren. Denne begagnade åter sin käpp som nödvapen; men då grefven ej aktade derom, träffade honom ett slag i ansigtet. Ögonblickligen förde han handen till bröstfickan, drog upp en revolver, ett skott lossades, och Federigo föll träffad till marken.

Under tiden hade åtskilliga personer samlats och blifvit vittnen till detta uppträde. Dessa bemäktigade sig grefven och öfverlemnade honom till gendarmerna, som genast bortförde honom. Federigo blef inburen i en barberstuga för att förbindas. Den olyckliga qvinnan hade, under det detta försiggick, stått som förstenad. Nu, då hon fann sig allena, vaknade hon

åter till medvetande, och med ett skri af fasa störtade hon in i huset.

Dagen derpå flöt liket af ett välklädt fruntimmer i land icke långt från *Porto di Ripetta.* Hon hade gifvit sitt lif i försoning för sitt lättsinne.

Här slöts berättelsen.

— "Känner ni," frågade jag, "ingenting om de båda andra personernas öden?"

— "Grefven," svarade X., "lär redan dagen derpå, genom franska ministerns bemedling, hafva blifvit satt på fri fot, med vilkor att genast lemna Rom. Hvad angår den tyska målaren, så var hans sår icke dödligt; kulan hade snuddat förbi bröstet, tryckt in ett refben och stannat i högra öfverarmen. En oförsigtighet under läkningen förvärrade det onda, och han lär nu vara lam i sin högra arm. Hvar han befinner sig, vet jag icke, men hans bana som målare är troligen stängd för alltid."

"Det der", sade landskapsmålaren Z., — liten och korpulent samt genom sitt outsineligt goda lynne och sin skämtsamma humor allas gunstling — "det der var en alltför bedröflig historia att gå hem med; jag kommer icke att få en blund i mitt öga i natt, så vida icke någon barmhertig menniska sköljer ner den för mig med en annan af gladare beskaffenhet. Emellertid finner man deraf, för hvilka faror och frestelser

vi konstnärer äro utsatta, synnerligast om en nådig försyn — mot hvilken jag minst af alla vill vara otacksam — gifvit oss ett vackert ansigte och en ståtlig växt. Jag har i mitt stilla sinne gifvit min hustru det löfte, att icke under hela resan kasta en kärleksfull blick på någon grefvedotter, vare sig falsk eller verklig. Men, som sagdt är, vi behöfva litet uppmuntran. Kan icke du, S., med någon gladare historia bryta stämningen?"

— "Dina egna historier torde i det hänseendet vara de verksammaste."

— "Ja, om jag blott hade varit någon längre tid i Rom; men derest jag nu ville här lokalisera en historia, skulle ingen tro mig, emedan ni alla veten, att jag är blott en två månader gammal romare."

— "Berätta då något från hemmet!"

— "Nej! Gud välsigne Köpenhamn! Det är bra i många stycken. Men då man är i Rom, skall man vara i Rom eller åtminstone i Italien."

— "Nå väl, jag vill då söka efterkomma din önskan. Historien har åtminstone den förtjensten att vara färsk, ty det är först några veckor sedan slutet blef färdigt."

En påflig soldat.

Giuseppe var soldat i påfvens tjenst och sin herre med lif och blod tillgifven. Han hade den djupaste vördnad både för Hans Helighet och för kardinalerna,

och kände sig nästan som en bättre menniska, hvar gång han skyldrat för deras rödlackerade vagnar. Ja, han sträckte denna vördnad ända ned till presterna, med hvilka han dock stod i mera personlig beröring; iakttagelsegåfva var nämligen icke hans starkaste sida. Han hade icke blifvit soldat af blodtörst, han älskade alldeles icke att se blod flyta, och under Mentana-affären hade han varit sjuk; han hade endast af nit för religionen fattat musköten, och den medalj, han bar på sitt bröst, hade han icke fått för sin tapperhet, utan för sin fromhet. Minst två gånger om dagen förrättade han sin andakt i kyrkan och gick stundom äfven till bikt. Giuseppe, som nyss fyllt 20 år, skulle öfver allt hafva gått och gällt för att vara en vacker gosse, och detta med skäl. Men ingenstädes skulle man tagit honom för ett "godt hufvud." Sanningen att säga, var han mindre skarpsinning, än lättrogen, och hade mera godmodighet än förstånd. Utom en nödtorftig religionskunskap omfattade hans vetande endast några helgonlegender; deraf bestämdes äfven måttet af hans geografiska och historiska insigter. Visserligen hade han reda på, att Rom låg i Italien, men utom Italien kände han intet annat land än det heliga landet, och knappast visste han, att det utom Rom fans någon annan stad, än Jerusalem. Denna stad med dess dyrbara minnen stod alltid för hans inbillning i de mest lockande färger, och då han engång hört en munk predika om

det himmelska Jerusalem, som var af rent guld med en mur af jaspis och portarna af äkta perlor, och han i sin enfald förväxlade detta med judafolkets hufvudstad, så betogs han af en obetvinglig lusta att på nära håll få se denna prakt, och natt och dag tänkte han icke på annat än att vandra till Jerusalem.

Vid samma regemente tjente en annan soldat, vid namn *Masetto,* något, om icke mycket slugare än Giuseppe och dertill dennes förtrogne vän. Honom meddelade han sin afsigt och ville öfvertala honom att göra sällskap; men dertill var Masetto för klok. Han ville icke låna örat åt Giuseppes lockelser, liksom Giuseppe å sin sida icke ville höra på sin kamrats uppmaningar att afstå från sitt beslut. Slutet på många öfverläggningar och vänliga tvister var det, att, som vanligt är händelsen, enhvar behöll sin mening. Masetto stannade hemma, och Giuseppe rustade sig till resan. Han hade väl samlat litet penningar, men både han och hans vän funno, att dessa skulle näppeligen förslå. Han blef mycket ledsen öfver detta hinder. Men Masetto, som var en beskedlig gosse, hemtade en präktig silfverklocka och en vacker guldring — hans enda dyrbarheter — och lemnade dem till Giuseppe, mot dennes löfte att vid sin återkomst antingen återlemna klenoderna eller betala deras fulla värde. Giuseppe tvekade så mycket mindre att emottaga detta ädelmodiga anbud, som han var fullt för-

vissad, att blott han komme till Jerusalem, han utan svårighet skulle i någon ruin — ty att i Jerusalem liksom i Rom funnos ruiner, derom var intet tvifvel, det hörde i Giuseppes ögon till en välbeställd stad — taga en eller ett par tegelstenar af guld eller peta ut ur en mur några äkta perlor och dermed rikeligen ersätta Masettos både klocka och ring.

Att han, innan han företog sin vandring, borde söka afsked från krigstjensten eller åtminstone begära permission, derom hade Giuseppe icke ringaste föreställning. Ingen skulle kunnat få i hans hufvud, att han, genom att gå bort utan tillstånd, svek sin pligt, enär det tydligen var en heligare pligt att gå till Jerusalem, än att tjena påfven. Då han var färdig, begaf han sig sålunda åstad, fullkomligt obekymrad, om krigslagen benämnde hans pilgrimsfärd en rymning och honom sjelf en desertör. Samma sorglöshet visade han äfven med hänseende till upplysningar om Jerusalems läge och vägen dit. Det var honom sjelfklart, att då man lemnade Rom, skulle man nödvändigt till slut komma till Jerusalem, och i fråga om den port, genom hvilken man borde gå ut, så kunde det icke vara tvifvel om, att Vatikanen var den del af Rom, som låg närmast den heliga staden, och att man sålunda från *Porta Angelica* kom närmaste vägen dit. Denna väg valde alltså Giuseppe, och han vandrade, som han sjelf sedan berättade, genom många länder och passerade många städer. Men på ingen af

dessa städer träffade beskrifningen på Jerusalem in, det varseblef han genast. Och när han sedan frågade efter en sådan stads namn, blef han icke litet glad, då han fann, att han gissat rätt, d. v. s., att det icke var Jerusalem. Då han nästan dagligen gjorde sådana lyckliga gissningar, växte hans sjelfförtroende icke litet.

Hos barmhertiga menniskor fick han ofta mat och härberge, så att hans medförda lilla penningsumma räckte otroligt länge. På hans förfrågan, om vägen till den heliga staden, kunde hans värdfolk ingenstädes lemna honom någon upplysning, men å andra sidan kunde de icke heller tro, att den, som var på vägen dit, var stadd på orätt väg, och allraminst trodde Giuseppe det sjelf. Så kom han slutligen till ett land, som var öfverfullt af berg; och sedan han vandrat der många dagar uppför och utför berg, och hans penningar redan tagit slut, kom han till en eremit, som bodde på ett af de högsta bergen. Denne förtrodde han sina bekymmer och målet för sin resa, samt blef mycket obehagligt öfverraskad, då eremiten sade honom, att Jerusalem var beläget åt motsatt håll samt var så ofantligt långt aflägset, att han utan penningar och hjelp aldrig kunde hoppas att hinna dit. Det var icke utan, att Giuseppe i tomheten af sin börs sett ett gynsamt förebud. Han hade i hemlighet hyst den förhoppning, att den heliga jungfrun skulle låta hans penningar räcka ända till framkomsten, och då han utgifvit sin sista soldo, väntade han att vara i gramn-

skapet af Jerusalems murar. Så mycket mera nedslagen kände han sig nu. Han bad den helige eremiten om råd, och denne uppmanade honom att tillbringa natten i ett närgränsande kapell, då han möjligen i drömmen kunde få någon uppenbarelse om himlens vilja. Giuseppe fann rådet godt och inqvarterade sig för natten i kapellet. Han insomnade, sedan han läst en mängd *Pater Noster* och *Ave Maria* och särskildt anbefallt sig i den heliga jungfruns beskydd. Det hade önskad verkan. Jungfru Maria kom ganska rigtigt till honom i sömnen och gaf honom det kloka rådet, att ofördröjligen vända hem igen. Giuseppe — i förbigående sagdt, hade han sannolikt på sin vandring hamnat i italienska Tyrolen, ty sjelf visste han icke namnet på något af de "många länder" han genomvandrat — beslöt att följa jungfruns befallning och tog afsked af eremiten, som gaf honom sin välsignelse och ett stycke bröd.

Det är tydligen lättare, att i Italien hitta till Rom, än till Jerusalem, ty hemresan gick för Giuseppe mycket fortare än bortresan; likvisst blef han nödsakad att för sin utkomst sälja både klockan och ringen, och båda voro uppätna, då han ändtligen anlände till Rom.

Det kan tyckas vågadt, att utan vidare omständigheter infinna sig på ett ställe, från hvilket man ett halft år förut deserterat; men med den förträffliga ordning, som råder i påfvestaten, är det ingalunda så

farligt, som det ser ut. Hade Giuseppe, såsom han verkligen tänkte att göra och verkligen skulle gjort, om icke en god vän afrådt honom, hade han inställt sig hos sin kompanichef och anmält sig redo att åter inträda i tjenstgöring, då hade han sannolikt blifvit arresterad; men nu tänkte ingen på honom, och så fick han gå oantastad.

Nästan besvärligare var att möta Masetto, enär han hvarken kunde återställa de lånta sakerna eller betala deras värde. Han kunde endast lofva att hafva all möda ospard för att på ett eller annat sätt söka förvärfva medel till afbetalande af sin skuld. Masetto lät sig nöja härmed, hvilket under förhandenvarande omständigheter också var det klokaste han kunde göra, och det goda förståndet emellan de båda vännerna skulle sannolikt räckt ännu, derest icke en ny, förvärrande omständighet tillkommit.

Under det Giuseppe dref sysslolös omkring på Roms gator, råkade han göra bekantskap med en adertonårig flicka med tändande ögon och af ett lifligt temperament. Att se den vackra *Cecca* och att älska henne var för Giuseppe ett. Derom vore nu ingenting att säga, derest icke slumpen, som alltid roar sig med att göra trassel, hade i Masettos bröst tändt en liknande låga för precist samma föremål. Giuseppe och Masetto blefvo rivaler. Man måste onekligen gifva Cecca rätt deri, att Giuseppe var en vida vackrare gosse än Masetto — Masetto var icke

vacker alls —; vidare talade det äfven till Giuseppes fördel, att han var något enfaldigare än Masetto, och till det yppersta och sista kom, att den misslyckade Jerusalemsfärden i flickans ögon omgaf Giuseppe nästan med en helgongloria, åtminstone en af den matta sorten. Var det väl då underligt, om Cecca utan lång öfverläggning gaf företrädet åt Giuseppe och lofvade att vid altaret räcka honom sin hand? Men icke heller var det underligt, att Masetto, som på Guiseppe förlorat först klocka och ring och sedan älskarinna, blef från vän förvandlad till fiende? Jag ville se den vänskap, som hållit profvet under så fatta förhållanden. Masetto svor att hämnas, och om han uppsköt med sin hämnd, var det endast för att göra den så mycket mera raffinerad.

Giuseppe simmade emellertid i ett haf af sällhet och kostade icke en tanke på Masetto. Han hade också skäl att prisa sig lycklig, ty nära samtidigt med vinnandet af Ceccas kärlek hade han fått löfte om plats såsom biträde i en butik, och han kunde sålunda snart gifta sig. Har man en rask och arbetsför hustru, kan man lätt slå sig igenom i Rom.

Det rustades sålunda till bröllop. Vänner och fränder inbjödos, och äfven Masetto fick en bjudning. Han bad dock hälsa, att han icke var säker på att kunna komma i rättan tid, emedan han icke hade någon *klocka*.

Så kom bröllopsdagen. Presten förenade de älskande, och man begaf sig derpå till måltiden. De nygifta intogo högtidsplatsen. Maccaroni, polenta, fenkål, höns och frukter funnos i öfverflöd, och på vinet sparades icke. Stämningen blef allt gladare och gladare; de lyckliga makarna kastade på hvarandra ömma blickar och tryckte varmt hvarandras händer. Skålar druckos, sånger sjöngos till deras ära. Slutligen var tiden inne att gå till hvila; Giuseppe reste sig, tackade gästerna för deras välgångsönskningar och bjöd dem en god natt. Men knappt hade man hunnit tömma glasen, förr än tvänne gendarmer inträdde, arresterade brudgummen som desertör och bortförde honom, trots brudens skri och tårar. Då han trädde ut på gatan, kom Masetto emot honom, prisande sig lycklig, att hafva hunnit fram i så god tid, att han åtminstone kunde önska honom en angenäm bröllopsnatt.

Angifvelsen inför vederbörande militära myndighet och valet af ögonblick för arresteringen voro verk af Masettos hämnd, och man får medgifva, att den var utstuderad. Det är lättare att föreställa sig, än att beskrifva Ceccas förtviflan. Att blifva hustru och enka på samma gång är fruktansvärdt för ett af Söderns lifliga barn. — Sedan den första sorgen gått öfver, beslöt hon att i afvaktan på bättre tider söka sig en tjenst. Hon fann en sådan i mitt hus, och jag har ofta hört henne berätta om sin mans äfven-

tyrliga resa samt om deras stora gemensamma olycka. En dag, då min hustru fann henne gråtande vid vårt barns vagga, svarade hon, på tillfrågan om orsaken till sina tårar: "Ack, hade icke den elaka Masetto varit, så hade jag kanske om några månader fått vagga mitt eget barn." Så länge Giuseppes öde var oafgjordt, betraktade hon honom som en martyr, och hon försäkrade sig icke kunna lefva utan sin älskade man. Men sedan hon blifvit underrättad, att hans dom fallit, samt att han erhållit fem års fängelsestraff, undergingo hennes känslor en märkbar förändring. Fem år voro ju en hel evighet! På fem år kunde hon blifva gammal, och hvem svarade henne väl då för att Giuseppe ville kännas vid henne? Och hvad värre var! Huru skulle hon sjelf och hennes trohet kunna hålla ut dessa fem år? Det var visst icke omöjligt, att hon under tiden kunde få se någon, som vann behag för hennes ögon, och så skulle hon vara bunden vid en man, som hon kanske aldrig mera råkade. Med få ord: hon hade att fördraga enkoståndets alla olägenheter, utan att kunna begagna sig af de utvägar, det erbjuder till dessa olägenheters afhjelpande. Hon funderade följaktligen på, att hos påfven anhålla om skilsmessa, och hon ansåg denna så mycket lättare böra kunna beviljas, som hon, enligt sin uppfattning, icke mer än ett par timmar varit gift med sin man. Hon öfverlade som bäst med sin biktfar och sina

vänner om denna sak, då en oförmodad vändning inträdde i hennes öde.

I början af December 1869 öppnades det Vatikanska conciliet, och Påfven högtidlighöll dagen äfven dermed, att han gaf amnesti åt ett bestämdt antal fångar. Bland dem, som i främsta rummet af auktoriteterna anbefalldes till den helige fadrens nåd, var vår Giuseppe. Hans domare hade vid förhöret kommit underfund med, att han var mera enfaldig än brottslig. Också blef han utan tvekan frigifven.

Nu kände Ceccas glädje icke längre några gränser. All tanke på skilsmessa var uppgifven. Hon lemnade genast sin tjenst och satte eget bo med sin återvunne man. Jag har nyligen besökt dem och kan intyga, att de känna sig outsägligt lyckliga, och det så mycket mera, som Madonnan synes gynnsamt stämd för uppfyllandet af en bland Ceccas lifligaste önskningar. Om Masetto vet jag ingenting annat, än att han icke ännu fått ersättning för sin klocka och sin ring, och jag tviflar på, att han någonsin får den. Åtminstone tycker Giuseppe, att de nu kunna vara hvarandra qvitt.

— "Bravo!" ropade Z., "jag tycker om historier, som hafva ett dylikt slut, ty sådant var slutet äfven på mitt lifs roman."

— "Ack! berätta oss den!" utropade vi alla.

— "En annan gång! En annan gång! Nu är det tid att gå hem och lägga sig."

— "Ingalunda!" svarade X., "det måste gå laget rundt med berättande af historier. Efter ordningen, i hvilken vi sitta, är turen nu hos vår värd, och han kan svårligen undandraga sig."

— "Anses det höra till mina värdpligter, får jag väl underkasta mig det och söka reda mig så godt jag kan. Nå väl då! — Jag har . . ."

— "Väl icke händelsevis några cigarrer?" afbröt Z.

— "Nej, dessvärre!"

Nu var händelsen den, att vår eljest så omtänksamme värd glömt att köpa cigarrer. Vi hade dittills lefvat på det i våra resp. cigarrfodral tillfälligtvis befintliga förråd; detta var nu förtärdt, och vid denna tid på dygnet voro alla cigarrbutiker stängda.

"Vin kan jag undvara," yttrade Z., "då jag skall åhöra en historia, men omöjligen cigarr. Enhvar vet, hur nödvändigt det är, att stundom inhölja sitt anlete i moln, derest man icke med blick eller min vill såra berättaren. Jag föreslår derföre, att vi uppskjuta fortsättningen till lägligare tillfälle och skiljas åt för aftonen."

Vi instämde, togo afsked och bröto upp.

XVI.

BESÖK I ASSISI.

"Vi måste taga oss af den stackars ensamma damen": sade min reskamrat, då vi stego ur vid det lilla stationshus, från hvilket vägen löper upp till Assisi. Han och jag hade åkt i olika kupéer, och han hade gjort bekantskap med en amerikansk professor, som vinnlagt sig om studiet af de nordiska språken och derföre var road af att oväntadt hafva träffat en nordbo. I deras samtal hade en ung dam tillfälligtvis blifvit indragen; äfven hon var från Amerika och ämnade liksom vi att besöka Assisi. Det var henne, som vi, enligt min reskamrats förslag, skulle taga under vårt beskydd.

Staden är belägen på en bergssluttning, hvaremot jernbanan löper nere i dalen. Det är också en timmes väg från stationshuset upp till staden, och droschkor äro derföre till hands för att erbjuda den resande sitt biträde. Sedan vi satt våra ressaker i förvar hos sta-

tionsbefälhafvaren, skyndade vi ut på bangården för att hjelpa vår amerikanska. Vi ville bespara henne obehaget af ackorderingen med de prejningslystna kuskarna; men funno henne redan sittande i en vagn, färdig att afresa. För att minska hennes kostnad, frågade vi, om hon tilläte, att vi begagnade oss af samma vagn, hvilket hon genast artigt medgaf. Vi satte oss upp, och jag fick nu först tillfälle att taga mitt ressällskap närmare i betraktande. Hon kunde vara trettio år eller kanske derutöfver, men hela hennes utseende gaf tillkänna, att hennes återstående lifsdagar voro snart räknade. Den svarta klädningen och det mörka håret framhöllo ännu starkare det magra ansigtets blekhet, hvilken blott bröts af två förrädiska, röda fläckar på kinderna, samt af de vackert penslade ögonbrynen med de derunder liggande, i hög grad lifliga ögonen, af hvilka dock det ena emellanåt vanställdes af ett orörligt stirrande. Hon var sålunda visst icke vacker, men hennes utseende hade dock något fängslande; hennes rörelser voro behagliga, ja, eleganta, hennes minspel lifligt. Hon smålog gerna, talade med värma och ofta glädtigt, men då och då afbröt en ihålig hosta hennes skämt.

Assisis läge skildrar Dante på följande sätt:

"Emellan Tupino och den bäck, som ner
Från kullen, vald af helig Ubald, glider,
En fruktbar sluttning höga berget ter.

— — — — — — — — — — — —

Från sluttningen, der bäcken saktad far,
En sol steg upp för verlden, liksom denna,
Som går ur Ganges, värmande och klar.
Derför, om någon ortens namn vill känna,
Säg ej "Ascesi" — litet sägs dermed! —
Säg "Orient," det ger den bäst tillkänna."
(Paradis. XI. 43—54.)

På ömse sidor om Monte Subasios sträckning ligga nämligen de dalar, genom hvilka de små floderna Tupino och Chiascio [1]) leta sig fram, den förra i söder, den senare i norr. Tupino flyter sedan förbi bergssträckningen i sydvest och förenar sig längre upp med Chiascio, hvarefter bådas vatten upptages af Tibern. På den olivbevuxna sluttningen af nämnda berg är Assisi beläget, och den sol, som, enligt skaldens ord, derifrån uppstigit, och för hvars skull han ändrar ställets namn till Orient, är den Helige Franciscus, stiftaren af den efter honom benämnda, i kyrkans historia så berömda tiggarorden. Här var den helige född af förmögna föräldrar, men försmådde öfverflödet och, som legenden och dikten säga, förmälde sig med Armodet, hvilken Kristi brud engång trofast steg med honom upp på korset, då Maria endast stannade nedanför, och som alltsedan Frälsarens död icke haft någon friare. Lycklig i detta äktenskap, fördrog han verldens smälek och slet alla jordiska band. När fa-

[1]) Denna flod kommer från ett berg, dit den helige Ubald ofta drog sig undan.

dren släpade honom inför rätta, emedan han användt de af denne erhållna penningar till en kyrkbyggnad, och fordrade, att han skulle afsäga sig hvarje anspråk på fädernearf, gjorde Franciscus icke endast detta, utan aftog äfven sina kläder, sin enda egendom, och naken gaf han dem åt fadren med de orden: "Till i dag, Pier Bernardone, har jag kallat dig fader, från denna stund tillhör jag endast vår Fader i himlen." Här var skådeplatsen för hans lefnad, hvilken hans lärjungar ansågo erinra om Kristi, här för de underverk, dem han utförde. Här byggdes det första Fransiskanerkloster, här dog den helige, och här hvila hans ben. Detta försakande af alla ägodelar, som bjert stack af mot så många andra andligas girighet, gjorde den hel. Franciscus framför allt till ett de fattigas helgon, och hans graf var länge och är till en del ännu en vallfartsort för landtfolket i Toskana och Umbrien. Ännu ett annat helgon härstammar från Assisi. S:ta Clara, en ansedd jungfru i denna stad, hänförd af beundran öfver Francisci lära och dygder, lemnade sina föräldrar och flydde till Fransiskanernas kloster, der hon tog slöjan och grundlade i Clarissinerorden en systerorden till Fransiskanernas. Äfven hon är begrafven i Assisi.

Men icke endast de, som vilja betyga de båda helgonen sin hyllning, vallfärda dit. Då Fransiskanerorden tillväxte, och rika gåfvor inflöto, ansåg man sig icke bättre kunna använda de öfverflödiga pennin-

garna, än till Ordenskyrkans prydande af de förnämsta, då lefvande mästares händer. Och för att skåda dessa, för den italienska konstens tidigaste ynglingaålder så märkliga målningar färdas alltjemt konstens vänner till Assisi.

Efter tio minuters färd stannade vi vid den i dalen belägna kyrkan, *Maria degli Angeli*, som är byggd, efter Vasaris ritning, öfver den helige Francisci forna bönhus, "Portiuncula", och hvarest man äfven ser den koja, i hvilken helgonet dog den 4 Okt. 1226. Då vi skulle ånyo stiga i vagnen, för att fortsätta vår färd, började kusken krångla. Han vände sig till vår följeslagarinna och förklarade, att han betraktade deras öfverenskommelse om priset såsom ogiltig, sedan äfven vi fått plats i vagnen. Vi, som genom långvarig praxis förvärfvat oss en viss öfning uti konsten att gräla med kuskar, skyndade oss nu att lägga oss i samtalet, för att dermed låta damen förstå, att hon i oss hade erfarna och pålitliga beskyddare. Men hon afbröt oss och på flytande italienska, i en lugn och bestämd ton, bad hon kusken sätta sig upp, såvida han ville påräkna hederliga drickspenningar, samt upprepade för honom, att hon ville besöka Fransiskanerkyrkan, kyrkan S:ta Chiara, och Chiesa Nuova, hvilken senare är byggd på den plats, der Francisci fädernehus en gång stått. Kusken lydde, och på en vacker väg, som slingrade sig upp åt berget, kommo vi fram till det af väldiga substruktionsmurar upp-

burna, som en kungaborg stolt thronande Fransiskanerklostret med dess märkvärdiga götiska kyrka i tvänne våningar. Den nedra kyrkan, i hvilken man först inkommer, började byggas ett par år efter helgonets död; den öfra kyrkan är några och tjugu år yngre.

Nedra kyrkan, som begagnas vid gudstjensten, är temligen mörk och har breda, låga båghvalf. Den är prydd med en mängd interessanta fresker, bland hvilka de ryktbaraste äro de af *Giotto* i korshvalfvet öfver högaltaret målade, tre allegorier af de dygder, dem Fransiskanernas ordenslöfte förband dem att iakttaga: armodet, kyskheten och lydnaden; i den fjerde hvalfkupan har han framställt den helige i gloria. Äfven de fresker, som finnas i norra tvärskeppet och förut tillskrifvits andra målare, tillerkännas nu Giotto, och äro högst sevärda. En särskild uppmärksamhet förtjenar hvalfvens, särdeles hvalfbågarnas dekoration.

Under det vi betraktade dessa och andra kyrkans märkvärdigheter, fann jag tillfälle att fråga min reskamrat, hvad han kände om vårt nya sällskap. Hennes namn, sade han, var miss B.; han hade hört henne säga, att hon från NewYork följt några landsmaninnor till Paris, samt att hon hade ett par månaders ledighet till sitt förfogande och beslutat tillbringa dessa i Italien, der hon rest en gång förut. Då jag erinrade mig de ställen, hvilka hon för kusken angifvit sig vilja besöka, misstänkte jag, att hon var katolik, men min

kamrat försäkrade, att hon, för att dömma af ett hennes samtal med professorn, snarare vore af den episkopala bekännelsen. Hon besåg nu allt med lifligaste interesse, var vänlig och upprymd, men dofvare ljödo i denna fuktiga och kalla luft de ofta påkommande hostanfallen, och kyrkans mångfaldiga vinklar och vrår gåfvo ett hemskt eko. Under kyrkan är 1818 en krypta byggd, och i denna befinner sig helgonets graf. En stund efter det jag gått ned i denna krypta, kom äfven amerikanskan dit och, utan att varseblifva mig, knäföll hon på det kalla stengolfvet vid Francisci graf och låg så en stund försänkt i en brinnande bön. Jag smög mig sakta bort. Hvilken religionsform hon bekände, var mig numera ingen hemlighet.

Den öfra kyrkan är större, högre och luftigare, men såg tom ut, nästan som en utrymd sal. Tak och väggar voro öfvertäckta med fresker, men mycket skadade och urblekta. De hafva länge tillskrifvits Cimabue och Giotto. Men nyaste forskningar hafva ådagalagt, att här många olika händer arbetat, att två på hvarann följande konstnärsgenerationer på dessa murytor nedlagt frukterna af sina sträfvanden, hvilka slutligen vunno sin fulländning i den unge Giotto. Med andra ord, att här föreligga den äldre florentinska konstens historiska urkunder. Det var både lärorikt och angenämt att med ledning af dessa undersökningar följa uti de halfförfallna freskerna utveck-

lingens gång. Hufvudskeppet har fresker i tre rader öfver hvarandra. De båda öfra innehålla framställningar ur gamla testamentet och Kristi historia, den nedra S:t Francisci lif och verksamhet i 28 taflor. Legenden berättar bland annat, att då den helige Franciscus begifvit sig upp på berget Vernia, för att med flera veckors fastande förbereda sig till Michaelifesten, såg han Kristus i gestalt af en korsfäst seraf och blef samtidigt på underbart sätt "stigmatiserad", d. ä. fick på händer, fötter och i sidan märken efter Kristi sår; på händer och fötter voro de svarta och liknade aflånga spikhufvud, hvaremot såret i sidan var en öppning, ur hvilken stundom blod flöt. Den helige sökte under lifstiden dölja detta för den nyfikna mängden, men flera hans lärjungar bestyrkte edligen, att de sett ärren, och efter hans död voro de många, som fingo tillfälle att förvissa sig om sanningen af detta under. Denna händelse ur helgonets lif var föremål för en af Giotto målad fresk, och jag stod just framför denna, då jag vid min sida märkte miss B., likaledes betraktande målningen. Jag gjorde några anmärkningar öfver underverkets möjlighet. Franciscus var sjelf en ren och ädel känslomenniska, oförmögen af svek. Men var han offer för ett sjelfbedrägeri? Kunde verkligen en af den religiösa känslan starkt upphettad fantasi hafva en rent fysisk verkan? Eller var allt endast en efter hans död af lärjungarna hopspunnen dikt?

Utan att inlåta sig på dessa frågor, svarade miss B.: "Ni erinrar er säkert, att St. Franciscus omedelbart efter denna stigmatisering blef ett rof för svåra kroppsliga plågor, hvilka fortforo till hans, två år derefter inträffade död. Han bar dem icke blott utan klagan, utan med gladt och förnöjdt sinne, ja han tackade Herran för de lidanden, han sände honom. Andra helgons martyrskap har gemenligen bestått i ett plågsamt dödssätt; Francisci är det med tålamod och frimodighet burna långvariga lidandets martyrskap. Honom, den ädle, den tålige, den varmhjertade prisar jag säll framför alla andra."

Under det hon talade, var det som om hon glömt min närvaro; hon talade icke till mig, hon talade till sig sjelf. Och tonfallet i hennes röst var sådant, att jag ofrivilligt blickade in i hennes ansigte: ögonen glänste, den röda fläcken på kinden tycktes hafva vidgat sig, och ett svärmiskt uttryck lifvade dragen. Utan att vidare växla ett ord, skiljdes vi åt för att fortsätta vårt skärskådande af freskerna; hon gick uppåt kyrkan, jag nedåt.

Från Fransiskanerklostret reste vi in i staden. Den är icke synnerligen stor, har förfallna hus, smala och krokiga gator, hvilka dertill äro branta, emedan staden, som nämndt, är anlagd på en sluttning. Assisi förtjenar verkligen äran af att vara den älsta tiggarordens stamort; ty hafva dess invånare icke tagit annat i arf efter den helige Frans, hafva de åtminstone

hans lust att lefva af almosor. Då hästarna endast med ansträngning kunde släpa den tungt lastade vagnen uppför de branta gatorna, så stego vi ur och lemnade vagnen åt miss B.

Vi fortsatte vår vandring till fots, men sammanträffade åter med vårt ressällskap i kyrkan S:ta Chiara. Äfven der är en nybyggd krypta, hvarest helgonets graf befinnes. Men då jag ville dit nedstiga, hejdades jag å trappan vid anblicken af vår följeslagerska, som låg knäböjande vid grafven, med ögonen slutna.

Hvad var meningen med denna hennes pilgrimsfärd från helgongraf till helgongraf? Tydligen hade hon pröfvat lifvet; och kanske var någon sviken förhoppning, vid hvilken hon med sin själs hela lifligbet hade fäst sig, orsaken på en gång till hennes sjukdom och hennes sinnesriktning. Hoppades hon att genom ett underverk återvinna sin hälsa, och var det helgonens bemedling hon utbad sig? Eller ville hon blott af deras exempel hämta styrka och mod, och kände hon sig med dem mera införlifvad, då hon besökte de ställen, der de en gång lefvat, verkat och dött? Knappast kunde hon väl vänta att på andra sidan Oceanen få återse sitt hem och de sina. Och, månne hon hade något hem? Månne varelser funnos, för hvilka hennes lif och hälsa hade något värde? Om så vore, hvarföre irrade hon då ensam omkring, hon, som så väl tycktes behöfva en vänlig omvårdnad? Sannolikt skulle i främmande land främmande händer tillycka

hennes ögon, och ingen tår fällas på den torfva, som en gång skulle gömma hennes stoft. Var det kanske om detta ögonblicks påskyndande, hon så ifrigt bad?

Vid S:ta Chiara skildes vi åt. Uttröttad och matt, men ändå vänligt leende, tog hon afsked för att fara till ett värdshus och der ett par timmar hvila ut; men dessförinnan frågade hon, vid hvad tid vi önskade åka ned till stationen. För att icke besvära henne, förklarade vi oss föredraga att gå dit ned. Derpå begåfvo vi oss till en osteria vid torget, läto utflytta stolar och bord, och, under förtärande af en afskyvärd dryck, som serverades oss under namnet *mezzo caldo*, sutto vi och betraktade den midt framför oss liggande vackra fasaden till ett gammalt Minervatempel, hvilket nu är förvandladt till kyrkan S:ta Maria della Minerva. Denna väl bibehållna fasad med sina sex korintiska kolonner, i enkel och ren stil, förtjuste en gång Göthe, som här för första gången skådade en antik tempelrest.

Kort före solnedgången anträdde vi vår vandring ned till stationen. Vår väg utför bergssluttningen gick genom olivlunder. Det var en lugn, vacker afton, och den täcka, bördiga dalen låg framför oss, i en härlig belysning. På andra sidan jernbanan slingrade sig den lilla floden Tupino och glänste fram då och då i solskenet.

En kort stund efter vår ankomst anlände äfven miss B. Hon hade betalt hyrkusken, men det var oss

omöjligt att få veta beloppet af vår andel deraf; våra förfrågningar slog hon bort med skämt. Situationen var just icke riktigt behaglig. Vi hade i allsköns välmening velat spela rollen af hennes beskyddare, och i stället hade hon, den praktiska amerikanskan, omärkligt tagit oss under sitt beskydd.

Vi gjorde sällskap till Perugia och tillbragte der ett par dagar. Derifrån gick hennes väg till Florenz, och vår till Siena.

Under vårt vistande i Siena inföll den heliga Katarinas af Siena årsfest, hvilken firades med mycken ståt. Då vi denna dag besökte bibliotekssalen i Domen, hvarest *Pinturicchios* bekanta fresker finnas, återsågo vi der oförmodadt vår amerikanska, i sällskap med frun till en Sienesisk professor. Hon hade förmodligen för festen kommit till Siena. Hostan var ännu mera ihålig, kinden ännu mera gulblek, men ögonen syntes större och strålade af om möjligt ännu mera frid och glädje. Jag tänkte på apostelns teckning af de kristna såsom ”bedröfvade och dock alltid glade”; och betydelsen af hennes ord i Fransiskanerkyrkan i Assisi tycktes mig nu klarare. Det var sista gången jag såg henne.

XVII.

NÅGRA STUDIER.

1. *S:ta Cecilia i Bologna.*

På beställning af den sedermera kanoniserade Elena Duglioli del Oglio målade *Rafael* 1515 denna tafla för att uppsättas i S:ta Cecilias kapell i kyrkan S. Giovanni in Monte i Bologna. Derifrån flyttades hon år 1796 och har som många andra italienska konstverk gjort en resa till Paris, samt befinner sig nu i pinakoteket i Bologna. År 1803 blef hon i Paris från träd öfverflyttad på duk, vid hvilket tillfälle hon både på flera ställen sönderrefs och blef oskickligt öfvermålad, hvarföre också Rumohr 1831 yttrade: "För närvarande är detta verk så nedsuddadt af en restaurator, att det mera liknar en kopia, än sig sjelft."

Dock återstår ännu så mycket, att man lätt nog kan begripa den entusiasm, som detta mästerverk väckt och ännu väcker. Det var denna tafla, som på den gamle *Francesco Francia* gjorde ett så öfverväl-

digande intryck; framför den var det *Correggio* utropade sitt bekanta: "äfven jag är målare"; och det var med anledning af den, som *Ehrensvärd* gaf Rafael det högsta beröm, han kunde gifva en modern målare, då han sade: "En artist som Rafael med antik stil är Apelles," och åsynen af denna tafla ingaf honom den sköna tanken: "En artist behöfver mycket, intet nog ha vett, intet nog ha eld, han måste, som en ungdom känner kärlek, känna det ädla." *Göthe* utbrast: "Han (Rafael) har alltid gjort hvad andra skulle önska att göra, och jag behöfver icke om detta verk säga annat, än att det är af honom. Fem helgon bredvid hvarandra, hvilka alla äro oss likgiltiga, men hvilka stå der i så fullkomlig existens, att man önskar bilden en tillvaro för evigheten, om man än sjelf är nöjd med att upplösas." För svenska läsare är denna tafla troligen känd genom Atterboms glödande beskrifning i hans "Reseanteckningar"; jag måste dock, för att i det följande blifva begriplig, i korthet redogöra för densamma.

Midt i taflan, något ryckt tillbaka från förgrunden, står S:ta Cecilia, dottern af en förnäm romersk familj, klädd i en rik drägt; hennes blick är riktad uppåt, der hon ser himlen öppen, och derifrån hon förnimmer tonerna af sjungande englar. Vid hennes fötter ligga sönderbrutna musikaliska instrumenter; orgeln, ur hvilken hon nyss framlockat så himmelska toner, hänger nedåt lutad i de sänkta händerna, och

flera pipor hafva lossnat samt hålla på att falla ut. Sjelf märker hon hvarken detta eller hvad annat, som tilldrager sig kring henne; hennes själ är icke på jorden, utan i himlen; hennes öra uppfångar toner, i jemförelse med hvilka all jordisk musik endast är ett profant missljud, och de instrumenter, ur hvilka den framlockas, icke äro bättre värda än att krossas. Det hvilar öfver hela den sköna gestalten en outsäglig oskuld och renhet, som i förening med den stilla hänryckningen bildar ett helt, sådant som endast en Rafael kan måla, ty hos ingen mästare finner man det jordiska och det öfverjordiska i en så underbar förening. Till höger om henne, men mera i förgrunden, står Paulus, stödd på sitt svärd; venstra handen, i hvilken han har en pappersrulle, håller han på knappen af svärdsfästet och på denna hvilar högra armbågen, under det att högra handen omsluter hakan; det tankfulla hufvudet är lutadt nedåt, och med en sorgsen blick tyckes han betrakta de krossade instrumenterna. Till venster om Cecilia står Maria Magdalena med urnan, som innehållit den salva, med hvilken hon en gång smorde Frälsarens fötter; hon är i en framåtskridande ställning, just i begrepp att stanna, och ansigtet vänder hon utåt mot åskådaren. Bakom Cecilia står till höger Johannes, evangelisten, och till venster den helige Augustinus i biskopsskrud med kräkla båda dessa blicka samtalande på hvarandra.

Det är icke om Cecilia meningarna äro delade; ingen kan misstaga sig om hvad hon uttrycker. Men i hvad förhållande stå de fyra bi-figurerna till den framställda handlingen, och, framför allt, hvad betyder denna Maria Magdalena, som vänder blicken utåt och synes icke det ringaste hafva att skaffa med hvad som försiggår? Hvad hafva de alla att göra med Cecilias hänryckning? Äro de icke blotta paradfigurer? Det vore visserligen den enklaste förklaringen; men kan man tro, att en Rafael, som i Cecilia sjelf uttryckt en så djupsinnig tanke, skulle tanklöst hafva ställt dessa vid hennes sida? Jag vill icke vidare uppehålla mig vid den förklaring, jag fann uti ett vidlyftigt italienskt arbete öfver Bologna-galleriet; författaren till detta påstår bland annat, att Johannes och Augustinus se på Cecilia, då de dock ganska tydligt se på hvarandra; han vill i Maria Magdalenas hållning se en antydan om hennes forna lättsinniga lefnadssätt, af Rafael anbragt för att derigenom gifva en bättre relief åt Cecilias renhet: en tanke så befängd, att den icke ens tarfvar någon vederläggning. Äfven *Atterbom* säger, att Johannes, "förtjust af den musik han hör, men tillika, som det nästan skulle tyckas, af Cecilia sjelf,[1]) *ser på henne* med uttryck af den inner-

[1]) Detta påminner mig om en förklaring af Rafaels transfiguration uti ett fransyskt arbete. Man erinrar sig, att under det frälsaren med de tre lärjungarna är uppe på berget, ledes

sta lycksalighet och förtrolighet"; Paulus "tyckes i en klar reflexiv spegel uppfatta allt hvad han förnimmer" — hvarmed just icke mycket är sagdt —; Augustinus uttrycker "ungefär samma idé, men i en mera *presterlig art*"; och Magdalena, "trånande och smäktande, men utan sjuklighet och svaghet, uttrycker tillika genom blick och min känslan af en högre vederqvickelses njutning." *Burkhardt* säger rent ut, att Magdalena är "absichtlich theilnamslos gebildet". En annan författare anser henne vara ditsatt endast för gruppens symmetriska anordning, liksom om en Rafael icke skulle kunnat bringa sammanhang i en grupp af fem personer. *Barthelemy* utsträcker denna tydning till hela taflan och förmenar, att figurerna icke äro lifvade af ett gemensamt interesse. Till en sådan uppfattning kommer man oundvikligen, då man söker sammanhanget emellan figurerna i den känsloverkan, som Cecilias nyss afslutade musik och englarnas sång hafva frambragt på de närvarande. Detta anmärkes också med rätta af *Herman Riegel* i en för några månader sedan utgifven uppsats. Sjelf ger han

---

en besatt gosse fram till de öfriga, vid bergets fot väntande lärjungarna, med begäran, att de måtte bota honom, samt att dessa förklara sin oförmåga dertill. Om den yngste och vackraste af apostlarna säger förklararen, att han med blicken riktad på den unga, sköna flicka, som håller den besatte, synes säga: "Du kan väl veta, att om jag kunde, skulle jag bota honom, om icke för annat, så *för din skull.*"

en fyndig, kanske alltför fyndig, förklaring. Har jag rätt förstått honom, så skulle taflans innersta tanke vara *Kristus*. Hans lof sjunga de englar, hvilkas sång hänrycker Cecilia; symboliskt framställes tanken af Magdalena, som, framvisande urnan, vill säga: ”med denna salva har jag smort *honom*, som är orsaken till vår hänryckning, innehållet af vår sång”; Paulus, handlingens man, som med skrift och svärd kämpat för Frälsaren, kan tillåta sig att ett ögonblick beklaga tillintetgörelsen af den sköna verldsliga musiken, ty på hans tro kan ingen tvifla; Johannes lägger handen på bröstet och ser på Augustinus, såsom ville han säga: ”ordet om honom hafva vi, hans lärjungar, öfverlemnat åt eder”; men kyrkans man i den rika skruden har endast öra för ordet *öfverlemna* (traditionen), och klok och stolt leende gör han med venstra handen en åtbörd af förvåning. Sådan är Riegels förklaring. Det var just utläggningen af Augustinus, som hos mig väckte betänklighet. Är det likt Rafael, är det honom värdigt, att i en tafla som denna nästan satiriskt fästa uppmärksamheten på skilnaden emellan kristendomen i dess renhet och den på traditionen byggda katolska kristendomen? Och vidare, blir icke genom denna förklaring Paulus ryckt ut ur det helas sammanhang?

Då jag nu sjelf vågar framställa en förklaring, sker det derföre, att jag för min del icke funnit mig tillfredsställd af de förklaringsförsök, jag tagit känne-

dom om; och jag får underkasta mig, att andra lika litet finna sig tillfredsställda af mitt. Först och främst är det tydligt, att ingen mer än den heliga Cecilia varseblir den himmelska synen, hör tonerna ofvanifrån. Ingen mer än hon riktar blicken uppåt. Ett kopparstick af Marc Anton, hvars äkthet dock drages i tvifvelsmål, visar, att Rafael ämnat låta Magdalena blicka uppåt, men ändrat detta, emedan han icke ville upprepa samma motiv. Men om så varit, ligger skälet till denna ändring icke blott i den konstnärliga anordningen, utan äfven i konstverkets grundtanke. Man har derföre att söka "det gemensamma interesset"[1] i det, som försiggår på jorden, med andra ord, i den *himmelska uppenbarelsens synbara inverkan* på S:ta Cecilia. Det är med en allvarlig, djupt tankfull blick *Paulus* betraktar de sönderbrutna instrumenterna; det är icke blott vemod öfver dessas förstörande, man läser i hans blick, han är på samma gång försänkt i begrundande af sjelfva tilldragelsen. *Johannes,* välbekant med de himmelska synerna, vänder sig förklarande till *Augustinus*, men han pekar icke på de brutna verktygen, utan lägger handen på hjertat, antydande, att det, hvarom frågan gäller, äfven här är det inre, att för den själ, som uteslutande lefver i Kristus, är allt verldsligt blott idel fåfänglighet, samt att hvad Augustinus här varit vittne till, är endast ett uttryck, en verkan af detta själens högsta lif. Med glad förvåning emottager den heliga biskopen denna under-

rättelse. Men ”hans stolta leende”? frågar någon. Ser man på afbildningar af taflan, så tycker man sig verkligen märka ett sådant; ja, äfven då man på något afstånd betraktar sjelfva taflan, tycker man sig igenfinna det; en hopknipning af venstra ögonvrån, en öfver kinden gående våglinea -- kanske en följd af restaureringen? — synes bestyrka det. Men går man taflan blott ett par steg närmare, så varseblir man, hur ögat vidgar sig; och man finner, att det icke är stolthet, som deri läses, utan glädje eller rättare en glad förvåning. Ögat talar nämligen samma språk som den upplyftade venstra handen. Slutligen *Maria Magdalena* — hvad sammanhang har hon med de öfriga? Det är mig obegripligt, hur någon kunnat hos henne finna en antydan af lättsinne eller ens något ”trånande och smäktande”. Hennes blick, så lugn, så klar, så fridfull, synes mig omöjligen kunna missförstås. Hon bildar en fint tänkt motsats till Cecilias hänryckning, till Pauli begrundande, till Augustini förvåning. Hon hvarken grubblar eller häpnar, för henne är allt klart. Hon är representanten af den fullaste frid och harmoni, en harmoni, hvilken intet jordiskt, ej ens för ett ögonblick, kan störa. Derföre ser hon ej ned på instrumenterna, som Paulus, hon ser icke heller med förvåning på Cecilia; liksom Johannes, förstår hon genast allt, men hon förklarar icke, som han, tilldragelsen för någon af de närvarande; hon förklarar den för åskådaren genom att sjelf lefvande

framställa resultatet af hvad som försiggår; ty just hennes själstillstånd är det, i hvilket Cecilia efter synens försvinnande måste inträda. Magdalena försinligar den fromma, i Kristo trygga själens hvardagstillstånd. Hänryckningens korta ögonblick visar oss Cecilia. Så fattad, är Magdalena en för det helas begripande ytterst vigtig figur; och så fattadt, blir konstverket ett i alla sina detaljer strängt sammanhängande helt.

Om utförandet vågar jag icke yttra mig, och hvad angår tonen i det hela, inskränker jag mig att anföra *Naglers* träffande uttryck: "Allt deri är stilla andakt, liknande de högtidliga, långtutdragna tonerna i våra gamla kyrkosånger."

---

2. *Hästar, målade af Rafael.*

Det är obestridligt, att vid sidan om en Horace Vernets, en Adams och andra moderna målares hästar, synas Rafaels hästar grofva och klumpiga. Man har anmärkt, att den romerska hästracen hade dylika klumpiga former — hvarom man ännu i dag kan förvissa sig —, och att derföre mycket, som i Rafaels hästbildning stöter kännareögat, får skrifvas på modellens räkning. Å andra sidan har jag någorstädes läst ett yttrande af en konstnär, att Rafael studerat icke naturen, utan de antika marmorhästarna på Monte Cavallo samt bronzhästen på Capitolium, och

särskildt anföres Constantins-slagtningen såsom bestyrkande detta. Det är troligt, att i båda dessa påståenden ligger sanning, men lika säkert är, att på denna tid icke ens hos Rafael blicken gått upp för djurens sjelfständiga skönhet.

Det är rätt märkligt att se, huru för olika tider olika herrskande uppfattningar af djuren alltid inverkat på konstens framställningar af desamma. I Orienten var full känsla för djurgestalten; indier, assyrier, egypter, perser lyckades både i uppfattningen och återgifvandet af djuren, dock med en viss inskränkning. De anade nämligen i djurlifvet något hemlighetsfullt, något högre än det menskliga, och om detta å ena sidan skärpte blicken för djurformens egendomlighet, så föranledde det å andra sidan inläggandet af ett symboliskt element i sjelfva framställningen och åstadkom sålunda en bundenhet i formen. Djuret fick icke vara sig sjelf, utan skulle vara något högre; och derigenom blef det icke heller fullt hvad det skulle vara. Grekerna ställde icke djuret så högt och lyckades derföre att med bibehållen trohet i formen gifva det mera sant egendomligt lif. Man har från antiken framställningar af djurlifvet, hvilka gränsa till det sublima, som ock sådana, hvilka återgifva de naivaste drag af detta lif. Den betydliga samlingen af djurbilder uti *Sala degli Animali* i Vatikanen visar, att denna konstgren haft stor utsträckning. Hålla vi oss nu uteslutande till hästen, så var

tydligen grekernas begrepp om dess skönhet ett helt annat än vårt; hufvud, nacke, bröst, ben äro på de genom konsten framställda grekiska annorlunda bildade än på våra hästar. De romerska hästarna återigen, om de jemföras med grekernas, framför allt med Parthenonshästarna, äro vida råare och mindre liffullt genomförda, men förträffliga i rörelsen. Så är förhållandet med den häst, som bär Marcus Aurelius, på Capitolium. Michel Angelo brukade säga, att denna häst blott behöfde sätta ned den upplyftade foten på marken, för att man skulle tro, att den var lefvande; men med detta rörelsens lif förenar den en så klumpig formbildning, att man påfunnit den förklaring, det den skulle vara en trogen porträttbild af kejsarens stridshäst, hvilken i sådant fall varit, efter vårt begrepp, allt annat än vacker.

Medeltiden betraktade djuret som indraget med uti det stora försoningsundret: äfven kreaturen suckade efter förlossning. Endast ur denna synpunkt uppfattades det, hvarför också denna tid var ytterst svag i djurframställning; "äfven en Rafael," säger Vischer, hvars åsigt vi här framställt, "har ännu föga djurform-sinne och gör sämre hästar än till och med de ålderdomligt hårdt tecknade i de gamla etruskiska grafvarna." (Æsth. § 451).

Om än detta omdöme är väl strängt, så kan gerna medgifvas, att Rafaél icke fäst uppmärksamhet vid hästens egendomliga plastiska skönhet. Men han har

heller aldrig målat hästen för dess egen skull; han har målat den endast i dess förhållande till menniskan, endast som hennes tjenare, deltagaren i hennes öden, i hennes glädje och hennes bekymmer. Häst och ryttare utgöra på hans taflor *ett;* den förres rörelser återspegla alltid den senares sinnesstämning. Vid sidan af ryttaren kan hästen knappast sägas hafva någon sjelfständig betydelse, tvertemot förhållandet på moderna hästtaflor, der ryttaren ofta är en bisak. Just genom detta innerliga förhållande till ryttaren får emellertid hästen för kompositionen i dess helhet en ökad betydelse; den erhåller nämligen derigenom sin stora andel af uppgiften att tydliggöra det helas tankeinnehåll. Och äro Rafaels hästar än icke formsköna, så äro de dock poetiskt sanna, och i detta hänseende inom konstverlden icke af många öfverträffade.

Man betrakte blott den berömda Constantins-slagtningen. Constantin sitter visserligen, som Vischer anmärker, för djupt ned i hästen; men denna öfver sårade och döda stolt framsprängande häst åskådliggör kanske lika tydligt som kejsaren sjelf motståndets omöjlighet och segerns triumf; hvaremot å andra sidan Maxentii häst i sina fåfänga kraftansträngningar framställer samma bild af fasa, som hans drunknande herre. En grupp på denna fresk har i sådant hänseende synnerligen tilltalat mig. En häst har blifvit sårad i bringan och störtat till marken med sin ryttare, hvilken i denna ställning hotas af en framilande

soldats svärd. Den döende hästen vänder ännu en gång med en gnäggning sitt hufvud mot sin herre; kastar han på honom en sista blick till afsked, eller vill han se, om de äfven i döden skola följas åt?

Hvilket uttryck har icke uti "Heliodori fördrifvande ur templet" den som en stormvind frambrusande häst, hvilken bär den öfverjordiska ryttaren, men också sjelf synes som ett hämnande redskap i högre makters hand.

En af Rafaels fresker är synnerligen lärorik för kännedomen af hans användning och behandling af hästen.

Historien berättar, att 452, då Attila med sina Hunner närmade sig det värnlösa Rom, drog romerska biskopen Leo I honom till mötes, träffade honom vid floden Oglio, bragte honom skänker samt förmådde honom att lemna Rom i fred. Legenden deremot talar icke om några skänker, utan vet berätta, att genom apostlarna Petri och Pauli underbara uppenbarelse Attila blifvit förmådd till återtåg. Det var denna tilldragelse Rafael fick i uppdrag att måla i *Stanza d'Eliodoro.* Högra sidan af taflan och hela midtelpartiet upptagas af Attila och hans krigare, större delen till häst, några till fots; å venstra sidan uppträder Leo I med sju följeslagare, två till fots, de öfriga ridande på hästar eller åsnor. Öfver påfvens hufvud sväfva apostlarna Petrus och Paulus med blottade svärd och hotande uppsyn; Paulus pekar framåt

för att angifva den väg, Attila har att taga. — Vischer anför denna tafla som bevis på den i det religiösa måleriet ofta förekommande motsägelse emellan den reala verlden och den öfverjordiska, och hvilken i konstnärligt hänseende blir kännbar, då den uppenbarar sig i kompositionen. "I Rafaels Leo och Attila," säger han, "är antingen Leo eller äro de två i luften sväfvande apostlarna öfverflödiga; ger Attila vika för dem, så behöfves icke Leos öfvertalande, och tvärtom" (§ 695). Antingen kunna sådana ämnen icke af måláren framställas och skola helt och hållet utdömmas, eller ock kunna de icke behandlas annorlunda, än här blifvit gjordt, och ypperligt gjordt. Ty oafsedt, att just undret, himlens omedelbara ingripande i stadens öden och den biskopen ofvanifrån meddelade hjelp, detta och intet annat, var hvad Rafael skulle framställa; så kan frågas, om icke för detta ämnes behandling det underbara utgör ett lika välkommet, som nödvändigt hjelpmedel. Eller hur skulle en målare uttrycka, att Attila besluter vända om, dertill bevekt af Leo? Huru måla biskopens vältalighet? Den uttrycksfulla åtbörden med högra handen är dertill ingalunda tillräcklig; och mera kunde Rafael näppeligen vågat göra.

En annan anmärkning, som troligen mer än en, framför denna fresk, gjort mot kompositionen, är, att Attila icke vid första anblicken framträder som hufvudfigur. Ögat får söka efter honom; han sitter icke

nog fritt i tafian. För min del tror jag, att detta förhållande varit mindre märkbart, då färgerna hade sin fulla styrka; nu hafva de mycket förbleknat, och särskildt är den blå mantel, som är draperad kring Attilas rustning, på många ställen nästan smutsgrå.

Attila är den ende, som ser den himmelska synen; förskräckt släpper han tyglarna, kastar sig tillbaka, och under det ansigtet med fasa och bäfvan är åt ena sidan riktadt uppåt, vänder han de utsträckta armarna och öfra delen af kroppen åt motsatt sida, dermed liksom instinktmässigt uttryckande, att han *måste* lyda apostlarna, vända om och gifva befallning till återtåg. Hans följeslagare *varseblifva intet;* men de märka dock, att något utomordentligt är å färde. Ett mörkt moln far öfver Attilas här, och en stormvind brusar fram så häftigt, att fanbärarna knappast kunna hålla fanorna upprätta; flera af hästarna blifva skygga, vare sig man får skrifva detta på vindens och de fladdrande fanornas räkning, eller om här, som i våra folksägner, djuren hafva en tydligare förnimmelse af det öfvernaturliga, än menniskan. De tvänne sig stegrande hästarna i förgrunden åskådliggöra förträffligt denna oro utan känd orsak, hvilken intagit alla; de äro de uttrycksfullaste exponenterna för densamma, och genom dem skärpes blicken för den i krigarskaran rådande förvirringen. Blott Attilas häst är lugn och fortsätter sitt sakta skridt: orsaken är, som ock blifvit anmärkt, att om hästen synts orolig, skulle

Attilas häftiga rörelse kunnat antagas deraf härröra, då den nu tydligen blott af synen är orsakad. Ridande på en stor, hvit mulåsna, ledd af en ridknekt, kommer Leo fienden till mötes. Bakom honom synas två kardinaler, sittande på åsnor, och till venster om honom är en grupp af trenne andliga till häst, af hvilka en bär korset. En klar himmel strålar öfver denna del af taflan, och i motsats till förvirringen på andra sidan råder här det fullkomligaste lugn. Åsynen af den fruktansvärda Hunnerhären, om hvars framfart de fladdrande lågorna i bakgrunden bära vittne, väcker icke en skymt af fruktan hos påfven och hans ledsagare, hvilka trofast förtrösta på himlens hjelp. Detta lugn sträcker sig äfven till djuren. Man kan knappt se en större kontrast, än den mellan de skygga hästarna å ena sidan, och å andra sidan påfvens mulåsna, som synes lika sorglös, som stode den trygg i sitt stall, och kardinalens åsna, som nästan tyckes hålla på att somna in. Äfven de beledsagande presternas hästar äro fullkomligt lugna. Så hafva dessa hästar och åsnor icke ringa betydelse för hela kompositionen. Under det de blott synas vara till för att bära sina resp. ryttare, afspegla de likväl på samma gång den inom de båda hufvudgrupperna rådande stämning och uppenbara sålunda, på sitt sätt, verkets grundtanke.

---

3. *Fornarina.*

I allmänhet har man godt af att göra sig fri från förutfattade meningar, då man träder framför ett konstverk. Hur mången har icke vid anblicken af erkända mästerverk förstört för sig den sanna njutningen, just emedan han ansåg sig böra pligtskyldigt njuta ofantligt. Han ansträngde sig att se allt, hvad i konstverket låg, men lade i stället in hvad som endast låg i honom sjelf, såg i verket både det möjliga och det omöjliga. Ett rätt talande exempel derpå är det svärmeri, den känsloextas, det djupsinne, som haft sin upprinnelse framför den s. k. "*Fornarina*" i Tribunen i Florenz. Det är porträttet af en fullmogen qvinna i yppig skönhet, men med ett förnämt och ärbart utseende. Himlen vete af hvad skäl, men man har länge i denna bild trott sig se porträttet af Rafaels beryktade älskarinna, måladt af honom sjelf; och ännu i dag presenteras det af ciceronerna som Rafaels Fornarina. Man kan lätteligen föreställa sig, med hvilket interesse tusende hafva studerat dragen af denna qvinna, som, enligt konstnärssagan, på verldens största målare utöfvade ett så dämoniskt inflytande. Huru har icke enhvar med någon inbillningskraft trott sig i dem läsa allt, som i hans ögon stämde med en sådan uppfattning! Porträttet är af första rangen och rättfärdigar fullkomligt den entusiasm, det väcker; men det är icke, eller åtminstone icke ensamt, konstvärdet, som samlade eller ännu samlar åskådarna kring det. I

denna interessanta bild af målarens älskarinna såg man hvad man önskade se, och förbisåg hvad som var att se. En landsman, som för icke så länge sedan skriffvit mycket läsvärda [1]) skizzer från Italien, har egnat en hel sådan åt nämnda Fornarina. Detta porträtt bär för honom "vittne icke allenast om den öfverlägsne konstnären, utan äfven om den glödande älskaren"; han har hos henne upptäckt "trollska blickar", ett "förföriskt leende" m. m., ja, han sammanställer henne med Sixtinska Madonnan såsom i sitt slag lika utmärkt. Det är verkligen skada, att redan länge intet tvifvel rådt derom, att detta porträtt *icke* föreställer den s. k. Fornarina. Några hafva ansett originalet vara *Vittoria Colonna*, andra hertiginnan *Elisabetta af Urbino*, andra *Lodovico Sforzas* gemål, *Beatrice d'Este;* numera sluta sig de flesta till Passavants förmodan, att man här har porträttet af en berömd improvisatrice, *Beatrice Pio* från Ferrara. Ja, det har till och med ifrågasatts, om porträttet verkligen är måladt af Rafael. Man har gissat på *Sebastian del Piombo*, och ehuru Burkhardt anser saken såsom numera afgjord och Rafael som den sannskyldige mästaren, har dock en af nyare tidens förnämsta kännare, den nyligen aflidne *Otto Mündler,* förklarat sig för Seb. del Piombo och hänvisat till en af denne målad altarbild i S. Giovanni Crisostomo i Venedig. Just på grund

[1]) Utom i allt, som rörer konst.

af hans anvisning uppsökte jag denna lilla, obetydliga kyrka och måste gifva Mündler rätt, att Maria Magdalena på altartaflan starkt påminner om porträttet i Tribunen.

Hvad angår sjelfva Fornarina, så är historien om henne allt annat än klar. Att Rafael kort efter sin ankomst till Rom inträdt i ett kärleksförhållande af den art, att det för mängdens ögon måste hemlighållas, synes af de glödande sonetter, dem han samma år skrifvit bakpå några studieblad till sin "Disputa". Men sannolikt var älskarinnan icke den qvinna, som Vasari säger hafva bott hos honom under hans senare år, och hvilken han till sitt lifs slut varit tillgifven, samt för hvars återstående dagar han från sin dödsbädd frikostigt sörjde. Det är denna senare man gemenligen benämnt Fornarina, och man vet berätta, att hon varit dotter till en sodabrännare i Trastevere — huset, der hon bott, visas ännu: Contrada S:ta Dorothea n:o 20 —, att Rafael, dold af trädgårdsmuren, sett henne, då hon badade sina fötter uti springvattensbassängen i fadrens trädgård, att han i henne blifvit dödligt förälskad och icke gifvit sig ro, förr än han vunnit hennes kärlek, och att efter bekantskapen med henne, han funnit henne så älskvärd och så ädelsinnad, att hans låga flammade än häftigare upp. Skada, att denna romantiska historia är från början till slut ren dikt, såsom nyare forskningar ådagalagt. Ja sjelfva namnet *Fornarina* kan man icke spåra

längre tillbaka, än till midten af förra århundradet. Men med sin af Sagan utfärdade attest skall det säkert gå till efterverlden, och ännu efter århundraden skall man tala om Rafaels Fornarina. Likaså skall man säkert äfven ogerna uppge tron på Vasaris insinuation, att för mycken kärlek vållat mästarens död. Vill man ock icke taga i betraktande den ideala riktningen af hela hans väsende, så vet man, att han var af svag kroppskonstitution, man känner hans ansträngande och till det otroliga gränsande arbetsamhet, man kan icke i hans sista verk upptäcka en skymt af förslappning, utan snarare visa dessa, att han befann sig i jemnt stigande; och slutligen är det af senare forskningar bekräftat, att han efter åtta dagars sjukdom dog af en häftig, akut feber. De romerska febrarna kunna rycka bort kraftigare naturer än Rafael.

Finnes ett porträtt af den Rafaels älskarinna, som Vasari omtalar, så är det sannolikt, att det i Pal. Barberini befintliga, af Rafael målade fruntimmersporträttet bevarar hennes drag. Det är en helt annan person än damen i Tribunen. I en löfsal af myrten och lager sitter en ung flicka af romersk typ; en röd klädnad betäcker nedra delen af hennes kropp, hvaremot den öfra är blottad och endast dold af ett fint, genomskinligt linne, som hon med högra handen förer upp emellan brösten; på hufvudet bär hon en gul turban, och högt uppe på den nakna venstra armen har hon

en armring med inskriften "Raphael Urbinas". Här skulle man snarare kunna tala om "trollska blickar", ty sådana ögon kunna vara farliga; men det naiva, skälmaktiga uttrycket förtager åtminstone all tanke på afsigtlig beräkning.

---

4. *Romersk konst i våra dagar.*

Då jag här inskränker mig till att omtala konsten i *Rom*, sker det icke derföre, att jag ju icke äfven sett prof af nyitaliensk konst, men jag har, uppriktigt taladt, icke egnat dessa tillräcklig uppmärksamhet. I Akademien i Florenz finnes en samling taflor och skulpturer af 109 moderna mästare, utaf hvilka 68 ännu lefva. Men massan af äldre konstverk, som man i Florenz har att se, lemnar icke den resande, under ett kortare vistande, nödig ro att betrakta dessa nyare. Man tycker, att den är förspilld, den tid, man på dem använder, och efter att hafva egnat dem en flygtig blick, drages man oemotståndligt tillbaka till de gamla taflorna. Så var äfven förhållandet i Milano, der i en sal af galleri Brera voro inrymda moderna målningar, samt i Venedig, der i Akademien två salar upptogos af nya mästare. Men i Rom, der jag längre uppehöll mig, var förhållandet annorlunda. Dels funnos alster af senare tidens konst, hvilka, såsom offentliga, man icke kunde undgå att se och återse; dels ock var af påfven,

mötet till ära, anordnad en utställning af religiösa konstverk och saker tillhörande katolska kulten. Denna utställning var förlagd till klostret S. Maria degli Angeli, beläget i Diocletiani-termer, och inrymdes i den stora korsgången samt den deraf omslutna klostergården, hvars mellersta parti upptages af gräsmattor, springvatten och de präktiga, af Michel Angelo planterade cypresserna. Visserligen var det endast religiösa konstverk, som här fingo intagas, men den romerska konsten, så vidt den af staten erkännes, är eller skall ju vara religiös, och ur denna synpunkt bör den betraktas. Likväl hände det, att äfven ett och annat af mera verldslig art kunde under ett religiöst namn insmugglas på utställningen. Liksom bokbindaren kunde på kultafdelningen få in sina praktband, och blomsterfabrikanten sina konstgjorda blommor, emedan båda kunna användas i kyrkans tjenst, så gaf man plats åt ett gammalt djurstycke, emedan det benämndes "paradiset", så gjorde en blomstermålerska ett blomsterstycke religiöst genom att bland blommorna till hälften undangömma en liten madonnabild, så insmög en skulptör en vacker, fyllig qvinnofigur under benämningen Ruth o. s. v.

Af de nybyggnader, som Pius IX under sitt 25-åriga pontifikat låtit uppföra, såsom det stora dårhuset i Longara m. fl., är icke någon af synnerlig arki-

tektonisk märkvärdighet. Mycken kostnad har han nedlagt på restaurationer af kyrkor, kapeller, m. m., hvarom synnerligen i stylistiskt hänseende vore åtskilligt att säga, men ämnets vidlyftighet förbjuder det. — Af monumenter, som blifvit på offentliga platser af honom uppresta, erinrar jag mig intet annat, än minnesmärket på Spanska platsen till förhärligande af den obefläckade afelsen. Den höga cipolin-kolonnen bär en bild af den heliga jungfrun i bronz, och vid piedestalens hörn stå marmorstatyer af Moses, David, Esaias och Ezechiel, ingen dock af den betydenhet, att den fängslar uppmärksamheten.

Kort efter min ankomst till Rom dog Italiens förnämsta bildhuggare, *Pietro Tenerani*, i en ålder af 72 år. Han var en lärjunge af Canova och Thorvaldsen, men hans skaplynne var äkta italienskt. På den yngre konstnärsslägten har han mycket inverkat. Han har till denna från Thorvaldsens dagar öfverfört arfvet af ett öppet öga för formens klassiska skönhet, ehuru han kanske mera hyllat den täcka, än den grandiosa formen. Hans förtjenst ligger icke så mycket i uppfinningens friskhet, i tankens originalitet, som snarare i det oändligt fina och omsorgsfulla utförandet äfven af de minsta detaljer; han var en mästare i marmorbehandlingen, och under hans hand blef den hårda stenen mjuk och lefvande. Misstager jag mig icke, äro dessa egenskaper, sinne för täck och behaglig form och samvetsgrant utförande, utmärkande för

de romerska skulptörerna, der de icke slagit in i naturalistisk riktning.

Italienaren är, som bekant, skicklig marmorarbetare, men kan lättligen deraf låta sig förledas att göra det tekniska till hufvudsak. Redan i medlet af förra århundradet höggos de af neapolitanarna så högt uppskattade, beslöjade statyerna, som finnas i Capella di San Severo i Neapel, familjen Sangros begrafningsplats. I ett slags krypta ligger ett Kristuslik, betäckt af svepduken, genom hvilken man tydligt ser anletsdragen och kroppens form. Bilden är med stor färdighet utförd i marmor, men just detta mästerskap jemte anordningen göra, att man alltför obehagligt derom upplyses, att man har framför sig ett lik och ingenting annat. I ”Nedtagandet från korset”, i en ”Pietà”, ser man visserligen äfven Kristuslik; men der är det icke döden, det är kärleken och smärtan, som bestämma intrycket. Uppe i kapellet står en qvinnofigur, likaledes genomskinligt öfverhöljd af ett fint linne. I henne har konstnären löst det i våra sagor som svåruppfyllbart framställda vilkor, att vara på engång klädd och oklädd, ty duken betäcker allt, utan att dölja något. Det är en porträttfigur af Antonio di Sangros tidigt aflidna gemål, Cecilia Gaetani, men statyn kallas gemenligen Pudicitia, ehuru den gör föga skäl för namnet, ty ”ärbarheten” inlåter sig icke på slikt koketteri, och dessutom synas de föga ideala formerna mera vidriga nu, än om de varit rent

nakna. Sådana konststycken — ty konstverk kunna de icke kallas — tillhöra dock icke endast barockstilen; de fabriceras ännu i dag, och på utställningen såg man statyn af en ung flicka i naturlig storlek med beslöjadt ansigte och på grund deraf kallad "Modestia", samt en beslöjad Rebecka, som stod väntande Isak. På båda framskimra anletsdragen genom slöjan. Man förvånas öfver den utomordentliga färdigheten i marmorbehandlingen, man beundrar illusionen; men dervid stannar det intryck, de göra. Samma virtuositet i behandlingen förråder ofta utförandet af klädedrägten, företrädesvis af fina spetskragar och spetsskjortor; så på statyerna af Pius IX, af S. Luigi Gonzaga m. fl.

Flertalet af skulpturverken utgjorde framställningar af den heliga jungfrun. I bysterna var det eget att se realismen göra sig gällande, i det mer än en helig moder utgjorde den trogna porträttbilden af en mer eller mindre vacker modell. Dock voro dessa byster i allmänhet drägliga. Men hvad skall man säga om framställningarna af *l' Immacolata Concezione* (den obefläckade afleisen)? Madonnan i aflelsens ögonblick är utan tvifvel ett betänkligt ämne; det kan lyckas en Murillo att med anlitande af målarkonstens alla medel gifva en tilltalande framställning af ämnet i form af salig hänryckning. Men man tänke sig en af dessa Murillos madonnor öfverflyttad i marmor. De stå på halfmånen eller på ormens hufvud, med utbredda, eller till omfamning

utsträckta armar, och blicken riktad antingen trånfullt uppåt eller blygsamt nedåt. Hvad menar, hvad säger en sådan figur? Vill man deri inlägga den Murilloska hänryckningen, får man lätt en grimas, eller, hvad värre är, figuren får ett kokett uttryck och blir vidrig. Öfverhufvud torde flertalet af dessa böra betraktas snarare som kultbilder, än som konstverk.

Denna "l'Immacolata Concezione" är icke enda beviset på en målerisk riktning inom skulpturen. Det fans äfven de, som täflade med målarnas martyrskapsscener — för resten äfven det en barock-nyck. Så hade en konstnär framställt den helige Benedetto i kolossal figur, liggande på en bädd af törnen. Betecknande i samma hänseende voro de många kopiorna af Stefano Madernas heliga Cecilia, liggande halshuggen i den ställning, som enligt traditionen liket hade, då det hittades. Ett motiv, som äfvenledes synes mig bättre passa målaren än skulptören, såg jag i en kolossal gipsgrupp, föreställande Kristi nedtagande från korset, der Magdalena med sitt hår uppfångar det från Frälsarens ena fot neddroppande blodet.

Det rådde för öfrigt icke brist på oplastiska ämnen vid denna utställning. En bland de besynnerligaste framställningar, och dertill stötande genom sin reflekterade naivetet, var en grupp af den heliga Anna och hennes dotter Maria såsom barn, den senare begärande af den förra utläggning af Esaiæ profetia:

"Si en jungfru är hafvande och skall föda en son; then skall hon kalla Immanuel", samt modren svarande, att endast Gud kan gifva förklaringen. Man undrar kanske, hur detta samtal kunde återges i marmorn. Frågan var åskådliggjord genom en skriftrulle, som innehöll den hebräiska texten och låg på modrens knä. Men den heliga Annas svar måste man läsa i katalogen. — Samma välvilliga katalog upplyste äfven, att en kolossal gipsstaty af Pius IX framställde honom i det ögonblick, då han förkunnar dogmen om den obefläckade aflelsen; och upplysningen var väl behöflig. Ett annat skulpturverk till påfvens förhärligande torde icke heller böra förbigås. Det föreställde Kristus, till Pius upprepande sina ord till Petrus: "*Confirma fratres tuos!*" Frälsaren står på ett berg, framför honom påfven; på marken ligga påfvemössan och "Acta Concilii Vaticani"; derbredvid står en engel, som håller fram en skriftrulle med Kristi ofvannämnda ord.

Man finner häraf, hvilken roll påfven sjelf och hans favoritdogmer spela inom den romerska konstverlden. Som en ytterligare tidsbild nämna vi ett väl temligen klent arbete, men betecknande för stämningen: en terra-cotta bild af en i striden fallen påflig zuav, som döende ristar i sanden: "*Vive le Pape Roi!*" Arbetet var franskt samt benämndes: "*Le Zouave Martyr.*"

Naturligtvis voro de strängaste sedlighetshänseenden tillämpade på denna utställning. Anständigheten i

Roms skulpturgallerier är stor, ehuru visserligen den ibland slår öfver i sin motsats, såsom då man i Vatikanen får se antika Venusstatyer med moderna fikonlöf. Emellertid har det nog icke alltid varit så lätt att uppdraga gränsen emellan det tillåtna och det otillåtna; jag såg beviset derpå i tvänne händelsevis midt emot hvarandra ställda konstverk. Det ena var en retande qvinnobyst med ett mer verldsligt än fromt uttryck; ett spetsgarneradt lintyg hängde vårdslöst ned och afslöjade hälften af ett fylligt bröst. Man frågade sig, hur har denna byst kunnat slippa in på en utställning af religiösa konstverk. Men så upptäckte man, att hon om halsen hade ett band, i hvilket ett kors hängde, och af katalogen fann man, att hon, som flera andra, kallades *"La Meditazione."* Midt emot stod en *Rebecka*, spejande efter Isak, en bland de bästa statyer på hela utställningen. Hon var klädd i turban och ett lintyg utan ärmar; hon böjde sig något framåt, och, för att bättre kunna se, skuggade hon öfver ögonen med högra handen, men under denna rörelse hade lintyget råkat att glida ned på venstra sidan, så att bröstet blottades. Det låg en fläkt af oskuld utbredd öfver hela gestalten; hon hade icke den ringaste tanke för sig sjelf och sitt utseende, hon gick helt och hållet upp i spanandet, i längtan efter den älskade. Men hon hade hela bröstet blottadt! — "La Meditazione" hade blott halfva. Hvad var att göra? Man gjorde det otroliga. *Man fä-*

stade med gummi en smutsig papperslapp öfver det nakna bröstet!

Det vore orätt att säga, det icke konstverk funnos, vid hvilka man med nöje dröjde, så den sistnämnda Rebecka af *Lombardi*, flera af Teneranis verk, en Fabiola af *Galletti*, en episod ur syndafloden af *Luccardi*, Kristus, som botar den blindfödde, af *Stöver* m. fl. Men totalintrycket var icke fördelaktigt; man hade icke förnimmelsen af en lifskraftig framåtsträfvande konst, snarare af en matt, en förkommen. Det tekniska var, som nämndt, beundransvärdt, men ingen originalitet röjdes, och försöken till sjelfständig uppfattning och framställning förrådde bäst bristen på verklig skaparkraft.

Ännu tydligare såg man inom måleriet bevisen på den moderna katolskt-religiösa konstandans vanmakt. Det var de gamla, välkända ämnena man såg, men återgifna så, som imitatörer göra det; och de afvikelser från de traditionella, dem man vågat sig på, voro icke egnade att väcka åtrå efter flera. Jag vill som exempel blott nämna en enda tafla och dertill målad af en bland Roms förnämsta konstnärer, kommendören *Fr. Podesti*. Den föreställde S:t Sebastians martyrskap. Den helige var icke som vanligt bunden vid ett träd, en skottafla för sina bödlars pilar; han var i halfliggande ställning, omgifven af bödlarna, af hvilka en ryckte honom i skörtet, en höll upp högra handens pekfinger midt framför hans näsa, utan att man

kunde begripa, hvad dermed menades; en tredje band hans ben, men egnade sitt värf så liten uppmärksamhet, att han tittade under tiden ut ur taflan på åskådaren; en fjerde spände sin båge, men såg hvarken på bågen eller martyren. Med få ord: de voro grupperade efter ögats och icke efter handlingens fordringar; anordningen var teatralisk, innehållet noll.

Jag vill dock icke för länge uppehålla mig vid utställningens taflor; endast, innan jag lemnar dem, tillåta mig den anmärkning, att i allmänhet de nya sträfvandena gingo åt två diametralt motsatta håll: extasen och realismen. Som prof på den förra kan tjena en altartafla, som framställde den helige Paulus, passionist-ordens stiftare, den der under en varm bön försättes i sådan hänryckning, att han af en osynlig makt lyftes upp från jorden för att omfamnas af den korsfäste Frälsaren. Man ser munken, sväfvande i luften, och Frälsaren från korset med framåtböjd hållning breda ut armarna mot honom. Men då sålunda den korsfäste endast är med spiken genom fötterna fastnaglad vid korset, måste han på grund af tyngdlagen taga öfverbalansen, falla framstupa öfver munken och kanske bryta benen; munken återigen måste på grund af samma lag nödvändigt dragas nedåt. Men, invänder man, undret består just i tyngdlagens upphäfvande. Ja väl, men målaren har icke lyckats i annat, än att visa oss denna lags gällande kraft, och vi förutse den nästa ögonblick inträffande oundvikliga

katastrofen. Hvad åter beträffar realismen, så är det ju en känd sak, att man ofta, ja, kanske vanligen, i de stora mästarnas madonnor varseblir modellen. Men antingen sker detta rent naivt, eller idealiseras de lånade dragen i öfverensstämmelse med den konstnärliga uppgiftens beskaffenhet. Äfven der Maria är en ren porträttbild, vet dock konstnären att utbreda öfver dragen ett uttryck af helig fromhet, af skär oskuld, eller ombildar han henne till en uppenbarelse af den högsta moderskärlek. Men icke gerna tager han, som här, en beskedlig syjungfru, utan all andlig lyftning, sätter ett barn vid hennes sida, och kallar detta madonnan med barnet. Men det är dock icke endast deri det nya sträfvandet visar sig; det träder ännu olyckligare fram uti *Demi-Mondens* införande inom den religiösa konsten. Så såg man här en framställning af Kristus hos de båda systrarna i Bethanien: till Martha hade en gammal zigenerska suttit modell, och hvarifrån modellen till den yppiga qvinnan med det utslagna, blonda håret vid Frälsarens fötter var hämtad, var knappast tvifvel underkastadt. Likaså hade man en framställning af Judith, i hvilken man såg en fräck grisett med högra axlen och och halfva bröstet blottade, och föröfrigt till karnationen hållen i en kritfärg, som i mina ögon gjorde henne ännu vidrigare.

Men jag lemnar dessa, för att öfvergå till de monumentala arbeten, dem Pius IX låtit utföra. Det är

de stora verken, som bäst visa, om originell skaparkraft finnes. I kyrkorna *San Lorenzo fuori le mura*, *S:ta Agnese fuori le mura*, *San Nicolo in carcere*, samt uti *Salla della Concezione* i Vatikanen hafva fresker blifvit målade på befallning och bekostnad af Pius, och i dem alla är han sjelf förhärligad.

På frontespisen af San Lorenzo ser man en mosaikartad målning, framställande kyrkans grundare och återställare, sex figurer, och bland dem Pius. Om dessa hade varit hållna i den äldre, stränga mosaikstylen, skulle de bättre passat till denna gamla basilika; nu stämma de lika litet till byggnaden, som de fresker, hvilka som bäst höllo på att i det inre utföras, och hvilka med blänkande färger, effektberäknade perspektiver och teatralisk anordning förenade brist på allt sant konstnärligt innehåll.

I S:ta Agneses klostergård har man framställningen af katolska kyrkans sista underverk. Den 15 April 1855 befann sig Pius IX, efter väl förrättad gudstjenst i kyrkan S:ta Agnese fuori le mura, uti en till nämnda kyrka stötande sal. Påfvens svit var stor, och salens golf dåligt; det senare gaf vika för den förra, störtade in, — och påfven med en stor del af sina följeslagare föll ned i en källare. Lyckligtvis blef han oskadd, och detta underverk är nu förhärligadt i en på stället befintlig fresko-målning. I källaren ligga om hvarandra förskräckta prester och prelater, en och hvar hållande i famnen en brädstump eller ett

stycke af en bruten bjelke; ensamt påfven står upprätt. Hans blick är tacksamt riktad uppåt, der i skyn den heliga Agnes bedjande knäfaller för madonnan. Verkan af denna bön ser man äfven, i det aposteln Petrus i egen person befinner sig med utbredda armar bakom Pius. Bevekt af helgonets böner, har sålunda madonnan nedsändt Petrus att skydda påfven. I denna sublima framställning har dock konstnären äfven vetat inlägga ett komiskt element: på den del af golfvet, som icke instörtat, stå några prester förvånade och titta ned i källaren, under det att en förskräckt pater är i begrepp att krypa ut genom fönstret. Om denne, liksom flertalet, är en porträtt-figur, kan man icke veta, ty man ser bara nedra hälften af hans välfödda kropp.

Men det djerfvaste tilltag af Hans Helighet var dock att med fresker till den obefläckade aflelsens förhärligande låta pryda den sal i Vatikanen, hvilken stöter *omedelbart* upp till Rafaels stanzer. Det berättas, att strax efter dogmens förkunnande befann sig Peter v. Cornelius i Rom, samt att påfven för honom omtalat sin plan och tillagt: ”Det vore något för er!”, hvarpå Cornelius ögonblickligen svarat: ”Hvem har väl mod att måla vid sidan om Rafaels stanzer!” Men *Podesti* ägde detta mod, modet att prostituera sig för samtid och efterverld. Han har verkligen med fresker fyllt salens alla väggar. De vittna om mycken ”bravour”, om jag får begagna det ordet; färgen

är god, om än här och der något askgrå, teckningen oklanderlig, men — de äro grannar till Rafaels stanzer, de förråda tydligen studium af dessa, de tvinga till jemförelse, och så är deras dom fälld. Likvisst måste man göra Podesti den rättvisan, att det icke är lätt att framställa i färg sådana ämnen, som "Dogmens bestämmande", "Diskussionen om dogmen" m. m. Häraf kunde icke blifva annat än ceremoni-bilder. Men hur löste icke Rafael dylika uppgifter!! På den stora väggen midt emot fönstren ser man framställningen af "La Définition du Dogme". Scenen är förlagd till koret i S:t Peter. Pius IX står på sin thron, med blicken riktad uppåt; i venstra handen håller han en röd bok, bullan, som han tänkes nyss hafva uppläst, och — så har jag sett uppgifvas, ehuru jag ej kunnat se det — tager nu upp *Te Deum*. Han är omgifven af kardinaler, kardinal-biskopar, kardinal-prester, påfliga konsistorii-advokater, canonici vid S:t Peter, romerska prester, m. fl., till ett antal af nära hundra personer.

Öfra hälften af taflan intages öfverst af Maria, omgifven af de tre personerna i Gudomen; på ena sidan om dem de fyra större profeterna, på andra sidan evangelisterna; något under dessa Josef, Johannes Döparen, Petrus och Paulus, och så komma kyrkofäder och helgon. Längst bort till venster står en väldig figur, föreställande Religionen, och från henne utgår en stark, bred solstråle, som träffar påfven, och

derunder synas englar, vända mot den heliga Jungfrun, under det på motsatt sida andra englar äro sysselsatta med att störta ned en del figurer, som skola föreställa kättare. Då Rafael i sin "Disputa" framställer en dylik himmelsk grupp, skiljer han den från den jordiska scenen genom en lätt molnbädd. Här åter finnes emellan båda grupperna hvarken sammanhang eller skillnad. Ingen af hela påfvens sällskap ser nämligen den himmelska scenen, och Pius sjelf har visserligen blicken riktad åt det håll, hvarifrån strålen kommer, men skenet är så starkt, att jag betviflar, att han ser någonting alls. På andra sidan har den himmelska gruppen ryckt den jordiska så nära, att den når ned öfver väggarnas sidenförhängen i koret; och kättarna, som äro ganska kolossala figurer, med hufvudet ned och benen upp, hota på det vådligaste kardinal Antonelli och hans kolleger, som stå der fullkomligt omedvetna om sin fara. Nästa ögonblick måste kättarna ramla ned och krossa, hvem vet huru många kardinaler. Ser man åter på påfvens omgifning, så synes flertalet stå der utan att rätt veta hvarföre; några hafva visserligen sin uppmärksamhet riktad på påfven, men andra stå blott för att presentera sig för åskådaren, och flera tyckas utledsna åt hela tillställningen samt blott önska, att den snart måtte taga slut. Sjunger påfven verkligen Te Deum, så sjunger han *solo*. — Ville man jemföra "Diskussionen om dogmen" med Rafaels framställning af ett dy-

likt ämne, så skulle omdömet utfalla ännu hårdare. På tredje väggen ser man, huru Pius IX på en mosaiktafla, föreställande den obefläckade madonnan, fäster den guldkrona, som S:t Peters kapitel skänkt henne. Denna vägg har två dörrar och försvårar derigenom målarens uppgift; men det var just genom sådana svårigheters (skeft sittande fönster m. m.) öfvervinnande och begagnande till nya motiver för skönhet, som Rafael visade sin öfverlägsenhet. Podesti har haft Rafaels "Messa i Bolsena" för ögonen, utan att dervid vinna annat än att erinra åskådaren om afståndet emellan hans eget verk och detta. Öfverst står påfven, förrättande den heliga handlingen, omgifven af prelater; upp till den plats, der han befinner sig, leder från hvardera sidan en trappa, liksom i Messan i Bolsena; och på dessa äro ytterligare prelater. Emellan trapporna, å väggens midt, står ett altare, och framför det stå prester med vaxljus m. m. Då hos Rafael anordningen tyckes framgå ur en på samma gång arkitektonisk och målerisk nödvändighet samt derföre förefaller helt naturlig, så har Podesti fått ihop något, som närmast påminner om ett högt, spetsigt berg. Slutligen äro på den delen af taflan, som ligger emellan båda dörrarna, ämnad till förgrund, placerade en qvinna från Campagnan, som, pekande på påfven, för sitt barn förklarar hans märkvärdiga handling, en schweitzer-gardist, som tystar på barnet, samt påfvens bärstol och der bredvid en kam-

martjenare. I förbigående nämna vi, att i den fresk, der Constantin öfverlemnar påfven väldet öfver Rom, äro i förgrunden anbragta dessa härliga folkgrupper, som så lyckligt angifva det sorglösa, obesvärade romerska folkets jubel öfver tilldragelsen. Podesti har framställt sina motsvarande figurer i naturlig storlek, och befinner man sig icke långt borta från väggen, så ser man knappt annat än dem. De blifva hufvudfigurer; isynnerhet gäller detta om den påfliga kammartjenaren i hans röda sidendrägt och hans väl kammade hår med bena i nacken. Jag bekänner uppriktigt, att då den framställda handlingen icke i sig innebar något fängslande, så återvände alltid min blick till den utomordentligt vackra hårbenan, detta naturtrogna specimen af 19:de seklets hårfrisörskonst, hvilket efter århundraden kommer att tillförsäkra kammartjenaren en kultur-historisk märkvärdighet.

Jag behöfver väl knappast göra uppmärksam derpå, att jag i denna framställning endast fästat mig vid den *pontifikala romerska konsten* och alls icke haft för ögat massan af de främmande, i Rom bosatta eller sig der uppehållande konstnärerna. De äro gemenligen oberoende af den romerskt religiösa konstriktningen och stå utom dennas inflytande.

Rättelser.

S.	4	r.	2	står:	handskriftsamling,	läs:	handteckningssamling
,,	43	,,	2	,,	*del Avignonesi*	,,	*dei Avignonesi*
,,	73	,,	8	,,	utgöras	,,	utgöres
,,	129	,,	23	,,	rum	,,	privatrum

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 30 23 02 009 7